

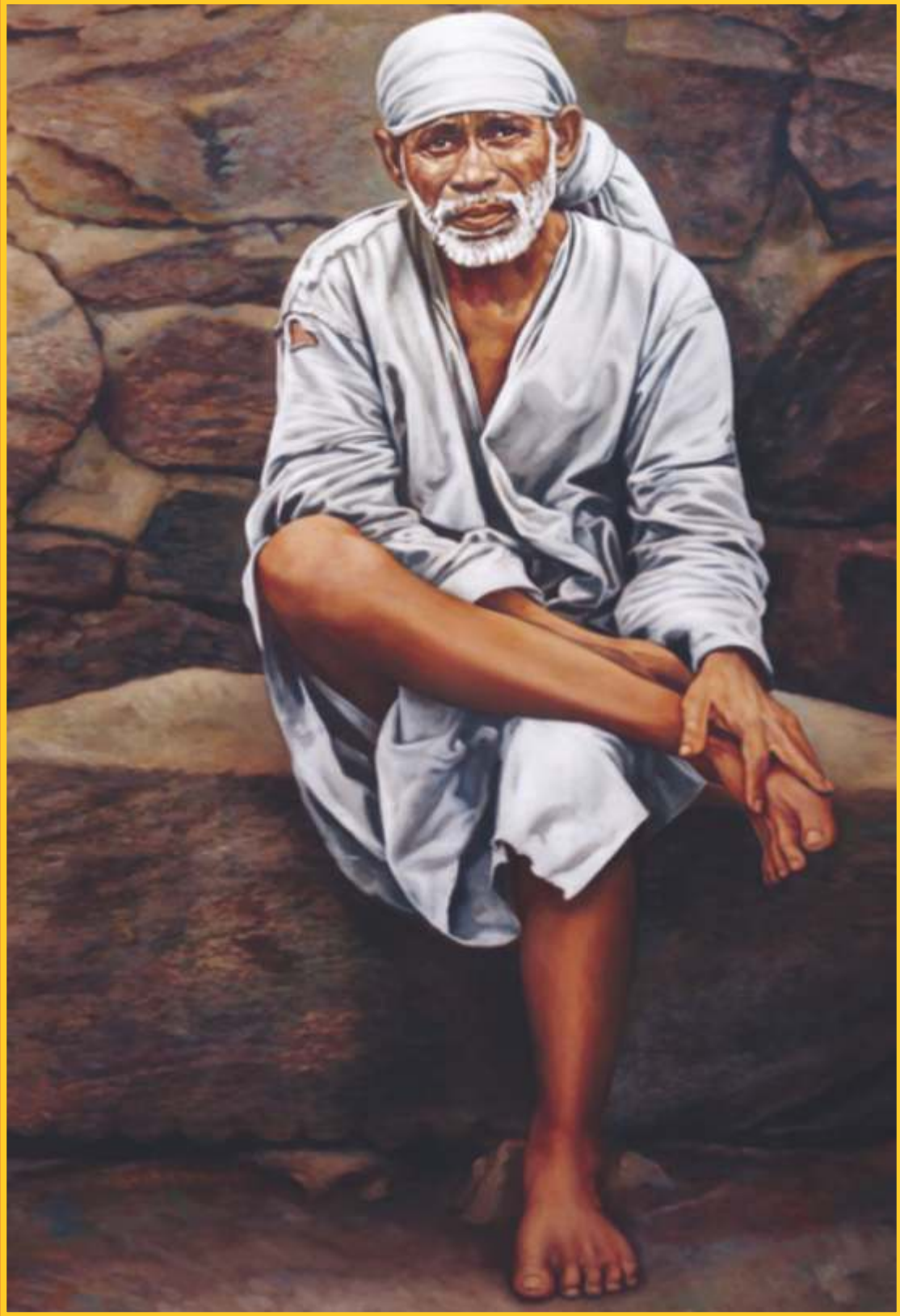
श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

वार्षिक अहवाल २०२४-२०२५

अनुक्रमणिका

अ.नं.	तपशील	पान क्रमांक
०१	प्रास्ताविक	१
०२	श्री क्षेत्र शिर्डी चे महत्व व धार्मिक रुढी परंपरा	४
०३	संस्थानमार्फत साजरे केले जाणारे उत्सव	७
०४	मा. तदर्थ (Ad-hoc) समिती	९
०५	विश्वस्तव्यवस्थेची कर्तव्ये व अधिकार	१०
०६	प्रशासकीय कामकाज - मुख्य कार्यकारी अधिकारी / उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी	११
०७	प्रशासनाची रचना	१३
०८	भक्तमंडळ	२०
०९	विश्वस्तव्यवस्थेमार्फत साईभक्तांना देण्यात येणाऱ्या सेवा-सुविधा	२१
१०	संस्थानचे विविध विभागांच्या सेवा	२७
११	अहवाल सालातील ठळक बाबी	४१
१२	इतर उपक्रम - रुग्णालये	४३
१३	इतर उपक्रम - शैक्षणिक संकुल	५१
१४	इतर उपक्रम - श्री साईलीला (द्वैमासिक)	५६
१५	सन २०२४-२५ मधील ठळक आर्थिक बाबी	५७
१६	विकासात्मक कामे - पूर्ण करणेत आलेले प्रकल्प	६०
१७	विकासात्मक कामे - प्रगतीपथावर असलेले प्रकल्प	६१
१८	विकासात्मक कामे - नियोजित विकास प्रकल्प / कामे	६३
१९	अपारंपारिक ऊर्जा स्रोत प्रकल्प	६८
२०	लेखापरिक्षण अहवाल	६९
२१	श्री साईचे समाधी मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम सूची	१२०

वार्षिक अहवाल २०२४-२०२५

प्रास्ताविक

दैत्यगुरू शुक्राचार्य यांची तपोभूमी अशी पौराणिक ओळख असलेल्या गोदावरीच्या दक्षिण तीरावर सव्वाशे-दिडशे वर्षांपूर्वी जगाला शांती, समता, सर्वधर्मसमभाव, श्रद्धा-सबुरी व सबका मालिक एक, अशी शिकवण देणा-या साईबाबांचे आगमन झाले आणि दैत्यभूमीला देवभूमीचे रूप मिळाले. साईंच्या वास्तव्याने व पदस्पर्शाने ही भूमी पावन झाली. पंचेचाळीस-पन्नास वर्षांच्या वास्तव्यानंतर त्यांनी द्वारकामाई मंदिरात घेतलेला अखेरचा श्वास येथील वायुमंडलात विलीन झाला. येथील बुटीवाड्यातील समाधीच्या चौथ-यात त्यांचा पवित्र देह विसावला आहे. भाविकांच्या हाकेला धावणारे साईबाबा आजही जगभरातील करोडो भक्तांना शिरडीला ज्याचे पाय लागतील त्याला सुख-समृद्धीची व दुःखाचा नाश करण्याची ग्वाही देत आहेत.

साईबाबांच्या हयातीत प्रचार-प्रसारांची अगदी तुटपुंजी साधने असतांनाही देशाच्या अनेक प्रांतातून लोक शिर्डीसारख्या खेडेगावांत येत, अनेक दिवस राहत. “माझा माणूस जगात कोठेही असला तरी मी त्याला ओढून आणीन व माझ्या समाधीनंतर शिर्डीत मुंग्यांसारखी गर्दी होईल”, हे त्यांचे वाक्य आज सत्यात उतरलेले दिसत आहे. जात, धर्म, पंथ, देश यातील भेदाभेद दूर करून मानवजातीच्या कल्याणाकरिता प्रकटलेल्या या अवलियाच्या चरणी देशाच्या महामहिम राष्ट्रपती, पंतप्रधानांपासून, राजकारणी, वैज्ञानिक, उद्योगपती, न्यायव्यवस्था व प्रशासनातील उच्चपदस्थ, सिनेसृष्टी व समाजकारणातील लाखो दिग्गजांच्या श्रद्धा स्थिरावल्या आहेत.

श्री साईबाबांचे सन १८५८ च्या सुमारास शिर्डी येथे आगमन झाले. त्यांचा धर्म, जात, पंथ, मूळगांव, नांव याबद्दल आजही गूढच आहे. त्याबद्दल कुठलीही खात्रीलायक माहिती मिळत नाही. त्यांना “साईबाबा” हे नांवही शिर्डी येथे आल्यावरच मिळाले. श्री साईबाबांनी भाविकांमध्ये माणूसकीचा प्रेमभाव जागृत केला. साईबाबा गरीब दीनदुबळ्यांवर व प्राणीमात्रांवर प्रेम करत. त्यांच्या अडचणी व संकटकाळात त्यांना मदत करीत असत. शिर्डी येथील आपल्या प्रदीर्घ वास्तव्यात त्यांनी अनेक भक्तांचे आजार स्वतः शुश्रूषा करून बरे केले. श्रद्धा आणि सबुरी हा त्यांनी दिलेला संदेश-तथा-उपदेश जगातल्या सांसारिक आणि पारमार्थिक जनांना येणा-या समस्यांवरचा एक महान उपाय आहे. त्यांनी स्वहस्ते प्रज्वलित केलेल्या व आजमितीसही अखंडपणे प्रज्वलित असलेल्या धुनीतील उदीच्या सहाय्याने अनेक भक्तांचे असाध्य रोग बरे होतात अशी भक्तांची श्रद्धा आहे. अशा या महान अवतारी पुरुषाची ख्याती सर्वत्र पसरली आणि सर्वधर्मीय भक्तजन त्यांच्याकडे आकर्षित होऊ लागले. भक्त बाबांचे शुभाशिर्वाद घेण्यासाठी येत व त्यांच्या चरणी दक्षिणा किंवा वस्तू अर्पण करीत. आजही संपूर्ण

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

जगातून सर्वधर्मांचे लोक साईसमाधीच्या दर्शनास येत आहेत. म्हणून या श्रद्धास्थानास, बाबांच्या समाधी मंदिरास आज एकात्मिक व वैश्वीक मंदिराचे स्वरूप प्राप्त झाले आहे.

श्री साईबाबांच्या इच्छेनुसार नागपूरचे गोपाळराव उर्फ बापूसाहेब बुटींनी १९१४ साली बुटी वाडा या वास्तूची निर्मिती सुरु केली. वाड्याच्या तळमजल्यावर गाभा-यात मुरलीधराची मूर्ती स्थापन करावी अशी त्यांची इच्छा होती. “वाड्यांत पडो हें शरीर | अंतीं बाबांचे जे उद्गार | तोचि शेवटीं ठरला विचार | जाहले मुरलीधर बाबाचि || ३६ ||” (श्री साई सच्चरीत अध्याय ४४ वा) श्री साईबाबा हे शिर्डी येथे भारतीय सौर ७ शके १८४० आश्विन शुद्ध दशमी मंगळवार दि.१५ ऑक्टोबर, १९१८ रोजी दुपारी पंचतत्वात विलीन झाले. बाबांनी अंतिमक्षणी मला वाड्यात घेऊन चला, अशी दिलेली आज्ञा मानून बुटींसह सर्व भक्तांनी मुरलीधरासाठी बनविण्यात आलेल्या चौथ-याच्या जागी समाधी तयार करण्याचा निश्चय केला.

श्री साईबाबा इहलोक सोडून गेल्यानंतर, त्यांच्या इच्छेप्रमाणे नागपूरचे लक्षाधीश कै.गोपाळराव मुकुंद बुटी यांनी बांधलेल्या भव्य वाड्यात त्यांना ठेवण्यात आले व तीच जागा आज समाधी मंदिर म्हणून ओळखले जाऊ लागले. काही भक्तांच्या इच्छेनुसार प्रमुख भक्तांची एक व्यवस्थापक समिती बनवून साईबाबांची साधुपुरुष म्हणून तेव्हापासूनच पूजाअर्चा करण्याचे सदर समितीने चालू केले आणि भंडा-याचे दिवसापासून म्हणजे दि.२७ ऑक्टोबर, १९१८ पासून “ साई समर्थ साईनाथ कोठी ” नावाचा फंड, मंदिरांत व इतर ठिकाणी पूर्वीप्रमाणे पुजाअर्चा चालू ठेवण्यासाठी सुरु केला. मंदिरामध्ये बाबांनी वापरलेल्या वस्तूही ठेवण्यात आल्या. बाबांची बसण्याची, भक्तांना भेटण्याची जागा व इतर ठिकाणांची निगा राखण्याची व्यवस्था करण्यात आली.

व्यवस्थापक समितीने अहमदनगरच्या जिल्हा न्यायालयात वाजवी मदतीसाठी सन १९२१ चा दिवाणी दावा लावला. त्यानुसार जिल्हा न्यायालयाने १३ फेब्रुवारी, १९२२ साली श्री साईबाबांच्या संस्थानचा कारभार योग्यरितीने पाहण्यासाठी व संस्थानच्या मालकीच्या मालमत्ता व मिळकतीची व्यवस्था पाहण्यासाठी एक योजना मंजूर केली. त्यानंतर कोर्टाचे प्रतिनिधी यांनी शिर्डी येथे येऊन सर्व स्थावर जंगम मिळकत श्री.मोरेश्वर प्रधान व इतर चार विश्वस्तांच्या ताब्यात दिली. त्यानंतर कै.दासगणू महाराजांच्या अध्यक्षतेखाली पहिल्या समितीची स्थापना होऊन दि.०६ एप्रिल, १९२२ (श्री रामनवमी) रोजी १ ली सभा झाली. त्यात पाच आजीवसह १५ सदस्य होते.

कमिटीकडे सोपविण्यांत आलेल्या अधिकारान्वये वेळोवेळी पूर्वी केलेल्या कानूनमध्ये बदल करून सुधारीत कानून करण्यात आले. हे सुधारलेले कानून दि.०१ ऑक्टोबर, १९४१ पासून अंमलात आले. तदनंतर जिल्हा न्यायालयाने सन १९५१ ची संकीर्ण अर्जी नं.१७ यावरून थोडा फेरफार करून सन १९२२ ची त्यावेळची मुळची योजनाच जवळजवळ मंजूर केली. संस्थानचा कारभार लोकशाही पद्धतीनुसार चालविण्यात यावा असे ठरविण्यात आले. सन १९५१ ची नवी योजना स्वयंपूर्ण असल्यामुळे सन १९२२ च्या जुन्या योजनेतील कलमे तीने जवळजवळ रद्द केली. सन १९५१ ला जिल्हा न्यायालयाने मॅनेजिंग कमिटीला नियम व कानून करण्याचा अखत्यार दिला. त्याप्रमाणे दि.१३ सप्टेंबर, १९५४ रोजी भक्तमंडळाने निवडलेल्या पोट-कमिटीने आवश्यक कानून व नियम यांचा मसुदा तयार करून त्यात एकंदर सर्व योजना व व्यवस्थेबाबतचे सविस्तर कानून व नियम

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

समाविष्ट करण्यात आले आणि ती योजना, ते कानून व नियम भक्तमंडळाकडून दि.०५ ऑक्टोबर, १९५५ रोजी व दि.२० नोव्हेंबर, १९५५ रोजी आणि दि.१८ डिसेंबर, १९५५ रोजी भरलेल्या भक्तमंडळाच्या विशेष साधारण सभेत स्वीकारण्यात आले.

यासंबंधाने लागणारी जिल्हा न्यायालयाची जरूर ती मंजूरीही दि.११ मे, १९५६ रोजी संकीर्ण अर्ज नं.२०/५६ अन्वये मिळाली. सदर कानून व नियम दि.११ मे १९५६ रोजी अंमलात आले. त्यानुसार सन १९५६ ते १९६२ पर्यंत सदर समितीकडे कारभार होता. तद्नंतर सन १९६२ ते १९८४ या कालावधीत मा.सिटी सिव्हील कोर्ट, मुंबई यांच्या नियंत्रणाखाली संस्थानचे कामकाज मा.कोर्ट रिसिव्हर हे पाहत होते.

संस्थान ट्रस्टच्या एकूण उत्पन्नात होत असलेली लक्षणीय वाढ तसेच भक्तांची दिवसेंदिवस वाढत असलेली संख्या व त्यांना पुरविण्यात येणा-या सुविधा आणि देशाच्या रचनेतील महत्वाचे बदल, समाजाच्या धार्मिक तसेच धर्मादाय संस्थांविषयीच्या संकल्पना यांचा विचार करून जमा झालेला निधी गोर-गरीब, दीन-दुबळ्या व गरजू जनतेच्या कल्याणासाठी उपलब्ध करण्याचे ठरविण्यात आले. तसेच उत्तम प्रशासन व नियंत्रणासाठी मा.दिवाणी न्यायालय, मुंबई यांचे दि.१८ ऑक्टोबर, १९८२ (दावा नं.३४५७/६०) चे आदेशानुसार योजना तयार करण्यात आली. मा.दिवाणी न्यायालय, मुंबईने तयार केलेल्या योजनेनुसार संस्थान व्यवस्थापनाचा कारभार मा.धर्मादाय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या नियंत्रणाखाली व त्यांनी नियुक्त केलेल्या विश्वस्तमंडळामार्फत सन १९८४ ते माहे ऑगस्ट २००४ अखेर सुरु होता.

त्यानंतर, महाराष्ट्र शासनाने “श्री साईबाबा शिर्डी संस्थान” या नांवाने नोंदणी झालेली श्री साईबाबा संस्थानची सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था पुनर्घटित करण्याकरीता आणि विश्वस्तव्यवस्थेला जनतेसाठी अधिक व्यापक कल्याणकारी योजना हाती घेणे शक्य व्हावे म्हणून, तिचे अधिक चांगल्या प्रकारे व्यवस्थापन, प्रशासन व नियंत्रण करण्यासाठी **श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी अधिनियम, २००४** चा कायदा संमत केला. तो दि.२३ ऑगस्ट, २००४ रोजी अंमलात आलेला आहे. सदर नमूद केलेल्या अधिनियमात सन २०११ व २०१७ साली काही दुरुस्त्या करण्यात येऊन त्याप्रमाणे अधिनियम अद्ययावत करण्यात आले. त्यास अनुसरून आज संस्थानचे कामकाज चालू आहे.

श्री साईबाबांचे मूळ नांव, जात, धर्म अज्ञात असल्याने ते प्रत्येक धर्मियाला आपले वाटतात. जगभर सर्वधर्मसमभावाचे प्रतिक म्हणून आज ते ओळखले जातात. साईचे समाधी शताब्दी वर्ष दि.०१ ऑक्टोबर, २०१७ ते दि.१८ ऑक्टोबर, २०१८ या कालावधीत साजरे झाले. आपण साईबाबांच्या हयातीत जन्मलो नसलो तरी त्यांच्या समाधी शताब्दी वर्षाचे साक्षीदार होण्याचे भाग्य आपल्या सर्वांना लाभले. या शताब्दीतील साई समाधीचे दर्शन आपल्या आयुष्यातील एक अमुल्य ठेवा व सुवर्णक्षण ठरला आहे. समाधी शताब्दीचा ऐतिहासिक कालावधी संस्मरणीय करण्यासाठी श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी नगरपंचायत व ग्रामस्थांनी विविध सामाजिक व धार्मिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले होते. या निमित्ताने देशातील विविध शहरात बाबांच्या पादुकांचा दौराही आयोजित करण्यात आला होता. विविध ठिकाणच्या साई मंदिरांचे व्यवस्थापनही यात आनंदाने सहभागी झाले.

श्री क्षेत्र शिर्डीचे महत्व व धार्मिक रुढी परंपरा

प्रतिदिनी सुमारे ५० हजार भक्त श्री क्षेत्र शिर्डी येथे भेट देऊन, श्री साईबाबांच्या समाधीचे दर्शन घेतात. उत्सवकाळात तसेच उन्हाळी सुट्ट्या, दीपावली व नाताळच्या सुट्ट्या, गुरुवार व रविवार तसेच या दिवसांना जोडून येणाऱ्या सरकारी सुट्ट्या इत्यादी काळात श्री क्षेत्र शिर्डीस भेट देणाऱ्या साईभक्तांची प्रतिदिन संख्या सुमारे २ ते ३ लाखांपर्यंत जाते. श्री क्षेत्र शिर्डी येथे विविध पवित्र स्थाने असून, साईभक्त याठिकाणी आवर्जून भेट देऊन, आपली मनोकामना पूर्ण व्हावी म्हणून श्री साईना साकडे घालतात.

श्री क्षेत्र शिर्डी येथील दर्शनाची पवित्र स्थाने

०१. श्रींचे समाधी मंदिर

श्रींचे समाधी मंदिर हे शिर्डी क्षेत्राचे मुख्य मंदिर आहे. मंदिराची ही इमारत नागपूरचे निःसीम साईभक्त श्री.गोपाळराव तथा बापूसाहेब बुटी यांनी बाबांच्या आशीर्वादाने बांधलेली आहे. “ बुटी वाडा ” या नावानेही ही वास्तू ओळखली जाते. या ठिकाणी **श्री साईबाबांची पवित्र समाधी व मूर्ती** आहे. श्री साईंच्या महासमाधीनंतर सुरु असणारे नित्यक्रम पूजा-अर्चा, आरत्या, धार्मिक उत्सव आदि या ठिकाणी नित्यनियमाने सुरु आहेत. समाधी मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम पहाटे ०५.०० ते रात्रौ १०.०० वाजेपर्यंत सलग सुरु असतात. यामध्ये श्रींची पहाटे ०५.१५ वा. काकड आरती, मंगलस्नान, दुपारी १२.०० वाजता माध्यान्ह आरती, सूर्यास्ताचे वेळी धूपारती व रात्रौ १०.०० वाजता शेजारती आदि नित्यक्रमांचा समावेश आहे. श्रींचे मंगलस्नान सुरु असतांना पुजारी पुरुषसुक्त मंत्रोच्चारण करतात. तसेच श्री विष्णु सहस्रनामाची ध्वनिफीत लावली जाते. दैनंदिन दुपारी ४ वाजता श्री साई सच्चरिताचे एक अध्याय वाचन केले जाते. प्रत्येक गुरुवारी रात्रौ ९.१५ वाजता समाधी मंदिरातून श्री बाबांच्या पवित्र पादुका, सटका व फोटोची मिरवणूक निघून श्री द्वारकामाई मंदिरात जाते व तेथून पालखीने चावडी मंदिरात जाते. चावडीमध्ये आरती होते व आरतीनंतर पुन्हा पालखी समाधी मंदिरात येते.

०२. श्री गुरुस्थान मंदिर

श्री साईबाबा सोळा वर्षांचे असताना ज्या ठिकाणी प्रथम दृष्टीस पडले ते श्री गुरुस्थान मंदिर हे समाधी मंदिर परिसरातील ठिकाण. बाबा हे ठिकाण त्यांच्या गुरुचे आहे, असे सांगत असत. श्री साईसच्चरित्रात उल्लेख असलेला **प्रसिध्द निंबवृक्ष (लिंब)** येथे आहे. या ठिकाणी प्रत्येक गुरुवारी व शुक्रवारी उद (लोबान, धूप) जाळल्यास भाविकांचे दुःखपरिहार होते, असा श्री साई सच्चरित्राचा दाखला आहे.

श्री गुरुस्थान मंदिरात दैनंदिन पूजा-अर्चेबरोबरच सकाळी ११.३० वाजता व सायंकाळी धूपारतीनंतर नैवेद्य दाखविला जातो. गुरुस्थान मंदिरासमोर असलेली धुनी दर गुरुवारी व शुक्रवारी प्रज्वलित केली जाते. प्रत्येक उत्सवात व महाशिवरात्रीला गुरुस्थान मंदिरात रुद्राभिषेक महापूजा करण्यात येते.

०३. श्री द्वारकामाई (मशीद)

श्री साईबाबा शिर्डीस आल्यापासून समाधिस्थ होईपर्यंत दीर्घकाळ त्यांचे वास्तव्य सलग ६० वर्षे समाधी मंदिर परिसरात असलेल्या या द्वारकामाईत (मशीद) होते. असंख्य भक्तांना या ठिकाणी बाबांनी कृपाप्रसाद दिला आहे. बाबा ज्या **शिळेवर** बसत असत ती येथेच आहे. शिवाय बाबांनी प्रज्वलित केलेली **पवित्र धुनी** याच ठिकाणी आजही अखंडपणे प्रज्वलीत आहे. भक्तांच्या मनोकामना पूर्ण करण्यासाठी तसेच विविध आजार बरे करण्यासाठी बाबा याच धुनीतून उदी देत असत. आजही भक्तांना दिली जाणारी **पवित्र उदी** याच धुनीतून प्राप्त होते. बाबा येथेच स्वतः अन्न शिजवून भक्तांना वाढीत असत.

श्री द्वारकामाई मंदिर पहाटे ०५.०० वाजेपासून रात्री ०९.३० वाजेपर्यंत दर्शनासाठी खुले असते. द्वारकामाई मंदिरात दररोज सकाळी ८ वा. न्याहारीचा नैवेद्य दाखविणेत येतो. त्यानंतर सकाळी ११.३० वाजेचे दरम्यान अखंड प्रज्वलित धुनीपुढे वैश्वदेवपूजा व श्रींचे तसबिरीची पूजा करणेत येऊन घंटानाद केला जातो. तसेच सायंकाळी धूपारतीनंतर झुणका-भाकरीचा नैवेद्य दाखविला जातो. **दर गुरुवारी** रात्री निघणाऱ्या श्रींचे पालखीचे आगमन द्वारकामाईत झालेनंतर रात्री ०९.३० वाजेपर्यंत पारंपारिक भजन केले जाते.

०४. चावडी

चावडी हे ठिकाण समाधी मंदिराच्या पूर्वेला असून द्वारकामाईपासून अगदी जवळच आहे. बाबा द्वारकामाईत दिवसाआड **मुक्काम करत असत**. तसेच प्रत्येक गुरुवारी मिरवणुकीने द्वारकामाईतून चावडीत येऊन मुक्काम करत असत. आताही प्रत्येक गुरुवारी रात्री ९.१५ ते १०.०० या वेळेत समाधी मंदिरातून द्वारकामाईमार्गे चावडीकडे पालखी मिरवणूक निघत असते. या पालखीत बाबांची तसबीर, सटका व पादुका ठेवलेल्या असतात. चावडी मंदिर पहाटे ०५.०० वाजेपासून रात्री ९ वाजेपर्यंत दर्शनासाठी खुले असते. या वेळेमध्ये दैनंदिन पूजा-अर्चा केली जाते.

०५. लेंडीबाग (प्रधान बाग)

मंदिर परिसरातच असलेल्या या ठिकाणी बाबा फेरफटका मारावयास जात असत. बाबांनी स्वतः या ठिकाणी लावलेल्या पिंपळ वृक्षाशेजारी **नंदादीप** अखंडपणे चालू आहे. शिवाय येथे **श्री दत्त मंदिर** असून बाबांचा आवडता घोडा **श्यामकर्ण (श्यामसुंदर)** जवळच चिरनिद्रा घेत आहे. तसेच जवळच बाबांची **शिवडी (विहीर)** आहे. बाबांच्या वेळचे मुंबई येथील एक भक्त रावबहादूर श्री.मोरेश्वर विश्वनाथ प्रधान, यांनी लेंडीबागेची जागा खरेदी करून साईचरणी अर्पण केली म्हणून या बागेला “**प्रधान लेंडीबाग**” असेही म्हणतात.

तसेच याच परिसरात भक्तांना श्री साई सच्चरित्राचे वाचनासाठी **पारायण कक्ष** सुरू करणेत आलेला आहे. या पारायण कक्षात एकाच वेळेस सुमारे ५० भक्त सेवाभावाने पारायण करू शकतात, संस्थानमार्फत या भक्तांना पारायणासाठी संस्थानने प्रकाशित केलेल्या विविध भाषांमधील श्री साईचरित्र ग्रंथ उपलब्ध करून दिले जातात.

०६. श्रींचे वस्तू संग्रहालय (म्युझियम)

सन २००३ मध्ये मंदिर परिसरातील दीक्षितवाड्यात व त्या शेजारील नव्या इमारतीत वातानुकूलीत वस्तूसंग्रहालय (म्युझियम) तयार करणेत आलेले आहे. येथे श्रीं नी वापरलेला अंगरखा, जोडे, चिलिमी, श्रींचे महानिर्वाणानंतर त्यांना ज्या लाकडी पलंगावर स्नान घालणेत आले तो पलंग तसेच श्री साईबाबांनी हाताळलेल्या विविध वस्तु, साहित्य, श्री साईबाबांचे समकालीन संतांची छायाचित्रे वगैरे उचित माहितीसह सुसूत्र पध्दतीने भक्तांच्या दर्शनासाठी ठेवण्यात आलेले आहेत. वस्तू संग्रहालय सर्व भक्तांसाठी सकाळी ०५ ते रात्री ०९ वाजेपर्यंत विनामूल्य खुले असते.

०७. मंदिर परिसरातील इतर स्थाने

श्री साईबाबांच्या सान्निध्यात राहिलेले त्यांचे परमभक्त कै.तात्या पाटील कोते, कै.भाऊ महाराज कुंभार, कै. व्ही.पद्मनाभ अय्यर, कै.नानावली, कै.अब्दुलबाबा यांची समाधीस्थळे मंदिर परिसरातील लेंडीबागेजवळ आहेत.

०८. इतर ग्रामदेवतांची मंदिरे

संस्थान मंदिर परिसरातच “श्री गणेश, श्री शनि व श्री महादेव” या ग्रामदेवतांची मंदिरे असून संस्थानमार्फत त्यांचे नूतनीकरण करण्यात आलेले आहे. तसेच मंदिर परिसरानजीकच “दक्षिणमुखी श्री हनुमान मंदिर” असून या मंदिरातील दैनंदिन धार्मिक विधी, पूजाअर्चा संस्थानमार्फत नियमितपणे करणेत येत आहे. संस्थानमार्फत श्री हनुमान मंदिराचा जीर्णोद्धार करणेत आलेला असून तेथे प्रशस्त अशा नवीन मंदिराची रचना करण्यात आली आहे. या जीर्णोद्धार करण्यात आलेल्या मंदिरात श्री हनुमानाची ०५ फूट उंचीची सुंदर मुर्ती बसविणेत आली आहे.

०९. श्री खंडोबा मंदिर

श्री खंडोबा मंदिर शिर्डी बसस्थानकाजवळ, श्री साईबाबा हॉस्पिटल शेजारी आहे. छत्रपती संभाजीनगर (पूर्वीचे औरंगाबाद) जिल्ह्यातील धूपखेडा येथील चाँद पाटलाचे पत्नीच्या भाच्याचे लग्नाचे वऱ्हाड जेव्हा शिर्डीत आले तेव्हा या मंदिराजवळील वटवृक्षातळी ते उतरले होते. या वऱ्हाडासोबत आलेले बाल फकीर जेव्हा मंदिराच्या पटांगणात सर्वासमवेत उतरले, तेव्हा मंदिराचे पुजारी म्हाळसापती यांनी या बाल फकिराचे “ आओ साई ” म्हणून स्वागत केले. तेव्हापासून त्यांचे “ साई ” हे नांव प्रचलित झाले. याशिवाय शिर्डीपासून पूर्वेस ०३ किलोमीटर अंतरावर बिरेगांव बसस्थानकाजवळ “ श्री विरभद्र ” या ग्रामदेवतेचे मंदिर आहे.

०१. श्रीरामनवमी उत्सव

श्री.गोपाळराव गुंड म्हणून बाबांचे भक्त होते. बाबांच्या कृपेने त्यांना पुत्रसंतान प्राप्त झाली. या आनंदाप्रित्यर्थ शिर्डीत दरवर्षी यात्रा किंवा उरुस भरवावा अशी त्यांची कल्पना होती. बाबांच्या आशिर्वादाने आणि गावक-यांच्या सहकार्याने ही कल्पना प्रत्यक्षात आली. त्याचे मूर्त स्वरूप म्हणजे सन १८९७ पासून शिर्डीत श्री रामनवमीच्या दिवशी उरुस यात्रा भरू लागली. पुढे सन १९११ मध्ये या उत्सवात श्रीरामनवमी उत्सवाची भर पडली. एकाच दिवशी हे दोन्ही उत्सव हिंदू-मुस्लीम बांधव गुण्यागोविंदाने साजरे करतात.

श्री साईबाबांच्या काळात सुरु झालेला श्री रामनवमी उत्सव, श्री क्षेत्र शिर्डी येथे आजही अत्यंत भव्य स्वरूपात व उत्साहाने साजरा केला जातो. दरवर्षी साधारणपणे तीन दिवस हा उत्सव साजरा करण्यात येतो. श्रीरामनवमी उत्सवानिमित्त राज्याच्या विविध भागातून मोठ्या संख्येने पालख्या घेऊन पदयात्री येथे येत असतात. उत्सवाच्या पहिल्या दिवशी श्रींची प्रतिमा पालखीत ठेऊन गावातून मिरवणूक काढण्यात येते. तर मुख्य दिवशी रथामधून श्रींच्या प्रतिमेची गावातून मिरवणूक काढण्यात येते. उत्सवाप्रित्यर्थ तीनही दिवस कीर्तन तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. मुख्य दिवशी द्वारकामाईतील गव्हाचे पोते बदलण्यात येते. तत्पूर्वी ते समाधी मंदिरात आणून त्याची पूजा करण्यात येते. जुने पोत्यातील गहू दळून ते प्रसादालयात भाविकांच्या प्रसाद भोजनासाठी वापरण्यात येतात. समाधी मंदिरात श्रीरामजन्माचा कार्यक्रम असतो. याच दिवशी द्वारकामाई मंदिरावरील निशाणे बदलण्यात येतात. सायंकाळी साईभक्त अब्दुलबाबांचे झोपडीतून संदल मिरवणूक काढतात. या मिरवणूकीकडे हिंदू-मुस्लीम ऐक्याचे प्रतीक म्हणून पाहिले जाते.

अहवाल सालात, श्रीरामनवमी उत्सव पंचांग व तिथीप्रमाणे, दिनांक १६ एप्रिल, २०२४ ते दिनांक १८ एप्रिल, २०२४ अखेर साजरा करण्यात आला.

०२. श्री गुरुपौर्णिमा उत्सव

साईबाबांना गुरु मानणारे त्यांचे अनेक भक्त आहेत. पण शिष्य म्हणून साईबाबांनी कोणाचाही स्विकार केला नाही आणि आपले गुरु कोण आहेत हेही त्यांनी कधी सांगितलं नाही. परंतु आपल्या हयातीतच त्यांनी शिर्डी येथे गुरुपौर्णिमा उत्सवाची सुरुवात केली. याची हकिगत अशी : सन १९०८ सालच्या गुरुपौर्णिमेच्या दिवशी बाबांनी तात्यासाहेब नुलकरांना द्वारकामाईत असलेल्या खांबाची पूजा करायला सांगितले. माधवराव देशपांडे यांनाही पूजा करायला सांगितली. परंतु खांबाची पूजा न करता प्रत्यक्ष तुमची पूजा करु असे माधवराव म्हणाले. अखेर बाबांनी अनुमती दिली. त्यानंतर तात्यापाटील कोते, दादा केळकर यांनीही बाबांची पूजा केली. ती शिर्डीत झालेली पहिली गुरुपौर्णिमा. ती प्रथा आजही अबाधित असून तेव्हापासून शिर्डीत दरवर्षी गुरुपौर्णिमा उत्सव साजरा केला जातो. हा उत्सवही श्रीरामनवमी उत्सवाप्रमाणे तीन दिवसांचा असतो. उत्सवाप्रित्यर्थ तीनही दिवस कीर्तन तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. उत्सवाच्या पहिल्या दिवशी श्री

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

साईसच्चरिताचे द्वारकामाईत अखंड पारायण सुरु होऊन दुस-या दिवशी पारायणाची समाप्ती होते. उत्सवाच्या पहिल्या दिवशी श्रींची प्रतिमा पालखीत ठेऊन गावातून मिरवणूक काढण्यात येते. तर मुख्य दिवशी रथामधून श्रींच्या प्रतिमेची गावातून मिरवणूक काढण्यात येते. या उत्सवास विशेषतः मुंबई, पुणे, छत्रपती संभाजीनगर वगैरे ठिकाणाहून हजारो साईभक्त पदयात्रेद्वारे बाबांची पालखी घेऊन शिर्डीस येतात. अहवाल सालात, श्री गुरुपौर्णिमा उत्सव पंचांग व तिथीप्रमाणे, दिनांक २० जुलै, २०२४ ते दिनांक २२ जुलै, २०२४ अखेर साजरा करण्यात आला.

०३. श्री साईबाबा पुण्यतिथी (विजयादशमी / दसरा) उत्सव

श्री साईबाबांचे महानिर्वाण मंगळवार दि.१५ ऑक्टोबर, १९१८ रोजी झाले. तो दिवस विजयादशमी म्हणजेच दस-याचा होता. तेव्हापासून श्रींचा हा पुण्यतिथी उत्सव दरवर्षी विजयादशमीस साजरा केला जातो. या उत्सवाला साईभक्तांच्या दृष्टीने अनन्यसाधारण महत्व आहे. म्हणूनच या उत्सवास लाखो साईभक्त श्रद्धेने हजेरी लावतात. बाबा त्यांच्या हयातीत दररोज भिक्षा मागून आणीत. त्याचे प्रतीक म्हणून या उत्सवात, मुख्य दिवशी म्हणजे विजयादशमीचे दिवशी सकाळी ०९०० वा. गावातून भिक्षा झोळी कार्यक्रम आयोजित केला जातो. या कार्यक्रमात मा.व्यवस्थापन समितीच्या सदस्यांसह, ग्रामस्थ व साईभक्तही सहभागी होतात. याच दिवशी समाधी मंदिर स्टेज येथे आराधना विधी (श्राध्दविधी) मा.अध्यक्ष यांचेकडून सपत्नीक केला जातो. हा उत्सव ३-४ दिवसांचा असतो. उत्सवाप्रित्यर्थ कीर्तन तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. उत्सवाच्या पहिल्या दिवशी श्री साईसच्चरिताचे द्वारकामाईत अखंड पारायण सुरु होऊन दुस-या दिवशी पारायणाची समाप्ती होते. उत्सवाच्या पहिल्या दिवशी श्रींची प्रतिमा पालखीत ठेऊन गावातून मिरवणूक काढण्यात येते. तर मुख्य दिवशी रथामधून श्रींच्या प्रतिमेची गावातून मिरवणूक काढण्यात येते. दस-याच्या दिवशी सीमोल्लंघन केले जाते. अहवाल सालात, श्री साईबाबा पुण्यतिथी (विजयादशमी) उत्सव पंचांग व तिथीप्रमाणे, दिनांक ११ ऑक्टोबर, २०२४ ते दिनांक १३ ऑक्टोबर, २०२४ अखेर साजरा करण्यात आला.

श्री साईबाबांचे हयातीपासून व त्यानंतर आजतागायत वरील तीनही उत्सव मोठ्या उत्साहात साजरे केले जातात. या तीनही उत्सवांच्या निमंत्रण-कार्यक्रम पत्रिका व उदीप्रसाद भक्तमंडळाच्या सभासदांना पाठविला जातो. मा.तदर्थ समितीचे मार्गदर्शन व नियंत्रणाखाली, उपरोक्त उत्सवांसह अहवाल सालात गुढीपाडवा, रंगपंचमी, गोकुळअष्टमी, महाशिवरात्र, श्री दत्त जयंती, कोजागिरी पौर्णिमा, आषाढी व कार्तिकी एकादशी, हनुमान जयंती, श्रावणी सोमवार, नारळी पौर्णिमा, पोळा, गणेश चतुर्थी, अनंत चतुर्दशी, नरक चतुर्दशी, लक्ष्मीपूजन, दीपावली, बलिप्रतिपदा, तुळशी विवाह सोहळा इत्यादी सण-उत्सव रुढी परंपरेनुसार व धार्मिक रिती-रिवाजानुसार मोठ्या उत्साहात साजरे करण्यात आले. याव्यतिरिक्त साईभक्तांसाठी देणगी मुल्य आकारून, स्वतंत्र कक्षामध्ये दररोज सकाळी श्री साईसत्यव्रत (सत्यनारायण) पुजा व अभिषेक पुजा केल्या जातात. या दैनंदिन उपक्रमात साईभक्त मोठ्या प्रमाणावर सहभागी होतात. श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्थेच्या नियंत्रणाखाली असलेल्या सर्व मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम, पूजा-अर्चा, आरत्या आदि बाबी मंदिर विभागामार्फत नित्यनियमाने, अखंडीतपणे पार पाडल्या जातात.

मा. तदर्थ (Ad-hoc) समिती

मा.उच्च न्यायालय मुंबई, खंडपीठ औरंगाबाद येथे दाखल जनहित याचिका नं.९८/२०२१ व सिव्हील अप्लीकेशन नं.११९७३/२०२१ मध्ये दि.१३/०९/२०२२ रोजी मा.उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशान्वये, श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी करिता अहवाल सालात खालीलप्रमाणे मा.तदर्थ (Ad-hoc) समिती कार्यरत होती.

मा. तदर्थ (Ad-hoc) समिती		
अ.नं.	सदस्याचे नांव	पदनाम
०१	प्रमुख जिल्हा व सत्र न्यायाधीश, अहिल्यानगर न्या. श्री. सुधाकर यार्लगड्डा (दि.१४/०९/२०२२ ते दि.१९/०९/२०२४)	अध्यक्ष
	प्रमुख जिल्हा व सत्र न्यायाधीश, अहिल्यानगर न्या. श्रीमती अंजु शेंडे (सोनटक्के) (दि.२०/०९/२०२४ पासून)	अध्यक्ष
०२	जिल्हाधिकारी, अहिल्यानगर श्री. सिद्धाराम सालीमठ, भा.प्र.से. (दि.१६/०२/२०२३ ते दि.२८/०२/२०२५)	सदस्य
	जिल्हाधिकारी, अहिल्यानगर डॉ. पंकज आशिया, भा.प्र.से. (दि.०१/०३/२०२५ पासून)	सदस्य
०३	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी श्री. गोरक्ष गाडीलकर, भा.प्र.से. (दि.१४/०२/२०२४ पासून)	सदस्य

मा.तदर्थ (Ad-hoc) समितीच्या अहवाल सालात एकूण १२ सभा झालेल्या आहेत.

विश्वस्तव्यवस्थेची कर्तव्ये व अधिकार

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी अधिनियम, २००४ मधील कलम १७(२) तसेच (सुधारीत) कलम २१(१) व (२) अन्वये विश्वस्तनिधीच्या विनियोगासाठी विश्वस्तव्यवस्थेचे ध्येय, उद्देश व कार्याविषयी सविस्तरपणे विवेचन करण्यात आलेले आहे. या प्रमुख कर्तव्ये व अधिकाराबाबत थोडक्यात गोषवारा पुढील प्रमाणे :

- (१) विश्वस्तव्यवस्थेच्या मालमत्तेची देखभाल, व्यवस्थापन व प्रशासन पाहणे. मंदिरामध्ये रुढी व प्रथेनुसार धार्मिक विधी, पूजा-अर्चा, समारंभ व उत्सव आयोजित करण्यासाठी आणि पार पाडण्यासाठी योग्य ती व्यवस्था करणे. भक्तगणांना आवश्यक त्या सोयी व सुविधा उपलब्ध करून देणे. श्री साईबाबांचे शिकवणुकीचा प्रचार करणे, अन्नछत्र चालविणे, भक्तांचे निवासासाठी व उपयोगासाठी विश्रामगृहे बांधणे व त्याची देखभाल करणे. या अधिनियमान्वये विश्वस्तव्यवस्थेचा कारभार ज्या प्रयोजनार्थ चालवावयाचा आहे, ती उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी विश्वस्तव्यवस्थेचे उत्पन्न कामी लावणे, ही समितीची कर्तव्ये असतील.
- (२) विश्वस्तव्यवस्थेच्या मालमत्तांचा विकास करण्याच्या व योजना राबविण्याच्या प्रयोजनासाठी, तसेच विश्वस्तव्यवस्थेची उद्दिष्टे व प्रयोजने पार पाडण्यासाठी आवश्यक त्या स्थावर किंवा जंगम मालमत्ता संपादित करील किंवा खरेदी करील.
- (३) श्री साईबाबांचे जीवन, त्यांचे कार्य, त्यांच्या लीला व त्यांची शिकवण याबाबतच्या उपयुक्त माहितीचा प्रचार व प्रसार करील आणि श्री साई साहित्य ग्रंथालय चालवील व त्याचा विस्तार करील.
- (४) श्री साईबाबांच्या भक्तांमध्ये बंधुभाव, एकता, श्रद्धा आणि समता या भावना वाढीस लावणारे उपक्रम अथवा कार्यक्रम आयोजित करील किंवा हाती घेईल.
- (५) सर्व प्रकारच्या धर्मनिरपेक्ष शिक्षणास चालना देईल किंवा तसे करण्यास सहाय्य करील तसेच, शिर्डी येथे वा अन्य ठिकाणी, शैक्षणिक संस्था स्थापन करील.
- (६) मानवजातीचे कल्याण करणाऱ्या किंवा मानवाला आपत्तीमध्ये सहाय्य करणाऱ्या अन्य कोणत्याही उदात्त कार्यास चालना देईल.
- (७) या अधिनियमाच्या तरतुदींस अधीन राहून, समितीला अधिनियमाखाली आपली कर्तव्ये व कामे पार पाडण्यासाठी आवश्यक ते सर्व अधिकार असतील.

प्रशासकीय कामकाज

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी, अधिनियम २००४ मधील कलम १३ आणि सुधारणा अध्यादेश क्रमांक १२, दिनांक १३ जुलै, २०१७ अन्वये, श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डीचे प्रशासन प्रमुख असलेल्या कार्यकारी अधिकारी या पदाचे नामाभिधान **मुख्य कार्यकारी अधिकारी** असे करणेत आले आहे. त्यानुसार दिनांक ०८ मार्च, २०१७ रोजीचे मा.महाराष्ट्र शासनाचे आदेशानुसार, विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन प्रशासनाचे कामकाज पाहणेसाठी **भारतीय प्रशासकीय सेवेतील** अधिका-याची प्रतिनियुक्तीने **मुख्य कार्यकारी अधिकारी** या पदावर नेमणूक करणेत येत आहे.

अहवाल सालात, मुख्य कार्यकारी अधिकारी या पदावर खाली नमूद केलेप्रमाणे मा.शासनाकडून प्रतिनियुक्तीने नेमणूक करणेत आलेल्या भारतीय प्रशासन सेवेतील अधिकारी यांनी संस्थानचे दैनंदिन व्यवस्थापनाचे कामकाज पाहिले आहे / पाहत आहेत.

अ.क्र.	नांव	पदनाम	कालावधी
०१	श्री. गोरक्ष महादेव गाडीलकर (भा.प्र.से.)	मुख्य कार्यकारी अधिकारी	दि.१४/०२/२०२४ मध्यान्हपूर्व ते आजपावेतो

उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी

संस्थानचे वाढते कामकाजाचे स्वरूप पाहता तत्कालीन कार्यकारी अधिकारी (सध्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी) यांचे सहाय्यासाठी तसेच संस्थानचे दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापनासाठी व नियंत्रणासाठी मा.विधि व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील दिनांक ०७ ऑगस्ट, २००९ चे शासन निर्णयान्वये, मंजूर आकृतीबंधातील “तहसिलदार” संवर्गातील “उप कार्यकारी अधिकारी” हे पद मा.विधि व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचेकडील दिनांक ११ जानेवारी, २०१९ रोजीचे शासन निर्णयान्वये, “उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी” नामकरण करून हे पद “उप जिल्हाधिकारी” संवर्ग या वरील दर्जामध्ये वर्ग करणेस मान्यता देण्यात आली आहे.

अहवाल सालात, खाली नमूद केलेप्रमाणे मा.महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीने नेमणूक करणेत आलेले अधिकारी यांनी उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी म्हणून संस्थान व्यवस्थापनाचे कामकाज पाहिले आहे/ पाहत आहेत.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

अ.क्र.	नांव	पदनाम	कालावधी
०१	श्री. तुकाराम देवराम हुलवळे उपजिल्हाधिकारी	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी	दि.०१/०९/२०२३ मध्यान्हपूर्व ते दि.३०/०९/२०२४ मध्यान्होत्तर
०२	श्री. संदिपकुमार पुंडलिकराव भोसले तहसीलदार, महसूल व वन विभाग, महाराष्ट्र राज्य (अतिरिक्त कार्यभार)	प्र. उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी	दि.०१/१०/२०२४ मध्यान्हपूर्व ते दि.२६/०२/२०२५ मध्यान्होत्तर
०३	श्री. भिमराज रामराव दराडे उपजिल्हाधिकारी	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी	दि.२७/०२/२०२५ मध्यान्हपूर्व ते आजपावेतो

मा. महाराष्ट्र शासनामार्फत संस्थान आस्थापनेवर प्रतिनियुक्तीने असणारे इतर अधिकारी

संस्थान आस्थापनेवरील सामान्य प्रशासन, लेखाशाखा आणि संरक्षण या महत्वाचे व संवेदनशील असणारे विभागांचे दैनंदिन कामकाजाचे प्रभावी नियोजन व नियंत्रण व्हावे म्हणून महाराष्ट्र शासनामार्फत खाली नमूद केलेल्या अधिका-यांची संस्थान आस्थापनेवर प्रतिनियुक्तीने नियुक्ती करणेत आली आहे.

अ. क्र.	प्रतिनियुक्तीने नियुक्त करणेत आलेल्या अधिका-याचे नांव व शासकीय पदनाम/विभाग	संस्थान आस्थापनेवरील पदनाम व विभागाचे नांव	संस्थान सेवेत हजर झाल्याचा दिनांक
०१	श्रीमती मंगला भास्कर वराडे सहाय्यक संचालक, महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, गट अ, महाराष्ट्र राज्य	मुख्य लेखाधिकारी लेखाशाखा	दि.१८/०३/२०२३ मध्यान्हपूर्व ते आजपावेतो
०२	श्री. भिकन देवचंद दाभाडे कार्यकारी अभियंता (स्था), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासन	कार्यकारी अभियंता बांधकाम विभाग	दि.२५/०८/२०२२ मध्यान्हपूर्व ते आजपावेतो
०३	श्रीमती प्रज्ञा भास्कर महांडुळे तहसीलदार, महसूल व वन विभाग, महाराष्ट्र राज्य	प्रशासकीय अधिकारी	दि.१२/०५/२०२३ मध्यान्हपूर्व ते आजपावेतो
०४	श्री. संदिपकुमार पुंडलिकराव भोसले तहसीलदार, महसूल व वन विभाग, महाराष्ट्र राज्य	प्रशासकीय अधिकारी	दि.१२/०८/२०२४ मध्यान्हपूर्व ते आजपावेतो
०५	श्री. रोहिदास अशोक माळी पोलीस उपनिरीक्षक, गृह विभाग, महाराष्ट्र राज्य	संरक्षण अधिकारी, संरक्षण विभाग	दि.१९/०२/२०२४ मध्यान्होत्तर ते आजपावेतो

मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे मार्गदर्शन-तथा-नियंत्रणाखाली उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, प्रशासकीय अधिकारी, विभागप्रमुख व इतर कर्मचारी हे विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कार्यालयीन कामकाज सुरळीतरित्या पार पाडीत आहेत. संस्थानचे दैनंदिन कामकाजाचे सुसूत्रीकरण व्हावे, कामाचे स्वरूपानुसार व कामकाजात सरळता, सुलभता यावी यादृष्टीने व भक्तांच्या सोयी-सुविधेशी निगडीत कामांच्या दृष्टीने विविध विभागांची रचना करणेत आलेली असून सध्या खालीलप्रमाणे विभाग कार्यरत असून त्यांचेमार्फत खाली नमूद केलेप्रमाणे सेवा देण्यात येत आहेत.

(अ) संस्थानचे दैनंदिन कामकाज पार पाडणेसाठी कार्यरत असणारे विभाग

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
०१	सामान्य प्रशासन शाखा	कार्यासन १ - आस्थापना - कर्मचारीविषयक सर्व प्रशासकीय कामे कार्यासन ५ - उत्सव व इतर सामाजिक, धार्मिक कार्यक्रम कामकाज कार्यासन ६ - कर्मचारी पाल्य शैक्षणिक शुल्क परतावा कार्यासन ८ - भक्तमंडळ सभासद विषयक कामकाज कार्यासन ९ - आवक पत्रव्यवहार विषयक कामकाज कार्यासन १० - (अ/ब/क) - कर्मचारी पगारबिले व पी.एफ. कामकाज कार्यासन ११ - जावक पत्रव्यवहार विषयक कामकाज कार्यासन १२ - झेरॉक्स विभाग/स्टेशनरी बाबत कामकाज कार्यासन (शिस्त) - गैरवर्तन, दंड, खाते चौकशीबाबत कामकाज कार्यासन (रजा) - संस्थान आस्थापनेवर काम करणारे कर्मचारी यांचे रजा, सुट्ट्याबाबत कामकाज
०२	मागासवर्ग कक्ष	संस्थान आस्थापनेवरील अधिकारी, कर्मचारी यांची १०० बिंदू नामावली, कर्मचारी आरक्षणानुसार नेमणूक-पदोन्नती साखळी निश्चित करणे आदि कामकाज पाहणे.
०३	विधि विभाग (कार्यासन २)	संस्थान संबंधित सर्व प्रकारचे विधि विषयक काम पाहणे.
०४	सभाकामकाज विभाग (कार्यासन ४)	मा.व्यवस्थापन समितीसह अधिनियमातील तरतुदीनुसार स्थापन करणेत आलेल्या विविध समित्यांचे सभाकामकाज विषयक कामकाज पाहणे.
०५	कामगार विभाग (कार्यासन ७)	संस्थान अंतर्गत विविध विभागाकडील कंत्राटी कर्मचारी यांची टेंडरबाबत ई-निविदा प्रक्रिया राबविणे, विभागांकडील आऊटसोर्स कर्मचारी टेंडर ई-निविदा प्रक्रियाबाबत मदत करणे. तसेच कंत्राटी कर्मचा-यांचे गैरवर्तन व कर्मचारी न्यायालयीन कोर्ट केस विषयक काम पाहणे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
०६	जनसंपर्क विभाग (कार्यासन १३)	साईभक्तांना श्रींचे दर्शन विनासायास व सुलभरितीने व्हावे म्हणून सोयी-सुविधा देणेकामी कामकाज, मान्यवरांच्या शिर्डी भेटीविषयक कामकाज, संस्थान विषयक माहिती व प्रसिध्दी विषयक काम पाहणे. संस्थान आयोजित कार्यक्रमांचे छायाचित्रे काढणे, कार्यक्रमांचे रेकॉर्डिंग व प्रसारण यासंबंधी कामे करणे.
०७	लेखाशाखा	
	अ) लेखाशाखे संबंधीत जमा-खर्च नोंदी घेणे, लेखा-पुस्तके ठेवणे.	संस्थानला दैनंदिन रोख रक्कमा, मनिऑर्डर, चेक/डी.डी., वस्तुरूपाने प्राप्त होणा-या देणग्या, विदेशी चलनाद्वारे प्राप्त होणा-या देणग्या, दक्षिणापेट्या मोजणी, सोने, चांदी, कापड देणगी इ. देणगी व इतर उत्पन्न याच्या लेखापुस्तकांमध्ये नोंदी घेणे, संस्थानच्या बँक खात्यामध्ये जमा करणे, संपूर्ण संस्थानच्या विभागांकडून दैनंदिन खर्चाची आलेली देयके अदा करणे, त्यांची अचूकपणे तपासणी करणे व त्याच्या नोंदी लेखापुस्तकांमध्ये घेणे. लेखापुस्तके, रोख रक्कमा, सोने-चांदी वस्तू, सोने-चांदी नाणी, मौल्यवान खडे यांचे साठा रजिस्टर ठेवणे. गुंतवणूका विहीत पद्धतीने बँकांमध्ये करणे. त्यावर प्राप्त होणारे व्याज, वजावट होणारा आयकर याचा अचूक हिशोब ठेवणे, मासिक जमा-खर्च तक्ते मा.व्यवस्थापन समिती सभेपुढे मान्यतेस नोंद घेण्याकरिता सादर करणे.
	ब) दक्षिणा पेटीतील रक्कम मोजणी	भक्तांना संस्थानकरीता दक्षिणा देणे सुलभ व्हावे म्हणून, संस्थान प्रशासनामार्फत मंदिर व मंदिर परिसरात विविध ठिकाणी दक्षिणापेट्या बसविण्यात आल्या आहेत. सदर दक्षिणापेटीतील रकमेची मोजणी आठवडयातून साधारणतः दोन वेळा करण्यात येते. सदर कामकाजासाठी साधारणतः ७५ ते १०० कर्मचारी (कायम व कंत्राटी) उपस्थित असतात. दक्षिणापेटीतून प्राप्त होणारी रक्कम विविध राष्ट्रीयकृत बँकेत जमा केली जाते. या प्रक्रियेमध्ये बँकेचे अधिकारी व कर्मचारी उपस्थित असतात. त्यांना दक्षिणा मोजणी हॉलमध्येच दक्षिणा मोजणीची रक्कम सुपूर्द केली जाते व ते संस्थानला पोहोच पावती लगेच देतात.
	क) अंतर्गत लेखापरिक्षण कक्ष	वैधानिक लेखापरिक्षक, अंतर्गत लेखापरिक्षक तसेच पूर्व लेखापरिक्षक नियुक्ती करणे, संस्थानच्या सर्व विभागांचे लेखापरिक्षण सनदी लेखापाल यांचेकडून करवून घेणे, वैधानिक लेखापरिक्षण अहवाल मा.विधि व न्याय विभागास सादर करून विधीमंडळाच्या पटलावर ठेवणे, अंतर्गत लेखापरिक्षण करणे संबंधीत कामे इ.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
	ड) आयकर, करनिर्धारणे, फेर करनिर्धारणे, CIT Appeal, ITAT Appeal, जीएसटी इ. आयकरविषयक कामकाज कक्ष	कर सल्लागार, विधिज्ञ यांच्या विहित पद्धतीने नेमणूक, आयकर, जीएसटी संबंधित मासिक, त्रैमासिक, वार्षिक कामकाज, आयकर, जीएसटी मासिक वजावटी शासनाच्या कोषागारात भरणे. संस्थान कर सल्लागारांना संस्थानचे वार्षिक आयकर विवरणपत्र दाखल करणेकामी आवश्यक माहिती पुरविणे. करनिर्धारण, फेर करनिर्धारणे, CIT Appeal, ITAT Appeal, मा.उच्च न्यायालय, मा.सर्वोच्च न्यायालय येथे Writ Petition, Special Leave Petition इ. संबंधित कामकाज विहित मान्यतेद्वारे करणे.
	इ) वार्षिक अंदाजपत्रक कक्ष (Annual Budget)	संस्थानमधील सर्व विभाग व उपविभागांचे वार्षिक अंदाजपत्रक व सुधारीत अंदाजपत्रक मांडणे. अंदाजपत्रकाची प्रत मा.धर्मादाय आयुक्त, मुंबई व मा.विधि व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना सादर करणे इ.
	ई) आर्थिक अनुदान कक्ष	अधिनियमातील तरतुदीनुसार आर्थिक अनुदान अदा करणे.
०८	मंदिर विभाग	श्रींची दैनंदिन पूजा-अर्चा (अभिषेक पूजा, श्री साई सत्यव्रत पूजा), श्री साईंच्या सर्व आरत्या, दर्शनास येणाऱ्या भक्तांना सुलभतेने दर्शन उपलब्ध होईल याची तजवीज करणे, श्रीरामनवमी, श्रीगुरुपौर्णिमा, श्रीपुण्यतिथी (दसरा) उत्सव व इतर सण साजरे करणे.
०९	प्रकाशने विभाग	श्रींचे संस्थान प्रकाशित वेगवेगळे फोटो, त्यांचे वेगवेगळ्या भाषेतील चरित्र, पोथी, दैनंदिनी, दिनदर्शिका यांचे छपाईचे संबंधित सर्व कामे पाहणे व भक्तांना विक्री करिता उपलब्ध करणे. तसेच साईलिला मासिक छपाई व माहिती केंद्र विषयक कामे.
१०	आरोग्य विभाग	मंदिर परिसर, निवासस्थाने इ. ठिकाणी स्वच्छता व इतर अनुषंगीक कामे करणे.
११	संरक्षण विभाग	मंदिर परिसर, निवासस्थाने, प्रसादालय व इतर ठिकाणी भक्तांचे व संस्थान मालमत्तेचे संरक्षण व भक्तांची सुलभ दर्शन व्यवस्था करणे.
१२	बांधकाम विभाग	मंदिर, दर्शनला ईन, निवासस्थाने, प्रसादालय, रुग्णालय, शैक्षणिक संकुल इत्यादी संस्थान इमारती व मालमत्तेची निगा, दुरुस्ती देखभाल करणे, आवश्यक ती नवीन बांधकामे करणे.
१३	पाणी पुरवठा विभाग	श्री साईभक्त, श्री साईबाबा रुग्णालये, सर्व निवासस्थाने, श्री साई प्रसादालय, शैक्षणिक संकुल व संस्थानचे सर्व कार्यालये व इतर ठिकाणी स्वच्छ व निर्जंतुक पाण्याचा पुरवठा करणे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
१४	विद्युत विभाग	मंदिर परिसर, दर्शन रांगा, निवासस्थाने, प्रसादालय, रुग्णालये व इतर सर्व कार्यालयाचे ठिकाणी विद्युत पुरवठा सुरळीत चालू ठेवणे, उत्सव व इतर कार्यक्रम प्रसंगी विद्युत रोषणाई करणे.
१५	ध्वनीक्षेपण व टेलिफोन विभाग	मंदिरात होणाऱ्या दैनंदिन आरत्या, भजने व विविध कार्यक्रमांसाठी ध्वनीक्षेपण व्यवस्था करणे. तसेच श्री साईभक्तांचे सेवा-सुविधांसाठी दुरध्वनी सेवा अहोरात्र कार्यरत ठेवणे.
१६	साईबाबा भक्तनिवासस्थान	श्री साईभक्तांना विनासायास व सुलभतेने माफक दरात निवासव्यवस्था उपलब्ध व्हावी, याकरीता सदरहू ०५ निवासस्थाने स्वतंत्ररित्या २४ तास कार्यरत आहेत. या निवासस्थानांमधील खोल्या भक्तांना ऑनलाईनद्वारे तसेच समक्ष येणा-या भक्तांना प्रथम येणा-यास प्रथम प्राधान्य या तत्वावर उपलब्ध करून दिल्या जातात.
१७	साईप्रसाद निवासस्थान	
१८	द्वारावती भक्तनिवासस्थान	
१९	साईआश्रम भक्तनिवास	
२०	साई धर्मशाळा	
२१	श्री साई प्रसादालय विभाग	श्री साईभक्तांना सकाळी १० ते रात्री १० पर्यंत प्रसाद भोजनाची व्यवस्था करणे.
२२	कॅन्टीन विभाग	श्री साईभक्तांसाठी चहा, कॉफी, दुध व नाष्टा पाकीटे उपलब्ध करून देणे.
२३	खरेदी विभाग	श्री साई प्रसादालयात प्रसादभोजन व कॅन्टीन विभागांसाठी आवश्यक असणाऱ्या मालाची खरेदी तसेच संस्थानचे इतर कार्यालयास दुरुस्ती देखभालीसाठी लागणाऱ्या वस्तु व स्टेशनरी खरेदीची कामे करणे.
२४	भांडार विभाग	विविध कार्यालयांसाठी कामाच्या दृष्टिने खरेदी केलेल्या मालाची नोंद/ साठा घेऊन मागणी पत्रकानुसार विविध विभागांना माल पुरविणे.
२५	वाहन विभाग	साईआश्रम भक्तनिवास व साईबाबा भक्तनिवासस्थान या ठिकाणाहून दर्शनासाठी मंदिर परिसरापर्यंत, प्रसाद भोजनासाठी श्री साई प्रसादालय विभागापर्यंत भक्तांची मोफत ने-आण करणे, साईनगर शिर्डी रेल्वेस्टेशन येथून भक्तांची ने-आण करणे, रुग्णालयासाठी अॅम्बुलन्स, शैक्षणिक संकुलासाठी स्कूल बस व कार्यालयीन कामकाजासाठी वाहने पुरविणे, वाहनांची दुरुस्ती देखभाल करणे इ. कामकाज.
२६	बगीचा विभाग	मंदिर व परिसरात फुलझाडे, वृक्ष तसेच साईभक्तांचे मनोरंजनासाठी बनविलेले बगीचे यांचे संगोपन करणे. श्रींचे हारासाठी लागणा-या फुलांचा पुरवठा करणे, बगीचा विषयक कामे करणे, विविध उत्सवात व कार्यक्रमप्रसंगी फुलांची सजावट करणे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
२७	अभिलेख कक्ष	संस्थानकडील जुन्या वस्तुंचा लिलाव करणे व संस्थानमधील अ,ब,क,ड प्रकारचे रेकॉर्ड ठेवणे व जतन करणे.
२८	माहिती तंत्रज्ञान विभाग	सॉफ्टवेअर, हार्डवेअर डेव्हलपमेंट, मॅन्टेनन्स व नेटवर्कींग, वेबसाईट डेव्हलपमेंट बाबतची सर्व कामे, संस्थानविषयक माहितीबरोबरच श्री साईचे जीवनावरील प्रकाशने वेबसाईटवर उपलब्ध करून देणे.
२९	मुंबई कार्यालय	दादर, मुंबई येथे विश्वस्तव्यवस्थेच्या स्व:मालकीचे कार्यालय “साईनिकेतन” इमारतीत सुरु आहे. साईलिला मासिक छपाई व वितरण विषयक कामे, देणग्या स्विकारणे, मंत्रालया संबंधातील कामे करणे.
३०	लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती विभाग	श्री साईभक्तांना प्रसादरूपाने उपलब्ध करून द्यावयाचे लाडू निर्मितीचे संपूर्ण प्रक्रियेवर नियंत्रण व देखरेख ठेवून, भक्तांना विनासायास व सुलभ रितीने लाडू व बुंदी प्रसाद उपलब्ध करून देणे.
३१	सी.सी.टी.व्ही. कंट्रोल सेल	सलग सुट्ट्यांचे कालावधीत तसेच उत्सवकाळात शिर्डी येथे साईभक्तांची मोठ्या प्रमाणावर गर्दी होते. यावेळी श्री समाधी मंदिरासह संस्थान परिसरात व दर्शनरांगेत शांतता व सुव्यवस्था रहावी, पाकीटमारी, चोरी इ. पासून भक्तांचे संरक्षण व्हावे, यादृष्टीने साईभक्तांचे गर्दीवर सी.सी.टी.व्ही. यंत्रणेच्या सहाय्याने नियंत्रण ठेवणेकामी स्वतंत्र कक्षाची स्थापना केली आहे.
३२	मालमत्ता विभाग	संस्थान मालकीचे जंगम व स्थावर मालमत्तेचे जतन व संरक्षण करणे, जमिनीविषयक बाबी हाताळणे, संस्थान व्यवस्थापनासाठी विविध विकास कामांचे दृष्टीने आवश्यक जमिनीचे संपादन करणे, जमीन महसूल विषयक बाबींमध्ये सुसूत्रीकरण करून जमीन महसूल विषयक कामे पहाणे. विविध विकास प्रकल्पांसाठी जमिनीची खरेदी/भूसंपादन करणे, जमिनीविषयक बाबी हाताळणे.
३३	फायर अँड सेफ्टी विभाग	संस्थानचे सर्व इमारतींचे आगीपासून संरक्षण होणेसाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना या विभागाकडून करण्यात येतात. फायर सिलेंडर दुरुस्ती देखभाल, सर्व इमारतींचे फायर ऑडीट करणे तसेच संस्थान गॅस प्लांटवर प्रशिक्षित कर्मचा-यांमार्फत देखरेख करणे. या विभागाकडे अग्निशामक वाहने असून सदर वाहनांवर प्रशिक्षित कर्मचा-यांची नेमणूक केलेली आहे. तसेच वेळोवेळी संस्थानचे इतर विभागातील कर्मचा-यांना प्रशिक्षण देणे.
३४	मेकॅनिकल विभाग	विविध विभागांकडे असलेली वातानुकूलन यंत्रे, प्रसादालयाकडील यंत्रसामुग्री, गॅस प्लांट, फॅब्रिकेशन कामे, लिफ्ट, सोलर हॉट वॉटर सिस्टीम, सोलर स्टीम कुकींग सिस्टीम, लॉन्ड्री मशिनरी व इतर यंत्रसामुग्रीची देखभाल-दुरुस्तीसह इतर अनुषंगिक कामकाज पाहणे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

(ब) संस्थान संचलित इतर उपक्रमांतर्गत शैक्षणिक संकुल

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
३५	श्री साईबाबा खाजगी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी.	औद्योगिक प्रशिक्षण केंद्रामध्ये विद्यार्थी - विद्यार्थिनींना विविध प्रकारचे व्यवसाय आधारित ११ तांत्रिक अभ्यासक्रमांचे शिक्षण दिले जाते.
३६	श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीअम स्कूल, शिर्डी.	इंग्लिश मिडीअम स्कूलमध्ये विद्यार्थी - विद्यार्थिनींना ज्युनिअर के.जी. ते इयत्ता १० वी पर्यंत इंग्रजी माध्यमातून शिक्षण दिले जाते.
३७	श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिर व कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी	कन्या विद्या मंदिर मध्ये इयत्ता ५ वी ते १० वी पर्यंत विद्यार्थिनींना मोफत शिक्षण दिले जाते. कनिष्ठ महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेचे शिक्षण दिले जाते.
३८	श्री साईबाबा महाविद्यालय, शिर्डी	महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना कला, वाणिज्य, विज्ञान व संगणकशास्त्र शाखेचे शिक्षण दिले जाते.

(क) संस्थान संचलित इतर उपक्रमांतर्गत रुग्णालये

अ.नं.	विभागाचे नांव	कार्य / सेवा थोडक्यात तपशील
३९	श्री साईनाथ रुग्णालय, शिर्डी (३०० खाटांचे)	आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल रुग्णांबरोबरच उपचारांची गरज असलेल्या रुग्णांना विनामुल्य अथवा माफक व अल्पदरात वैद्यकीय सेवा देणे, विहीत नियमाप्रमाणे आर्थिक वैद्यकीय अनुदान दिले जाते.
४०	श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी हॉस्पिटल, शिर्डी (३०० खाटांचे)	माफक दरात वैद्यकीय सेवा देणे, आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल गरजू रुग्णांना विनामुल्य वैद्यकीय सेवा देणे, विहीत नियमानुसार शासकीय आर्थिक सवलत योजनांचा रुग्णांना लाभ करून देणे.

मा.विधि व न्याय विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचे दि.०७ ऑगस्ट, २००९ व त्यानंतर संस्थान कर्मचाऱ्यांचा विभागवार व वेतनश्रेणीनिहाय ४८६३ पदांचा सर्वसमावेशक आकृतीबंध मंजूर असून, या आकृतीबंधानुसार, संस्थानची पदनिहाय व वेतनश्रेणीनिहाय स्थायी कर्मचारी संख्या २९४५ व कंत्राटी कर्मचारी संख्या १९१८ मंजूर करण्यात आलेली आहे.

अहवाल सालात, विश्वस्तव्यवस्थेच्या आस्थापनेवर, दिनांक ३१ मार्च, २०२५ अखेर मुख्य कार्यकारी अधिकारी व इतर पदांवर मा.महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीवर असलेल्या ०७ अधिकाऱ्यांसह, संस्थान सेवेतील प्रशासकीय अधिकारी, विभागप्रमुख यांचेसह विविध श्रेणीतील एकूण १५६७ स्थायी कर्मचारी व संस्थान आस्थापनेवर नव्याने नेमणूक झालेले ५५५ कर्मचारी कायम स्वरुपी कंत्राटी पदावर कार्यरत आहेत.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

याशिवाय, श्री साईभक्तांच्या वाढत्या गर्दीमुळे त्यांना आवश्यक सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देणेसाठी ३१ मार्च २०२५ अखेर दररोज कुशल व अकुशल असे सुमारे १७९५ कंत्राटी व २२९५ बाह्यस्रोत कर्मचारी ठेकेदरामार्फत काम करीत आहेत. या कामगारांना किमान वेतन कायदानुसार वेतन दिले जात आहे. तसेच सुरक्षेसाठी सुरक्षा कर्मचारी व माजी सैनिक कंत्राटी सुरक्षा कर्मचारी मनुष्यबळ उपलब्ध करून दिले जात आहे.

संस्थान कर्मचा-यांना देणेत येणा-या सोयी-सुविधा

संस्थान आस्थापनेवरील सर्व स्थायी कर्मचाऱ्यांना खालीलप्रमाणे वेतन व इतर सुविधा देणेत येतात :

- महाराष्ट्र शासनाने लागू केलेल्या सातव्या वेतन आयोगाप्रमाणे स्थायी कर्मचा-यांना वेतन व भत्ते.
- दीपावली सानुग्रह अनुदान.
- मोफत वैद्यकीय सेवा व वैद्यकीय बीलांचा परतावा.
- एल.आय.सी. ग्रुप ग्रॅज्युईटी योजना
- पाल्यांचा शैक्षणिक शुल्क परतावा.
- अद्ययावत निवासस्थाने.
- कर्मचारी भरपाई कायदा १९२३ (The Employee's Compensation Act, 1923) अंतर्गत कर्मचारी विमा.

भक्तमंडळ

मा. महाराष्ट्र शासन, विधि व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांनी दि. २८ ऑक्टोबर, २०१३ नुसार मंजुरी मिळालेले भक्तमंडळ विनियम सभासदत्वासाठी दिनांक ०१ जानेवारी, २०१५ पासून लागू केले असून त्याकरीता खालीलप्रमाणे शुल्क आकारले जाते. भक्तमंडळ सभासदत्वाचे आश्रयदाते, आजीव व सर्वसाधारण (वार्षिक) सभासद असे तीन प्रकार उपलब्ध आहेत. भक्तमंडळाचे सर्व सभासदांना संस्थानमार्फत साजऱ्या करण्यात येणाऱ्या तीनही उत्सवाची निमंत्रणपत्रिका व उदीप्रसाद पोष्टाने पाठविला जात आहे. अहवाल वर्षअखेर दिनांक ३१ मार्च, २०२५ अखेर भक्तमंडळाचे सभासदांची संख्या खालीलप्रमाणे आहे :-

अ.नं.	सभासद प्रकार	सभासद शुल्क	दि. ३१ मार्च, २०२४ अखेर सभासद	नवीन झालेले सभासद	कमी झालेले सभासद	दि. ३१ मार्च, २०२५ अखेर सभासद
(अ) दिनांक ३१ डिसेंबर, २०१४ पर्यंत						
०१	आश्रयदाते सभासद	रुपये १,५००/- (एकाच वेळेस) हयात असेपर्यंत	३७,३७७	-	०२	३७,३७५
०२	आजीव सभासद	रुपये २५१/- (एकाच वेळेस) हयात असेपर्यंत	१,७२,६१३	-	२६	१,७२,५८७
एकुण (अ) -			२,०९,९९०	-	२८	२,०९,९६२
(ब) दिनांक ०१ एप्रिल, २०२४ ते दिनांक ३१ मार्च, २०२५ अखेर						
०१	आश्रयदाते सभासद	रुपये ५,००,०००/- (२० वर्षांचे) कालावधीसाठी	२६	५	-	३१
०२	आजीव सभासद	रुपये ५०,०००/- (१५ वर्षांचे) कालावधीसाठी	२०५१	२१४	-	२,२६५
०३	सर्वसाधारण सभासद	रुपये ३,०००/- (०१ वर्षांचे) कालावधीसाठी	४३५	३४६	४३५	३४६
एकुण (ब) -			२,५१२	५६५	४३५	२,६४२
भक्तमंडळाची एकूण सभासद संख्या (अ+ब) -			२,१२,५०२	५६५	४६३	२,१२,६०४
टिप-आजीव सभासदमध्ये नवीन झालेले सभासद शिर्षाखाली दर्शविलेल्या सभासदामध्ये तांत्रिक त्रुटीमुळे वाढलेल्या ०६ सभासदांचा समावेश आहे.						

दि. ३१ मार्च २०२५ अखेर भक्तमंडळाची एकूण सभासद संख्या - २,१२,६०४ इतकी आहे.

विश्वस्तव्यवस्थेमार्फत साईभक्तांना देण्यात येणाऱ्या सेवा-सुविधा

श्री क्षेत्र शिर्डी येथे भेट देणाऱ्या साईभक्तांना विविध प्रकारच्या सेवा-सुविधा पुरविण्यात येतात. त्याचा थोडक्यात गोषवारा खालीलप्रमाणे :-

निवासस्थान सुविधा

विश्वस्तव्यवस्थेकडून साईभक्तांच्या सोयीसाठी सर्व मुलभूत सेवा २४ तास उपलब्ध केलेल्या आहेत. या सेवेत अत्यंत महत्वाच्या अशा निवासव्यवस्थेसाठी विविध प्रकारची अद्ययावत सोयीनीयुक्त परिपूर्ण निवासस्थाने सर्व स्तरातील साईभक्तांना त्यांच्या आर्थिक क्षमतेनुसार उपलब्ध आहेत. तसेच अतिमहत्वाच्या व्यक्तींसाठी वातानुकूलित कक्ष तयार करण्यात आलेले आहेत. सध्या विश्वस्तव्यवस्थेकडे उपलब्ध असलेली निवासस्थाने, त्यांचे प्रकार, खोल्यांची संख्या, सेवाआकार इ. माहिती दर्शविणारा तक्ता खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	निवास संकुलाची नावे	प्रकार	एकूण खोल्या	सेवा आकार /प्रति दिवस
(अ) साईप्रसाद निवासस्थान - १,२२,७३९ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
०१	श्री साईनिवास अतिथीगृह	वातानुकूलित सूट	२४	रु.८००/-
०२	साईउद्यान इमारत (नॉन ए.सी. रुम)	हॉल	१२	रु.४००/-
		मध्यम खोल्या	१४	रु.१००/-
		लहान खोल्या	१०	रु.५०/-
		लॉकर्स	९९	रु.१०/- प्रत्येकी
०३	साईनाथ छाया इमारत (नॉन ए.सी.)	हॉल	०२	रु.१०००/-
०४	शांतीनिकेतन इमारत (नॉन ए.सी.)	मध्यम खोल्या	१५	रु.२००/- व रु.३००/-
०५	सेवाधाम इमारत (नॉन ए.सी.)	साध्या खोल्या	६०	रु.५०/-
०६	शिर्डी बसस्थानक (नॉन ए.सी.)	खोल्या	१४	रु.३००/- व रु.५००/-
		हॉल	१३	रु.८००/- व रु.६००/-
०७	संस्थान स्पर्धा परीक्षा केंद्र व अतिथीगृह (साईनिवारा बी इमारत) (ए.सी. रुम)	खोल्या	६४	रु.६००/-

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

(ब) साईबाबा भक्तनिवासस्थान - ९,५६,३९९ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
अ.नं.	निवास संकुलाची नावे	प्रकार	एकूण खोल्या	सेवा आकार /प्रति दिवस
०८	साईबाबा भक्तनिवासस्थान	वातानुकूलीत खोल्या	०१	रु.१००/-
		खोल्या (०३ कॉटस्)	४६४	रु.२००/-
		खोल्या (११ कॉटस्)	२५	रु.६००/-
		कॉट विरहीत हॉल (४० व्यक्ती)	०२	रु.५००/-
		लॉकर्स	१८६	प्रती व्यक्ती रु.१०/-
		दुकान गाळे	३३	कार्यालयीन वापरासाठी
(क) द्वारावती भक्तनिवास - ५,६१,९६५ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
०९	द्वारावती भक्तनिवासस्थान	वातानुकूलीत खोल्या	८०	रु.१००/- (०३ व्यक्तिकरीता)
		साध्या खोल्या	२३६	रु.५००/- (०३ व्यक्तिकरीता)
(ड) साईआश्रम भक्तनिवासस्थान - १३,४७,५८४ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
१०	साईआश्रम भक्तनिवासस्थान एकूण १२ इमारती	वातानुकूलीत खोल्या	३८४	रु.६००/- (०३ व्यक्तीकरीता)
		साध्या खोल्या	११५२	रु.२५०/- (०३ व्यक्तीकरीता)
(इ) साई धर्मशाळा - ३,४३,५०६ भक्तांनी निवासव्यवस्थेचा लाभ घेतला.				
११	साई धर्मशाळा	हॉल्स	१९२	साईभक्तांना प्रति व्यक्ती रु.२०/- या प्रमाणे हॉल्स तात्पुरत्या निवासासाठी उपलब्ध करून देणेत येतात. तसेच अपंग व्यक्तींना विनामूल्य निवासाची व्यवस्था उपलब्ध करून देणेत येते.

साईभक्तांना विनासायास निवासव्यवस्था उपलब्ध व्हावी या हेतूने भक्तांना एका वेळेस जास्तीत जास्त ०२ दिवस राहण्यासाठी परवानगी दिली जाते. तसेच आवश्यकतेप्रमाणे अल्प दरात जादा गाद्या, चादरी उपलब्ध करून दिल्या जातात. या सर्व निवासस्थानांमधून २४ तास पाणी व विद्युत सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे.

सुलभ शौचालय व प्रसाधनगृह

जे साईभक्त मुक्कामी न थांबता, दर्शन घेऊन लगेचच परतणार आहेत, अशा भक्तांना प्राथमिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी सुलभ इंटरनॅशनल या सेवाभावी संस्थेने संस्थानच्या अर्थसहाय्यातून १२० प्रसाधनगृहे व १२० शौचालयाची सोय असलेली दोन मजली सुलभ शौचालयाची इमारत बांधलेली असून, सुलभ इंटरनॅशनलमार्फत सदर ठिकाणी दैनंदिन व्यवस्थापन केले जाते.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

प्रसाद लाडू सुविधा

लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती विभाग हा स्वतंत्ररित्या कार्यान्वित करणेत आलेला आहे. श्री साईबाबांचा प्रसाद म्हणून साईभक्तांना प्रत्येकी सुमारे ५० ग्रॅम वजनाचे ०३ मोतीचूर लाडूचे पाकिट रु.२५/- व ५० ग्रॅम वजनाचे एक मोतीचूर लाडूचे पाकीट रु.१०/- या देणगी मुल्य दरामध्ये उपलब्ध करून देण्यात येत होते. त्याऐवजी दि.०१.०९.२०२४ पासून प्रत्येकी ५० ग्रॅम वजनाचे दोन मोतीचूर लाडूचे पाकीट रु.२०/- या देणगी मुल्य दरामध्ये उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

मोतीचूर लाडू शुध्द तूपात काजू, बेदाणे, वेलची आदि सुकामेव्यांसह बनविले जात असल्याने ते अत्यंत चविष्ट असतात. भक्तांना लाडू प्रसाद सोबत घेऊन जाणे सोयीचे व्हावे यासाठी हे लाडू चांगले सुकवून पेपर पिशवीत पॅक केले जातात. यामुळे प्रसाद लाडूंना साईभक्तांकडून मोठया प्रमाणावर मागणी असते. दैनंदिन सरासरी ३० ते ४० हजार लाडू पाकिटांची मागणी होत असल्याने, साईभक्तांना ते सहजतेने उपलब्ध व्हावेत म्हणून एका स्वतंत्र कंत्राटदारांमार्फत प्रसाद लाडू तयार करून घेणेत येत आहेत. तसेच साईभक्तांना दर्शनरांगेत दैनंदिन सरासरी ४० ते ४५ हजार बुंदी प्रसाद पाकीटे विनामूल्य वितरीत करणेत येत आहेत.

अल्पोपहार सुविधा

संस्थान परिसरातील तसेच दर्शन रांगेतील भक्तांना उपहारगृहाद्वारे (कॅन्टीन) २४ तास चहा, कॉफी, दूध, बिस्किटे व मिनरल वॉटर सुविधा पुरविली जाते. तसेच सकाळी ०७ ते १० यावेळेत नाष्टा पाकिटे कंत्राटदारांकडून तयार करून घेऊन साईभक्तांना उपलब्ध केली जातात. उपहारगृहामार्फत उपलब्ध करून देणेत येणारे सर्व पदार्थ सवलतीच्या व वाजवी दरामध्ये भक्तांसाठी उपलब्ध आहेत. नाष्टा पाकिटाच्या एका पाकिटात पु-या, सुकी भाजी, मिष्टान्न असे पदार्थ उपलब्ध करून दिले जातात. उपहारगृहात नामांकीत कंपन्यांची बिस्किटे कंपनी दरात उपलब्ध करून दिली जातात. अहवाल सालात, उपहारगृह विभागामार्फत भक्तांना संस्थान परिसरात विविध ठिकाणी उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या सोयीमुळे चहा, कॉफी, दूध इ. सुविधा भक्तांना विनासायास उपलब्ध झालेल्या आहेत. त्याचा तुलनात्मक तपशील खालीलप्रमाणे :-

अ. नं.	तपशील / दर	सन २०२२-२३ एकुण विक्री नग	सन २०२३-२४ एकुण विक्री नग	सन २०२४-२५ एकुण विक्री नग
०१	प्रसाद लाडू पाकीटे			
	०३ नगाचे लाडू पाकीट - रु.२५/- प्रति पाकीट	१,२६,३९,४२०	४४,१०,५२९	३४,२१,०००
	०१ नगाचे लाडू पाकीट - रु.१०/- प्रति पाकीट	८६,८४,८३५	१,४५,६०,५३६	३९,६८,३४९
	०२ नगाचे लाडू पाकीट - रु.२०/- प्रति पाकीट	-	-	१,१६,६२,१६६
०२	अन्न (नाश्ता) पाकीटे (रु.५/- प्रति पाकीट)	३५,७७,५४०	३७,८३,५०९	३८,६६,६८४
०३	चहा (रु.२/- प्रति कप)	८०,४०,४२६	७८,२१,७९४	७४,०८,१३६
०४	कॉफी (रु.३/- प्रति कप)	१८,६६,५०३	१७,४४,०२९	१५,९८,५७६
०५	दूध (रु.३/- प्रति कप)	१२,३३,०१९	११,७८,७४४	१०,४५,५२४

श्री साईनाथ व श्री साईबाबा हॉस्पिटलमधील दाखल रुग्णांना दररोज दोन वेळेस दुध व चहाचे मोफत वाटप करण्यात येते. याव्यतिरिक्त संस्थानमार्फत आयोजित करणेत येणारी विविध वैद्यकीय शिबीरे, धार्मिक व सांस्कृतिक कार्यक्रम इ. साठी चहा, कॉफी, दूध, बिस्किटे, मिनरल वॉटर वगैरे व्यवस्था करण्यात येते. तसेच दर्शनरांगेमध्ये साईभक्तांना दूध, चहा, कॉफी व बिस्किटे विनामूल्य देणेत येत आहेत.

प्रसादालय प्रसादभोजन सुविधा :-

(माहे मे, २०२२ मध्ये ISO-22000-2018 मानांकन प्राप्त सुविधा)

श्री क्षेत्र शिर्डी येथे भेट देणाऱ्या साईभक्तांना प्रसाद भोजनाची सुविधा विनासायास, विनाविलंब व्हावी या दृष्टीने, श्री साईप्रसादालयाचे तळमजला व पहिल्या मजल्यावरील भोजनकक्ष मिळून एकाच वेळेस ३५०० भक्त प्रसाद भोजन घेऊ शकतील अशा क्षमतेची “श्री साई प्रसादालय” ही सर्व सोयी-सुविधांयुक्त अद्ययावत इमारत भक्तांच्या सोयीसाठी दिनांक ०९ जानेवारी, २००९ पासून खुली करण्यात आली आहे. तसेच ज्या साईभक्तांना कौटुंबिक एकत्रित प्रसाद भोजनाचा लाभ घ्यावयाचा आहे, अशा साईभक्तांची रु.५०/- शुल्क आकारून विशेष प्रसाद भोजन व्यवस्था करण्यात आली आहे.

याव्यतिरिक्त साईआश्रम भक्तनिवास, श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान व द्वारावती भक्तनिवास येथे निःशुल्क स्वयंसेवी प्रसाद भोजन सुविधाही उपलब्ध आहे.

प्रसाद भोजन जलद व चवदार बनविणेसाठी खालील देशी-विदेशी बनावटीच्या यंत्रणा व मशिनरींचा उपयोग करून घेणेत येत आहे :

०१. चपाती मशिनस	०२. आटा मळणी यंत्र
०३. डिश वॉशिंग मशिन	०४. मसाला ग्राईंडर
०५. व्हेजिटेबल / राईस वॉशर	०६. व्हेजीटेबल प्रोसेसर मशिन
०७. ओनियन पिलर मशिन	०८. गार्लिक पिलर मशिन
०९. बटर मिक्सर	१०. ऑनलाईन चक्की युनिट
११. स्टीम बॉयलर	१२. सोलर स्टीम कुकींग सिस्टिम
१३. थर्मिक फ्लुईड हिटींग यंत्रणा	१४. आर. ओ. प्लॅन्ट
१५. माऊंटेड एल. पी. गॅस प्लॅन्ट	१६. भाजीपाला व ड्रायफ्रुट कोल्ड स्टोअरेज
१७. फायर हायड्रंट यंत्रणा	१८. हायड्रोलिक ट्रॉलीज्

प्रसाद भोजन बनविणेसाठी वर नमुद केलेल्या मशिनरींचा वापर केल्याने, मानवी श्रमात बचत तर झालीच आहे, त्याचबरोबर कमी वेळेत भक्तांना स्वच्छ व स्वादिष्ट प्रसाद भोजन उपलब्ध होत आहे. सध्या दररोज सकाळी १० वाजेपासून ते रात्री १० वाजेपर्यंत असे अविरत १२ तास विनामूल्य प्रसादभोजन उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

भक्तांना प्रसाद भोजनात भात, वरण, चपाती, दोन भाज्या व मिष्टान्न असे पदार्थ देण्यात येतात. प्रसाद भोजनातील चपात्या कंत्राटदाराकडून व चपाती मशिनसचाही वापर करून बनविण्यात येतात. प्रसादालयासाठी आवश्यक असणारा ताजा भाजीपाला ई-निविदा पध्दतीने खरेदी करणेत येत आहे. या व्यतिरीक्त संस्थानच्या शेतीमधून उपलब्ध होणारा ताजा भाजीपाला देखील वापरला जातो. प्रसादालयासाठी आवश्यक किराणामाल, कडधान्य, मसाला वगैरे माल खरेदी विभागामार्फत स्वतंत्रपणे निविदा मागणी करून, वार्षिक दर निश्चित करून खरेदी करणेत येतो. प्रतिदिनी अंदाजे ४० ते ४५ हजारापर्यंत साईभक्त प्रसादालयामध्ये प्रसाद भोजनाचा लाभ घेतात. उत्सव व गर्दीच्या काळात ही संख्या प्रतीदिन अंदाजे ६० ते ७० हजारापर्यंत जाते. गेल्या तीन वर्षात प्रसाद भोजन घेणाऱ्या साईभक्तांची संख्या दर्शविणारा तक्ता खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	वर्ष	वर्षभरात प्रसादभोजन घेणाऱ्या भक्तांची संख्या	प्रतिदिन प्रसादभोजन घेणाऱ्या भक्तांची सरासरी संख्या
०१	माहे एप्रिल, २०२२ ते मार्च, २०२३	१,३९,१२,७००	३८,११७
०२	माहे एप्रिल, २०२३ ते मार्च, २०२४	१,५८,८२,९५९	४३,३९६
०३	माहे एप्रिल, २०२४ ते मार्च, २०२५	१,५७,९१,५४७	४३,२६५

प्रसादालयात अन्नपदार्थ तयार करणेसाठी खरेदी केलेला किराणा माल व अनुषंगिक साहित्य, अन्न व औषध प्रशासनाच्या मानकाप्रमाणे तपासणीकामी स्वतंत्र प्रयोगशाळा उभारणी करणेत आलेली असून, सदरची प्रयोगशाळा कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे.

अन्नदान सुविधा

जो भक्त शिर्डीत येईल तो कधीही भुकेला किंवा उपाशी राहू नये यासाठी श्री साईबाबा स्वतःच्या हातांनी द्वारकामाईमध्ये भोजन तयार करीत व गरीब, भुकेल्या भक्तांना जेवू घालीत असत. ही शिकवण लक्षात ठेवून, परिसरातील मुकबधीर, अंध, अपंग शाळेतील विद्यार्थ्यांना, वृद्धाश्रमातील वृद्ध आदिंना विनामुल्य प्रतिदिन अन्नदान करणेत येत आहे. अहवाल सालात, श्री साई प्रसादालयामार्फत अनाथाश्रम शाळा, वृद्धाश्रम, अंध/अपंग/मतिमंद मुकबधीर शाळा त्याचप्रमाणे संस्थानचे दोन्ही रुग्णालयातील रुग्ण व त्यासोबतचे एक नातेवाईक यांचेसाठी जेवण पुरविण्यात आले.

मोफत प्रसादभोजन योजना :-

साईभक्त स्वतः अथवा नातेवाईकांचा वाढदिवस किंवा पूर्वजांच्या स्मृतीप्रित्यर्थ अथवा अन्य कारणास्तव संस्थान विश्वस्तव्यवस्थेने खालीलप्रमाणे ठरविलेली रक्कम जमा केल्यास श्री साईबाबांना नैवेद्य अर्पण करून साईभक्तांना प्रसादालयात मोफत प्रसादभोजन देण्याची व्यवस्था करण्यात येते. मोफत प्रसादभोजन योजनेअंतर्गत प्रति दिवसासाठी खालीलप्रमाणे देणगी स्विकारण्यात येते.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

श्री रामनवमी, श्री गुरुपौर्णिमा व श्री पुण्यतिथी (दसरा) इ. उत्सव कालावधीत रु.१५ लाख, गुरुवार, शनिवार व रविवार या दिवसांसाठी रु.१० लाख व वर्षातील इतर दिवसांसाठी रु.५ लाख तसेच याकामी कमीत कमी रु.५० हजार देणगी रक्कम स्वीकारली जाते. सदर योजनेत देणगी देणा-या दानशूर साईभक्तांची नांवे प्रसादभोजनाच्या नियोजित दिवशी प्रसादालयामध्ये नामफलकावर प्रसिद्ध करण्यात येतात.

दिनांक ०१ जानेवारी, २०१७ पासून प्रसादालयातील अन्नदान (प्रसाद भोजन) सुविधा सर्व भक्तांसाठी विनामूल्य (मोफत) सुरु करणेत आलेली आहे.

जनसंपर्क विभाग

जनसंपर्क विभागामार्फत श्री क्षेत्र शिर्डी येथे येणाऱ्या साईभक्त, देणगीदार, मान्यवर यांना दर्शन, निवास, प्रसादभोजन इत्यादी सुविधांच्या उपलब्धतेबाबत मार्गदर्शन करणे, सहाय्य करणे, श्री साईंच्या जीवनकार्याविषयी, संस्थानमार्फत साजरे करणेत येणारे उत्सव, विविध कार्यक्रम-उपक्रम आदिंची वृत्तपत्रातून प्रसिध्दी करणे, व्यवस्थापनाच्या निर्णयानुसार संस्थानकडून राबविण्यात आलेल्या विविध सेवा-सुविधा व उपक्रमांना प्रसिद्धी देणे वगैरे.

लेखाशाखा

लेखाशाखा विभागामार्फत आर्थिक बाबींविषयक कामे पार पाडली जातात. यामध्ये प्रामुख्याने लेख्यांमधील नोंदी, दक्षिणा पेटीतील रोख रक्कम व इतर मौल्यवान वस्तूंची मोजणी, देणगी कार्यालयांचे नियोजन, उपलब्ध होणाऱ्या निधींची गुंतवणूक, विविध देयकांच्या रकमांची अदायगी, प्रसादरूपाने भक्तांना खरेदी करणेकामी कापड, वस्तू, सोने-चांदीचे पेंडंटस्-नाणी उपलब्ध करून देणे, संस्थानच्या चल-अचल मालमत्तेचा, सोने-चांदी वस्तूंचा, कर्मचाऱ्यांचा विमा उतरविणे, लेख्यांचे नियमीत लेखापरिक्षण करून घेणे वगैरे कामे पार पाडली जातात.

संस्थानमधील सर्व प्रकारच्या आर्थिक व्यवहारांवर प्रभावी नियंत्रण रहावे, त्याची वेळीच तपासणी व्हावी यासाठी पूर्व लेखापरीक्षक यांची नेमणूक करण्यात येते. तसेच संस्थान व्यवस्थापनासाठी शासनाने केलेले अधिनियम १४/२००४ मधील कलम १७(२)(ग) नुसार शासननियुक्त अंतर्गत व वैधानिक लेखापरिक्षकाकडूनही संस्थानचे आर्थिक व्यवहारांचे लेखापरिक्षण करण्यात येते.

संस्थानच्या देणगी काऊंटर्सवर साईभक्तांकडून देणगी स्वीकारणेसाठी स्टेट बँक ऑफ इंडिया यांचेकडून POS मशीन, डेबिट/क्रेडिट कार्ड व क्यू.आर. कोड तसेच युपीआय वगैरे अत्याधुनिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत.

देश-विदेशातील साईभक्तांना घरबसल्या संस्थानला देणगी देता यावी म्हणून ऑनलाईन देणगी संस्थानच्या www.sai.org.in व www.online.sai.org.in या अधिकृत संकेतस्थळावर (वेबसाईटवर) स्टेट बँक ऑफ इंडिया, युनियन बँक ऑफ इंडिया व बँक ऑफ बडोदा या बँकांचे पेमेंट गेट-वे अंतर्गत देणगी देण्याची सुविधा भक्तांसाठी उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. त्यामुळे भक्तांना देणगी देणेसाठी स्वतः सोबत मोठी रोख रक्कम बाळगण्याची व त्यासाठी जोखीम घेण्याची आता गरज नाही.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

तसेच भक्तांच्या गर्दीनुसार आठवड्यातून साधारणतः दोन वेळेस दक्षिणा पेटीतील दानाची मोजणी करण्यात येते. याकामी मा.सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त, अहिल्यानगर यांचे प्रतिनिधी, राष्ट्रीयीकृत बँकेचे प्रतिनिधी, संस्थानने नेमलेले त्रयस्थ सोने-चांदीचे मुल्यांकनकार, संस्थानचे अधिकारी यांचेसह संस्थानचे साधारणतः ७५ ते १०० कर्मचारी उपस्थित असतात. दक्षिणा पेटीतील नोटा व नाणी मोजण्यासाठी अत्याधुनिक मशिनरीचा वापर केला जात आहे. यामुळे दक्षिणा मोजणीचे कामकाज हे अधिकाधिक गतिमान व पारदर्शकतेने होत आहे.

संरक्षण विभाग

श्री साईभक्तांना संस्थान परिसरात सुरक्षितपणे वावरता यावे, रांगेमध्ये व गर्दीच्या ठिकाणी शिस्त रहावी आदी सर्व दक्षता संरक्षण विभागाकडून घेणेत येते. सध्या संरक्षण विभागाचे प्रमुख म्हणून महाराष्ट्र शासनाकडून प्रतिनियुक्तीवर पोलीस उपनिरीक्षक या संवर्गातील अधिका-याची नेमणूक करण्यात येते. सध्या संरक्षण विभागात संस्थानचे १०७ स्थायी कर्मचारी, १२२ संस्थान कायम कंत्राटी कर्मचारी व खाजगी ठेकेदारांमार्फत सुमारे ५५३ कंत्राटी सुरक्षा रक्षक, माजी सैनिक (बंदूकधारी सुरक्षारक्षकांसह) तसेच महाराष्ट्र सुरक्षाबल यांचेकडील सुरक्षा रक्षक व बंदूकधारी सुरक्षा रक्षकांसह एकूण ७४ सुरक्षा कर्मचारी सुरक्षा व्यवस्थेसाठी नेमण्यात आलेले आहेत.

याशिवाय सुरक्षेसाठी स्वतंत्र अत्याधुनिक सीसीटीव्ही यंत्रणा उभारण्यात आली असून याकामी स्वतंत्र सीसीटीव्ही कंट्रोल सेल कक्ष कार्यरत करणेत आलेला आहे. कोणत्याही प्रकारची अनुचित घटना घडू नये याकरिता परिसरातील सुरक्षेसाठी ३६ डीएफएमडी, १० बॅगेज स्कॅनर, ७५ वॉकीटॉकी, ४० हॅन्डहेल्ड मेटल डिटेक्टर, ०७ बुलेटप्रुफ पिकेटस् इ. साहित्यांसह संगणकीय साहित्य बसविणेत आलेले आहे. तसेच आवश्यक तेथे सशस्त्र पहारेकऱ्यांची नेमणूक करण्यात आली आहे. संरक्षण विभागामार्फत शिर्डी शहर व परिसरातील नागरीकांसाठी तसेच संस्थान कर्मचारी यांचेकरीता नाममात्र शुल्क आकारून विविध उपकरणांनी सुसज्ज अशी व्यायामशाळा चालविणेत येत आहे.

देशातील विविध धार्मिक स्थळांमध्ये अतिरेक्यांकडून बॉम्बस्फोट घडवून आणून दहशत निर्माण केली जाते, याकरीता गृहविभाग, पोलिस खाते व स्वतंत्र बॉम्बशोधक पथक इत्यादींचे मार्गदर्शनाने व्यापक अत्याधुनिक संरक्षण व्यवस्था कार्यान्वित करणेत आलेली आहे. या सुरक्षा व्यवस्थेचे दररोजचे नियंत्रण व परिक्षण करणेसाठी स्वतंत्र नियंत्रण कक्ष (कंट्रोल रूम) कार्यान्वित करणेत आलेले आहे.

साईभक्तांच्या सुरक्षिततेसाठी महाद्वार क्र.४ चे आतील बाजूस मंदिर पोलीस चौकी कार्यरत आहे. शासनाकडून उपलब्ध झालेले पोलीस अधिकारी व कर्मचारी यांचेकरिता कार्यालय उपलब्ध करून देणेत आलेले आहे. साई मंदिराचे समोरील महामार्गावर खाजगी वाहने थांबवून भक्तांच्या वाहतुकीस अडथळा निर्माण होतो, याकरीता पोलीस निरीक्षक, शिर्डी वाहतुक शाखा यांचे मागणीनुसार संस्थानमार्फत एक क्रेन व एक ४०७ टेम्पो उपलब्ध करून देण्यात येतो.

अग्निशमन विभाग (फायर अँड सेफ्टी)

श्री साईबाबा संस्थान सन २००९ चे मंजूर आकृतीबंधानुसार, अग्निशमन (फायर अँड सेफ्टी) विभाग सुरु करणेत आलेला असून, या विभागामार्फत संस्थान आस्थापनेवरील कायम व कंत्राटी कर्मचा-यांमधून निवडक कर्मचा-यांची निवड करून त्यांना महाराष्ट्र शासनाचे अग्निशमन सेवा अकादमी, मुंबई येथे प्रशिक्षण देणेत आले आहे. फायर अँड सेफ्टी विभागाकडे एकूण ५७ कर्मचारी कार्यरत असून गर्दीचे नियोजनासाठी ११ कंत्राटी कर्मचारी यांचे कायमस्वरूपी तसेच उत्सव कालावधीत ३६ कायम कर्मचारी यांचे दक्षता पथकाची नेमणूक करण्यात येते. सदर कर्मचा-यांना यशदा, पुणे व एन.डी.आर.एफ., पुणे यांचेमार्फत आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण देण्यात आलेले आहे.

संस्थानचे सर्व इमारतीमध्ये आगीचे प्रकारानुसार वेगवेगळ्या प्रकारचे १७३८ नग फायर सिलेंडर, फायर बॉल व मॉड्युलर सिलेंडर बसविणेत आलेले आहेत. तसेच संस्थानचे सर्व विभागातील कर्मचा-यांना प्रत्येक महिन्याचे १०, २०, ३० तारखेस फायर प्रशिक्षणाचे आयोजन करून त्यांना आगीचे प्रकार, आग विझविण्याच्या पद्धती, फायर सिलेंडर वापरणेबाबतची माहिती देण्यात येते.

फायर अँड सेफ्टी विभागाकडे सध्या ०१ वॉटर बाऊझर, ०१ फोम टेंडर, ०१ मिनी टेंडर व ०१ फायर बाईक अशी एकूण ०४ अग्निशमन वाहने रेस्क्यू साहीत्यांसह कार्यरत आहेत. तसेच श्रींचे मंदिर, मंदिर परिसर, नवीन दर्शनरांग कॉम्प्लेक्स, नवीन शैक्षणिक संकुल, श्री साई प्रसादालय, शिर्डी बसस्थानक याठिकाणी स्थायी अग्निशमन यंत्रणा प्रस्थापित करणेत आलेली आहे. विभागाकडे आपत्कालिन प्रसंगी वापरणेकरीता बी.ए. सेट, हायड्रोलिक कटर, आस्का बॅक पॅक, बोल्ट कटर, वुड कटर, चैन सॉ, लाईफ बायोन्सी, लाईफ जॅकेट व इतर साहित्य उपलब्ध आहे.

प्रकाशने विभाग

प्रकाशने विभागामार्फत श्री साईबाबांचे जीवनकार्यावर आधारीत मराठी व अन्य १६ भाषेतील श्रीसाईसच्चरित या ग्रंथांसह, वेगवेगळ्या भाषेतील एकूण ८६ प्रकारची पुस्तके, २७ प्रकारचे वेगवेगळे फोटो व ११ प्रकारचे ऑडिओ / व्हीडीओ सीडी आणि नवीन तंत्रज्ञानानुसार समाधी मंदिरातील आरत्यांचे ०२ प्रकारचे दृक्श्राव्य पद्धतीचे युएसबी आरती (ऑडीओ, व्हीडीओ) साईभक्तांसाठी उपलब्ध करून देणेत आलेले आहेत. दरवर्षी श्री साई दैनंदिनी व दिनदर्शिका छापून प्रकाशित करण्याची कार्यवाही प्रकाशने विभाग करत आहे.

श्री साईंच्या जीवनावरील सर्व प्रकारची प्रकाशने सवलतीच्या दरात साईभक्तांना पुस्तक विक्री काउंटर्सवर उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहेत. तसेच ज्या प्रकाशनाचे विक्री मुल्य रु.१० पेक्षा अधिक आहे, अशा पुस्तके व सीडीच्या खरेदीवर साईभक्तांना २० टक्के सूट दिली जाते.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

अ.नं.	भाषा	उपलब्ध पुस्तकांची निवडक नावे
०१	मराठी	श्री साईसच्चरित, श्री साईचे सत्यचरित्र, शिलधी, मुलांचे साईबाबा, दैनंदिन साईबोध, साईबाबांची शिकवण व तत्वज्ञान, साईनाथ भजनमाला, साईबाबा अवतार व कार्य, श्री साईनाथ सगुणोपासना, श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, रुद्राध्याय, गुरुपाठ अभंग, साईलीलामृत, अर्वाचीन भक्त व संतलीलामृत-चार अध्याय, दादासाहेब खापर्डे यांची शिर्डी रोजनिशी, पंधरावा अध्याय आदि.
०२	हिंदी	श्री साईसतच्चरित्र, साई चरित्र दोहावली, खापर्डे डायरी, मुलांचे साईबाबा, साईलीलामृत, श्री साईनाथ सगुणोपासना, साईनाथ स्तवनमंजिरी, साईनाथ भजनमाला आदि.
०३	इंग्रजी	श्री साईसच्चरित, खापर्डे डायरी, मुलांचे साईबाबा, साईबाबा ऑफ शिर्डी, श्री सदगुरु साईनाथ सगुणोपासना, श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, श्री साई समर्थ चरित्र, चित्रावली आदि.
०४	तेलुगु	श्री साईसच्चरित, श्री साई सत्य चरित्र, मातृसाई, मुलांचे साईबाबा, साईनाथ सगुणोपासना (पूजाविधी).
०५	गुजराथी	श्री साईसच्चरित, मुलांचे साईबाबा, साईलीलामृत, श्री साईनाथ सगुणोपासना, साईनाथ स्तवनमंजिरी, दैनंदिन साईबोध.
०६	कन्नड	श्री साईसच्चरित, मुलांचे साईबाबा, श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, श्री साईनाथ सगुणोपासना.
०७	तामिळ	श्री साईसच्चरित, खापर्डे डायरी, मुलांचे साईबाबा, श्री सदगुरु साईनाथ सगुणोपासना.
०८	बंगाली	श्री साईसच्चरित, श्री साईनाथ सगुणोपासना.
०९	उर्दू	श्री साईसच्चरित.
१०	पंजाबी	श्री साईसच्चरित.
११	सिंधी	श्री साईसच्चरित.
१२	नेपाळी	श्री साईसच्चरित.
१३	ओरिया	श्री साईसच्चरित, श्री सदगुरु साईनाथ सगुणोपासना.
१४	मल्याळम	श्री साईसच्चरित.
१५	कोकणी	श्री साईसच्चरित.
१६	आसामी	श्री साईसच्चरित, श्री साईनाथ सगुणोपासना.
१७	जर्मन	श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी, श्री साई सगुणोपासना.

अहवाल सालात, श्री साई दैनंदिनी २ प्रकारात व दिनदर्शिका ६ प्रकारात प्रकाशित करण्यात येऊन साईभक्तांना वाजवी किंमतीत उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत. साईभक्तांसाठी श्री साई दैनंदिनीत QR कोड द्वारे डीजीटल माहिती उपलब्ध करून देण्यात आली आहे, त्यामुळे श्री साईबाबा संस्थान संदर्भातील माहिती साईभक्तांना त्वरीत व सुलभरित्या उपलब्ध होते. संस्थान व्यवस्थापनामार्फत उपलब्ध करून देणेत आलेल्या विविध मुद्रित, दृक्श्राव्य प्रकाशने विक्री संख्येची गेल्या ०३ वर्षातील तुलनात्मक माहिती खालीलप्रमाणे :-

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

अ.नं.	कालावधी (वर्ष)	मुद्रित (पुस्तके / फोटो) विक्री संख्या	दृक-श्राव्य प्रकाशने विक्री संख्या	श्री साई दैनंदिनी / दिनदर्शिका विक्री संख्या
०१	सन २०२२-२३	६,६४,०१९	२,६७१	४,८४,३९२
०२	सन २०२३-२४	७,९४,५३९	१,६७१	४,४९,७५७
०३	सन २०२४-२५	३,९६,६६७	१,४५६	४,२८,१४३

याव्यतिरिक्त संस्थान व्यवस्थापनाने चेन्नई (तामीळनाडू), हैद्राबाद (तेलंगणा) व बंगळूरु (कर्नाटक) या विविध राज्यातील ०३ महानगरांमध्ये साईभक्तांसाठी माहिती सुविधा केंद्राची उभारणी करून त्यामध्ये संस्थान प्रकाशने विक्रीसाठी उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहेत. तसेच उपरोक्त संस्थान प्रकाशनांसाठी ऑनलाईन, मनिऑर्डर, चेक, डीडी या माध्यमांद्वारे रक्कम स्विकारून पोष्टाद्वारे/रस्ते वाहतुकीद्वारे साईभक्तांना पोहोच केली जातात.

माहिती तंत्रज्ञान विभाग

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कार्यालयीन कामकाजात गती व अचूकता यावी, वेळेची व मानवी श्रमांची बचत व्हावी यादृष्टीने माहिती तंत्रज्ञान विभागामार्फत विविध विभागांचे मागणीनुसार संगणकीय कार्यप्रणाली कार्यान्वित करण्यात आलेल्या आहेत. संस्थान व्यवस्थापन व प्रशासन यांना आवश्यक माहिती तात्काळ उपलब्ध होणेकामी, विविध विभागात कार्यान्वित संगणक प्रणाली संगणकीय जाळ्याद्वारे मध्यवर्ती डेटा सेंटर येथे कार्यान्वित सर्व्हरला जोडण्यात आलेल्या आहेत.

श्री साईबाबांचे जीवन, कार्य व शिकवणूक यांचा प्रचार-प्रसार तसेच संस्थानविषयक माहिती साईभक्तांना इंटरनेटद्वारे उपलब्ध व्हावी याकरीता माहिती तंत्रज्ञान विभागामार्फत श्री साईबाबा संस्थानची अधिकृत वेबसाईट www.sai.org.in विकसित करून कार्यान्वित करण्यात आली आहे. सदर वेबसाईटद्वारे इतर सुविधांबरोबरच जगभरातील साईभक्तांना श्री साईबाबा समाधी मंदिरातील थेट (Live) दर्शन उपलब्ध करून देण्यात आले आहे. या संकेतस्थळाला दैनंदिन साधारणतः १५ ते २० हजार साईभक्त भेट देतात. सदर वेबसाईटद्वारे साईभक्तांना खालीलप्रमाणे सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत.

- १) संस्थान प्रकाशित दहा भाषांतील श्री साईसच्चरित ग्रंथ.
- २) मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम, संस्थानच्या विविध सेवा-सुविधा, देणगीबाबतची माहिती, शिर्डी दर्शन, रेल्वे वेळापत्रक आदि.
- ३) संस्थानमार्फत साजरे करण्यात येणारे विविध उत्सव, धार्मिक कार्यक्रम याबाबतची माहिती व फोटो तसेच श्री साईबाबा समाधी मंदिरातील दैनंदिन आरत्यांचे फोटो.

जगभरातील साईभक्तांना श्री साईबाबांचे दर्शनासाठी शिर्डी येथे येण्याअगोदर संस्थानचे निवासस्थानांमध्ये खोल्या आरक्षित करता याव्यात, श्रींचे दर्शन/आरती पास आरक्षित करता यावेत, याकरीता online.sai.org.in ही वेबसाईट व मोबाईल ॲप विकसित करून कार्यान्वित करण्यात आले आहे. याद्वारे साईभक्तांना खालीलप्रमाणे सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत.

- १) श्री साईबाबाचे दर्शन/आरती पास आरक्षण.
- २) श्री अभिषेक व श्री सत्यनारायण पूजा तिकीट आरक्षण.
- ३) संस्थान निवासस्थाने खोल्या आरक्षण.
- ४) देणगी सुविधा.
- ५) संस्थान प्रकाशित प्रकाशने विक्री.
- ६) साईलिला मासिक/भक्तमंडळ सभासद नोंदणी.

श्री साईभक्तांना सुलभरितीने सेवा उपलब्ध व्हाव्यात, प्रशासकीय कामांमध्ये अचूकता व गती यावी, त्याचे व्यवस्थापन पारदर्शक पद्धतीने व्हावे, याकरीता अद्ययावत संगणकीय जाळे विकसित करून साईटेक प्रकल्पांतर्गत विविध संगणक प्रणाली विकसित करून कार्यान्वित करणे आलेल्या आहेत. सदर प्रकल्पांतर्गत संस्थानची सर्व निवासस्थाने, श्री साई प्रसादालय, साई आश्रम भक्तनिवास, साई धर्मशाळा, शैक्षणिक संकुल, रुग्णालये आदि सर्व संस्थान परिसरामध्ये संगणकीय जाळे उभारणे आलेले आहे.

संस्थानचे मुंबई येथील शाखा कार्यालयासह, सिकंदराबाद, चेन्नई व बंगळुरू या ठिकाणची माहिती सुविधा केंद्रे शिर्डी कार्यालयाशी व्हीपीएन तंत्रज्ञानाद्वारे जोडण्यात आलेली आहेत. त्याद्वारे साईभक्तांना देणगी, आरती/दर्शन पास आरक्षण, रुम बुकींग, संस्थान प्रकाशने इ. सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत.

श्री साईबाबा संस्थान अंतर्गत कार्यरत सर्व विभागांचे कार्यालयीन/प्रशासकीय कामकाज अधिक गतिमानतेने व पारदर्शकतेने होण्याचे दृष्टीने सर्व विभागांतर्गत ई-ऑफीस या शासकीय संगणक प्रणालीचा वापर सुरू करणे आलेला आहे.

श्री साईबाबा संस्थानचे नूतन शैक्षणिक संकुल येथे शैक्षणिक व कार्यालयीन कामकाजाकरीता आवश्यक संगणकीय प्रणाली कार्यान्वित करणेकरीता संगणकीय जाळ्यांसह पायाभूत सुविधा प्रस्थापित करणे आलेल्या आहेत. संस्थानचे विविध विभागात कार्यान्वित संगणक प्रणाली अद्ययावत करणे तसेच प्रणालीसाठीच्या पायाभूत सुविधा अद्ययावत करणेसाठी “साईटेक प्रकल्प-०२” अंतर्गत प्रगतीपथावर आहे.

पाणी पुरवठा विभाग

श्री क्षेत्र शिर्डी या पवित्र तीर्थक्षेत्री श्री साईभक्तांना पिण्याचे शुद्ध पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी संस्थान व्यवस्थापनाने सन १९९५ मध्ये रुपये एक कोटी इतका निधी गुंतवून राज्य शासनाच्या सहकार्याने स्वतंत्र व परिपूर्ण अशी ३११ दशलक्ष लिटर्स साठवण क्षमतेची शिर्डी संस्थान-कनकुरी-पिंपळवाडी पाणी पुरवठा योजना कार्यान्वीत केली आहे.

या पाणी पुरवठा योजनेअंतर्गत मौजे कनकुरी, तालुका राहाता शिवारात ०४ साठवण तलाव असून त्यांची साठवण क्षमता अनुक्रमे १६४ दशलक्ष लिटर्स, ८७ दशलक्ष लिटर्स, १८ दशलक्ष लिटर्स व ४२ दशलक्ष लिटर्स इतकी आहे. अशा प्रकारे सदर योजनेमध्ये असलेल्या साठवण तलावांची क्षमता एकूण ३११ दशलक्ष लिटर्स इतकी आहे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

या पाणी पुरवठा योजनेस नाशिक पाटबंधारे विभाग, नाशिक यांचेकडून अहवाल सालात २०,३४,४४४.५१ क्यु.मी. पाणी पुरवठा करणेत आला असून, त्यापोटी संस्थानने पाटबंधारे विभागाचे मागणीनुसार रक्कम रु.१८,६५,३८७/- पाणीपट्टी कर शासनाकडे भरलेला आहे. या पाणी पुरवठा योजनेतून कनकुरी व पिंपळवाडी या गावांसह संस्थानच्या विविध भक्तनिवास इमारती, प्रसादालय, रुग्णालये व कर्मचारी निवासस्थाने इत्यादींना प्रतिदिनी सरासरी ४० ते ४५ लाख लिटर्स शुद्धीकरण केलेले पिण्याचे पाणी अखंड पुरविण्यात येत आहे.

पाणी शुद्धीकरण करणेसाठी संस्थानमार्फत ब्लिचिंग पावडर, अॅलम (तुरटी) व क्लोरीन गॅस योग्य प्रमाणात वापरणेत येत आहे. या योजने अंतर्गत पुरवठा करण्यात येणाऱ्या पाण्याचे विभागांतर्गत यंत्रणेद्वारे तसेच शासनाच्या आरोग्य विभागाच्या प्रयोगशाळेमध्ये नियमित तपासणी करणेत येते.

तसेच संस्थान रुग्णालये, साई आश्रम भक्तनिवास व साई धर्मशाळा परिसरात वापरणेत येणाऱ्या पाण्यावर सांडपाणी प्रकल्पाद्वारे प्रक्रीया (रिसायकलींग) करणेत येऊन, ते प्रसाधनगृहातील फ्लशींगकरीता व बगीचासाठी वापरण्यात येत आहे. त्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर पाण्याची बचत होत आहे.

श्री साईबाबांचे दर्शनासाठी येणा-या साईभक्तांच्या संख्येत दिवसेंदिवस वाढ होत असून, साईभक्तांना निवास, प्रसादभोजन, रुग्णसेवा आदि मुलभूत सेवा उपलब्ध करून देणेत येत आहेत. गेल्या काही वर्षात निवासी प्रकल्पांमध्ये तसेच प्रसादभोजन, लाडूप्रसाद इत्यादी सुविधांसाठी प्रसादालय प्रकल्प कार्यान्वित करणेत आलेला आहे. या सर्व सुविधांसाठी आवश्यक असलेल्या पाण्याची गरज लक्षात घेऊन, श्री साईबाबा संस्थान अंतर्गत वाढीव संयुक्त पाणीपुरवठा योजना टप्पा क्र.०१ हाती घेण्याचे प्रस्तावित आहे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी मार्फत दरवर्षी श्रीरामनवमी, श्री गुरुपौर्णिमा व श्री पुण्यतिथी उत्सव साजरा करण्यात येतो. संस्थानमार्फत श्रीरामनवमी उत्सवासाठी मुंबई येथून येणा-या पदयात्रींकरीता मुंबई ते शिर्डी मार्गावर व श्री गुरुपौर्णिमा उत्सवासाठी पुणे येथून येणा-या पालखी पदयात्रींकरीता अहिल्यानगर ते शिर्डी मार्गावर दरवर्षी मुक्कामाचे ठिकाणी व रस्त्याने पिण्याचे पाण्याची व्यवस्था करण्यात येते

बगीचा विभाग

बगीचा विभागामार्फत संस्थानच्या हद्दीत व मंदिर परिसरामध्ये असलेले वृक्ष, नारळाची झाडे, बगीचा, फुलझाडे व लॉन यांची निगा राखून परिसर सुशोभित करण्यात येत आहे. संस्थान परिसरात गुलाब गार्डन, ग्रीन हाऊस इ. तयार केलेली आहेत. प्रत्येक उत्सवाला व सणानिमित्त फुलांची आकर्षक सजावट केली जाते.

बगीचा विभागामार्फत साईआश्रम भक्तनिवास, साईबाबा भक्तनिवास, साई धर्मशाळा इमारत तसेच द्वारावती भक्तनिवास परिसरात नयनरम्य बगीचामध्ये खेळणी बसविणेत आली आहे. या बगीचामध्ये सुश्राव्य संगीताच्या श्रवणात सर्व वयोगटातील ग्रामस्थ, कर्मचारी व साईभक्त फिरणे, व्यायाम करणे आदि प्रकारांचा दररोज आनंद लुटतात. नवीन शैक्षणिक संकुल इमारत परिसर लॉन लावून सुशोभित करण्यात आला आहे. तसेच मंदिर परिसरामध्ये आकर्षक फुलझाडांच्या कुंड्या ठेवण्यात आलेल्या आहेत.

विद्युत विभाग

श्रीचे मंदिर व मंदिर परिसरासह संपूर्ण संस्थान परिसरातील निवासस्थान इमारती, धर्मशाळा, रुग्णालये, कर्मचारी वसाहत आदि ठिकाणी महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनीतर्फे पुरविण्यात येणाऱ्या वीज वितरणावर विद्युत विभागामार्फत नियंत्रण व संचलन ठेवले जाते. वीज वितरण कंपनीचा वीज पुरवठा खंडीत झाल्यास विद्युत विभागामार्फत संस्थान परिसरात विविध ठिकाणी विविध क्षमतेचे एकूण २७ विद्युत जनित्रे कार्यान्वित असून, त्याद्वारे विनाखंडीत विद्युत पुरवठा करण्यात येत आहे. याव्यतिरिक्त श्री साईचे नियमित निघणारे रथ-पालखी मिरवणुकीसाठी १० केव्हीए क्षमतेच्या ०१ स्वतंत्र जनरेटरची सुविधा उपलब्ध करून देणेत आली आहे. वीज बचत करणाऱ्या एल.ई.डी. ट्युब फीटींग तसेच उपकरणे बसवून वीज बचतीचे धोरण स्विकारून वीज बीलात बचत करणे, तसेच संस्थानचे विविध इमारती/स्थळांचे छतावर अपारंपारिक ऊर्जेअंतर्गत रूफ टॉप सोलर पी.व्ही. सिस्टीम उभारणीचे काम चालू आहे.

तसेच पोष्ट भोयरे पठार, तालुका व जिल्हा अहिल्यानगर येथे पूर्णांकित रक्कम रु.१५.४९ कोटी खर्चून २.५ मेगावॉट क्षमतेचा पवन ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प कार्यान्वीत केलेला आहे. संस्थान व्यवस्थापनास पवन ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प कार्यान्वीत केलेपासून, म्हणजेच माहे ऑगस्ट, २००७ ते माहे डिसेंबर, २०२३ अखेर या कालावधीत रु.२९,६२,६४,४४०/- मात्र इतकी रक्कम पवन ऊर्जेपासून निर्माण झालेल्या वीज विक्रीतून मिळालेली आहे. माहे जानेवारी २०२४ पासून पवन उर्जा प्रकल्पाद्वारे निर्मिती झालेले युनिट हे Open Access द्वारे नवीन दर्शनलाईन प्रकल्पाकरीता वापरणेत आलेले आहेत. त्यानुसार माहे जानेवारी २०२४ ते मार्च २०२५ अखेर रक्कम रु.३,२९,२४,५३०/- इतक्या रकमेची वीज बिलात बचत झालेली आहे.

मेकॅनिकल विभाग

मंजूर आकृतीबंधानुसार मेकॅनिकल विभाग सुरु करणेत आलेला असून, या विभागामार्फत संस्थान आस्थापनेवरील विविध विभागांकडे असणारे तांत्रिक साहित्य जसे वातानुकूलित यंत्रे, लिफ्टस्, प्रसादालय विभागाकडील मशिनरी, बायोगॅस प्रकल्प, गॅस टँक, सोलर हॉट वॉटर सिस्टीम, सोलर स्टीम कुर्कींग सिस्टीम व फॅब्रिकेशन वर्क आदि मशिनरींची उभारणी, देखभाल-दुरुस्ती इत्यादी कामे करणेत येत आहेत.

बांधकाम विभाग

संस्थान परिसरात एकूण ३,२५,००० चौ.मी. बांधकाम क्षेत्राच्या ८९ इमारती आहेत. सर्व इमारतींची देखभाल-दुरुस्ती करणे, बांधकामाची विकासात्मक कामे हाती घेऊन ती पूर्णत्वास नेणे आदि कामे बांधकाम विभागामार्फत केली जातात. सध्या या विभागामार्फत संस्थान परिसरात विविध विकासकामे प्रगतीत असून त्यावर नियंत्रण ठेवणे, त्यांचे नियोजन करणे आदि कामे बांधकाम विभागामार्फत केली जात आहेत. सुरु असलेल्या विकासकामांची माहिती स्वतंत्ररित्या दिली आहे.

वाहन विभाग

श्री साईभक्त, विद्यार्थी, रुग्ण, अधिकारी व इतर कर्मचारीवर्गास वाहन विभागामार्फत वेगवेगळ्या वाहनांद्वारे सेवा दिली जाते. वाहन विभागामार्फत मंदिर ते श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान व श्री साई प्रसादालय परिसर अशी विनाशुल्क बससेवा साईभक्तांसाठी पूर्णवेळ उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत. संस्थानच्या शैक्षणिक संकुलात शिक्षण घेणाऱ्या परिसरातील व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांची ने-आण करण्याकरीता नाममात्र शुल्क आकारून स्कूल बसेस उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत.

संस्थानच्या श्री साईनाथ व श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी रुग्णालयातील रुग्णांच्या सोयी-सुविधेसाठी रुग्णवाहिका व शववाहिका नाममात्र दराने उपलब्ध करून दिल्या जातात. तसेच साईभक्तांचे सोयीसाठी मंदिर परिसरात ०१ रुग्णवाहिका २४ तास उभी करण्यात येते. यासाठी स्वतंत्ररित्या वाहन विभाग कार्यरत असून, या विभागाकडे खाली नमूद केलेप्रमाणे विविध प्रकारची वाहने उपलब्ध आहेत :-

अ.नं.	वाहनांचा तपशील व वापर	संख्या
०१	कार्यालयीन कामकाजाकरीता वाहने	१८
०२	रुग्णांच्या सुविधेसाठी वाहने (रुग्णवाहिका व शववाहिका इ.)	१४
०३	माल वाहतूक/ट्रॅक्टर	२८
०४	ट्रेलर व टॅकर	०८
०५	भक्तांच्या / विद्यार्थ्यांच्या वाहतुकीसाठी वाहने (बसेस)	३५
०६	आपत्कालीन वाहने	०३
०७	दुचाकी वाहने	०८
०८	इतर वाहने (क्रेन, कॅश व्हॅन, टॉयलेट व्हॅन, जेट व सक्शन मशिन)	०६
०९	भक्तांच्या सुविधेसाठी बॅटरी कार / ६ सिटर बॅटरी कार	०७
१०	भक्तांच्या सुविधेसाठी फिरती स्वच्छतागृहे	१२
	एकूण वाहनांची संख्या -	१३९

उपरोक्त वाहनांपैकी, साई आश्रम भक्तनिवास प्रकल्पाचा परिसर मोठा असल्याने, वृद्ध-अपंग भक्तांच्या सोयी-सुविधेसाठी बॅटरीवर चालणारी ०७ वाहने (बॅटरी कार) उपलब्ध करून देणेत आलेली आहेत. अशाप्रकारे वाहन विभागाकडे सर्व प्रकारची वाहने मिळून **एकूण १३९ वाहने** उपलब्ध आहेत.

खरेदी विभाग

खरेदी विभागामार्फत मंदिर, साई प्रसादालय, लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती व कॅन्टीन विभागाकरीता भांडार विभागाकडील मंजूर प्रस्तावानुसार वार्षिक किराणामाल व अनुषंगीक साहित्य खरेदी तसेच इतर विविध विभागांना त्यांचे मंजूर प्रस्तावाप्रमाणे आवश्यक असणाऱ्या साहित्यांची महाराष्ट्र शासनाचे सुधारीत खरेदी नियमावलीप्रमाणे ई-निविदा व रु.१० लाखाचे आतील खरेदी दरपत्रक पद्धतीने केली जाते.

यामध्ये प्रामुख्याने श्री साई प्रसादालय, लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती, कॅन्टीन व मंदिर नैवेद्यकोठी या विभागाकरीता वार्षिक किराणामाल व अनुषंगिक साहित्य, निवासस्थाने, पाणीपुरवठा, आरोग्य विभाग यांना दैनंदिन देखभाल व दुरुस्तीसाठी आवश्यक असणारे वार्षिक साहित्य, दैनंदिन कार्यालयीन स्टेशनरी, जनरल छपाई, संगणक प्रि-प्रिंटेड छपाई, स्टेशनरी, फर्निचर, बेंचेस, ब्लॅकैटसू, सोलापूर चादर, बेडशीट, उशी, उशीकव्हर, खुर्च्या, क्वायरफोम गाद्या, गणवेश कापड, लॉड्री विभागाकरीता डिटर्जंट पावडर व केमिकल्स खरेदी तसेच प्रसादालय व कॅन्टीन विभागाकरीता लिक्विड सोपचा समावेश आहे. भांडार व संबंधित विभागाकडील मंजूर प्रस्तावानुसार संस्थानचे सर्व विभागांना वार्षिक जनरल व प्रि-प्रिंटेड छपाई ई-निविदा प्रक्रिया राबवून केली जाते.

भांडार विभाग

भांडार विभागामार्फत संस्थानच्या प्रसादालय, लाडू निर्मिती विभाग, कॅन्टीन व मंदिर विभाग यांना आवश्यक गहू, हरभरा, तांदूळ, साखर, तूप व इतर किराणा माल तसेच अन्य विभागांसाठी आवश्यक विद्युत साहित्य, स्टेशनरी, पुस्तके, फोटो, कॅलेन्डर्स, सीडी/डिव्हीडी, स्वच्छता साहित्य आदिंची योग्य प्रकारे साठवणूक करून, वेळोवेळी आवश्यकतेनुसार संबंधित विभागांना त्यांचे मागणीप्रमाणे पुरविण्यात येते.

संस्थानच्या प्रसादालय विभागासाठी मुख्यतः खरेदी केलेल्या गहू, तांदूळ, हरभरा, तेल, तूप, दाळी व इतर किराणा माल यांची विविध प्रयोगशाळांमार्फत तपासणी करण्यात येते. तपासणी अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर सदर माल संस्थानचे विविध विभागांना त्यांचे मागणीप्रमाणे दैनंदिन वापरासाठी दिला जातो.

प्रकाशने विभागाकडील विविध श्री साईचरित्र व इतर पुस्तके, सीडी / डिव्हीडी, विविध प्रकारचे फोटो, आरोग्य, बांधकाम, बगीचा, विद्युत विभागासाठी आवश्यक विविध साहित्य व सर्व विभागांसाठी आवश्यक स्टेशनरी इत्यादी साहित्याची योग्य प्रकारे साठवणूक करणेसाठी दोन स्वतंत्र गोदामे उपलब्ध आहेत. दोन्ही गोदामांना आरोग्य विभागामार्फत औषध फवारणी केली जाते, त्यामुळे माल सुरक्षित राहणेस मदत होते. भांडार विभागातील मालाचे आवक-जावक करीता FIFO पद्धतीचा अवलंब केला जातो. याशिवाय भांडार विभागामध्ये अन्न सुरक्षा व मानके कायदा २००६ ची तंतोतंत अंमलबजावणी करण्यात येते.

आरोग्य विभाग

आरोग्य विभागामार्फत संस्थान परिसरात २४ तास स्वच्छता रहावी, या दृष्टीने दैनंदिन कामकाजाचे नियोजन करणेत आलेले आहे. साईभक्तांचे आरोग्याचे दृष्टीने शिर्डी शहरातही स्वच्छता राखणेकामी शिर्डी

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

नगरपंचायत, शिर्डी यांना काही प्रमाणात संस्थान आर्थिक मदत करीत असते. त्यामुळे एकूणच शिर्डी व संस्थान परिसरातील स्वच्छतेमुळे भक्तांचे निश्चितच समाधान होते.

आरोग्य विभागातील स्वच्छता कर्मचा-यांना संस्थानमार्फत स्वच्छता करणेसाठी आवश्यक असणारे साहित्यासह, कर्मचा-यांच्या सुविधेसाठी गमबूट, रेनकोट आदि उपलब्ध करून देणेत आलेले आहेत. याव्यतिरिक्त श्री साई प्रसादालय, श्री साईबाबा व श्री साईनाथ रुग्णालये, द्वारावती भक्तनिवास, साईआश्रम भक्तनिवास, साई धर्मशाळा तसेच श्री साईबाबा नवीन दर्शनरांग कॉम्प्लेक्समधील यांत्रिकीकरणासह हाऊसकिपींग व गार्डनिंगची कामे आऊटसोर्सिंग पद्धतीने करून घेण्यात येत आहेत. स्वच्छतेकामी राईड ऑन स्विपर, ऑटो स्क्रबर ड्रायर, जेट मशिन, वेट अँड ड्राय, मॅन्युअल स्विपर, सिंगल डिस्क, टेलिस्कोपिक पोल इ. आधुनिक मशिनरीचा वापर करण्यात येत असल्याने चांगल्या प्रकारची स्वच्छता राखणेस मदत झाली आहे.

कामगार विभाग

कामगार विभागामार्फत कर्मचारी विषयक न्यायालयीन कामकाजासह कंत्राटी कर्मचारी विषयक कामकाज पाहिले जाते. तसेच वेळोवेळी कंत्राटदार नियुक्ती व त्यांचेमार्फत संस्थानच्या विविध विभागांना आवश्यकतेनुसार कंत्राटी कर्मचारी पुरवून संस्थानचे दैनंदिन कामकाज सुरळीत पार पडेल याची दक्षता घेणेत येते. संस्थानमधील सर्व कंत्राटी कर्मचा-यांना खालीलप्रमाणे वेतन व इतर सुविधा देण्यात येतात.

- १) महाराष्ट्र शासनाच्या किमान वेतन कायदानुसार वेतन.
- २) किमान वेतनावर ४०% वेतनवाढ + ४ पगारी आठवडा सुट्टी + ८ किरकोळ व ८ सार्वजनिक रजा/सुट्टी देण्यात येतात.
- ३) सानुग्रह अनुदान.
- ४) पाल्यांचा शैक्षणिक शुल्क परतावा (०२ पाल्यांपर्यंत).
- ५) विनामूल्य वैद्यकीय सेवा.
- ६) कंत्राटदारामार्फत रु.१० लाख पर्यंतचा अपघात विमा.
- ७) महिला कंत्राटी कर्मचा-यांना प्रसूती रजा देण्यात येते.
- ८) कंत्राटी कर्मचा-यांना ESIC योजना लागू आहे.

तसेच रुग्णालये विभाग, साई आश्रम भक्तनिवास, साई धर्मशाळा, द्वारावती भक्तनिवास, श्री साई प्रसादालय, लाडू व बर्फी प्रसाद निर्मिती विभाग या विभागांमध्ये बाह्यस्रोत कर्मचारी ठेकेदाराकडून (Through Outsource Labour Contractor) नियुक्त करण्यात आलेले आहेत. या बाह्यस्रोत कंत्राटी कर्मचा-यांना बाह्य एजन्सी / ठेकेदारामार्फत किमान वेतन कायदानुसार वेतन व सानुग्रह अनुदान अदा करण्यात येत आहे.

साईसेवक योजना :-

श्री क्षेत्र शिर्डी येथे दि.२९ जुलै, २०१७ पासून साईसेवक योजना श्री क्षेत्र गजानन महाराज देवस्थान, शेगांवचे धर्तीवर सुरु करण्यात आली आहे. साईभक्तांचे मागणीनुसार पूर्वीचे नियमावलीमध्ये अंशतः बदल करण्यात येऊन वैयक्तिक साईसेवक योजना सुरु करण्यात आली असून साईसेवकांसाठी वयोमर्यादा १८ ते ६५ वर्षे अशी ठेवण्यात आली आहे. यामध्ये ०१ साईभक्त ते २१ साईभक्तांचे गटास ०७ दिवस विनावेतन (विनामोबदला) साईसेवा करणेकरीता परवानगी देण्यात येत आहे. एका सप्ताहात २५० साईसेवकांची तसेच गर्दी व उत्सवाचे कालावधीत ५०० साईसेवकांची दैनंदिन ६ तास सेवा घेण्यात येत आहे. अहवाल सालात ३,९७१ साईसेवकांनी मंदिर परिसरासह प्रसादालय, कॅन्टीन, प्रकाशने, संरक्षण, रुग्णालये, लाडू बुंदी प्रसाद निर्मिती, उदीप्रसाद वाटप, भक्तांना पिण्याचे पाणी वाटप इ. ठिकाणी सेवा दिली आहे.

तांत्रिक तसेच विशिष्ट उदा. डॉक्टर, इंजिनिअर, नर्स, शिक्षक, टेक्निशियन, अकौंटंट इ. साईसेवकांचा सेवा कालावधी व वयाची अट त्यांचे सेवेच्या दर्जानुसार शिथिल करण्याचा अधिकार मा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना देण्यात आला आहे. त्यानुसार आज संस्थानचे विविध विभागांमध्ये साईसेवक सेवा देत आहेत. साईसेवक योजनेमध्ये नोंदणी करणेकामी संस्थानचे www.sai.org.in या अधिकृत संकेतस्थळावर नव्याने सॉफ्टवेअर कार्यान्वित करण्यात आले आहे.

मागासवर्ग कक्ष

सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.०८ - अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती) भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि नागरीकांचा इतर मागासवर्ग यामधील व्यक्तींसाठी लोकसेवा मधील व पदामधील रिक्त जागांच्या आरक्षणाकरीता आणि तत्संबंधी व तद्गुंणिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरीता अधिनियम झालेला असून तो संस्थानसाठी लागू आहे. संस्थान आस्थापनेवर दि.१२.०८.२०२३ रोजी स्वतंत्ररित्या मागासवर्ग आरक्षण कक्ष स्थापन करण्यात आलेला आहे. संस्थानचे आस्थापनेवर कार्यरत असलेले कर्मचारी यांची उपलब्ध माहितीनुसार माहे डिसेंबर २०१६ अखेर प्रारूप स्वरूपात बिंदू नामावली तयार करण्यात आली असून शासन मान्यतेनंतर प्रारूप बिंदू नामावली मा.सहाय्यक आयुक्त, विभागीय कार्यालय (मागासवर्ग कक्ष), नाशिक यांचेकडून तपासून अंतिम झालेनंतर रिक्त पदे पदोन्नतीने व सरळ सेवेने भरणेची कार्यवाही करण्यात येईल. तसेच मागासवर्ग कक्षामार्फत महाराष्ट्र राज्य शासनाचे विविध विभागाकडून श्री साईबाबा संस्थान संदर्भात आलेले सर्व शासन निर्णय/परिपत्रके मा.तदर्थ/व्यवस्थापन समितीचे सभेसमोर अवलोकनार्थ सादर करणेची कार्यवाही करणेत येते.

अभिलेख कक्ष

या विभागामार्फत संस्थानचे विविध रेकॉर्ड्स, फाईल्स, दस्तऐवज शासकीय नियमानुसार अ, ब, क व ड प्रकारात जतन करून ठेवणेत येतात. तसेच महत्वाचे कागदपत्रांचे स्कॅनिंग करून डिजीटल पद्धतीने जतन करणेचे

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

काम प्रस्तावित आहे. कागदपत्रे जतन करणेसाठी आवश्यक ती उपाययोजना करणेत आलेली आहे. तसेच संस्थानच्या विविध विभागांच्या निरुपयोगी, खराब वस्तू / साहित्य ई-निविदा मागवून उच्चतम दर देऊ केलेल्या निविदाधारकांस विक्री करणेत येते. गेल्या ०३ अहवाल वर्षामध्ये विविध निरुपयोगी साहित्य विक्री पोटी प्राप्त झालेल्या रक्कमेचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	कालावधी (वर्ष)	विक्री रक्कम रु.
०१	सन २०२२-२३	७५,८३,९३०/-
०२	सन २०२३-२४	६५,५७,४८०/-
०३	सन २०२४-२५	२१,४६,६६६/-

ध्वनीक्षेपण व टेलिफोन विभाग

ध्वनीक्षेपण विभागामार्फत श्री साईबाबांचे समाधी मंदिरात होणा-या चारही आरत्या व इतर दैनंदिन कार्यक्रमांसाठी साउंड सिस्टिम व्यवस्था केली जाते. तसेच मंदिरातील लाईव्ह ऑडिओ प्रक्षेपण समाधी मंदिर, मंदिर परिसर, दर्शन रांग हॉल्स, सर्व भक्तनिवासस्थाने, श्री साईप्रसादालय, संस्थानचे अधिकृत संकेतस्थळावर केले जाते. तसेच मंदिरातील चारही आरतींचा ऑडिओ शिर्डी आकाशवाणी एफएम रेडिओ केंद्रावरून प्रसारीत करणेत येत आहे. तसेच गर्दीचे वेळी साईभक्त, लहान मुले हरवतात-सापडतात, काहींचे सामान-चीजवस्तू गहाळ होतात त्याचे ध्वनीप्रक्षेपण करणेकामी मंदिर परिसरात सुचना केंद्र कार्यान्वित करणेत आलेले आहे. याव्यतिरिक्त संस्थानमार्फत आयोजित सर्व सांस्कृतिक व इतर व्यासपीठ कार्यक्रमांसाठी साउंड सिस्टिम व्यवस्था उपलब्ध करून दिली जाते.

टेलिफोन विभागांतर्गत, विश्वस्तव्यवस्थेचे दैनंदिन कार्यालयीन कामकाज पार पाडणेसाठी मंदिर व संस्थान परिसरात असलेली विविध कार्यालये अत्याधुनिक अशा अद्ययावत अंतर्गत दूरध्वनी यंत्रणेव्दारे एकमेकांशी जोडण्यात आलेली आहेत. संस्थानला साधारणतः प्रतिदिनी २००० ते २५०० येणारे दूरध्वनी कॉल्स व संस्थानकडून केले जाणारे साधारणतः ७०० ते ८०० दूरध्वनी कॉल्स नियंत्रित करणेसाठी तसेच भक्तांचे सुविधेसाठी २४x७ कार्यान्वीत असणारा ऑपरेटर कक्ष तसेच हेल्पलाईन व कंट्रोल रूम कक्ष स्वतंत्ररित्या कार्यान्वीत करणेत आलेला आहे. तसेच संस्थान अधिकारी व विभागप्रमुख यांचेमध्ये कामकाजाचा समन्वय राहावा, संबंधित अधिकारी/विभागप्रमुख यांचेशी त्वरीत संपर्क साधून तातडीने कामे व्हावीत यादृष्टीने श्री साईबाबा संस्थान नांवाने WhatsApp Group कार्यान्वीत करण्यात आलेला आहे.

सीसीटीव्ही कक्ष

मंदिर व मंदिर परिसरात साईभक्तांचे सुरक्षेसाठी व आपत्कालीन परिस्थितीत तात्काळ उपाययोजना करता यावी म्हणून सीसीटीव्ही यंत्रणा कार्यान्वीत करणेत आलेली आहे. तसेच संस्थानचे दर्शनरांग कॉम्प्लेक्स श्री साईआश्रम भक्तनिवास, श्री साईबाबा भक्तनिवास, द्वारावती भक्तनिवास, श्री साईबाबा हॉस्पिटल, श्री

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

साईनाथ रुग्णालय, श्री साई प्रसादालय, श्री साई धर्मशाळा, शैक्षणिक संकुल इ. ठिकाणी सुरक्षिततेच्या दृष्टीने सीसीटीव्ही कॅमेरे व इतर अनुषंगीक यंत्रणा कार्यान्वित करणेत आलेली आहे. सदरहू यंत्रणा सुस्थितीत कार्यरत रहावी याकरीता सीसीटीव्ही विभागामार्फत संबंधित सर्व तांत्रिक साहित्याची वेळोवेळी तपासणी करून त्याची आवश्यक ती दुरुस्ती व देखभाल करणेत येते. तसेच साईभक्तांसाठी संस्थानच्या विविध विभागात स्थानिक लाईव्ह दर्शनासाठी LED टी.व्ही. बसविण्यात आलेले आहेत.

विधि विभाग

विधि विभागामार्फत संस्थानच्या विविध न्यायालयातील दाव्यांचे कामकाज पहाणे, विविध विभागांना कराव्या लागणाऱ्या करारांचे मसुदे संस्थाननियुक्त वकीलांमार्फत तपासून देणे आदि कामे केली जातात. पी.आय.एल. नं.९८/२०२१ व १००/२०२१ मध्ये दि.१३.०९.२०२२ रोजी मा.उच्च न्यायालयाने आदेश दिल्यानंतर संस्थानच्या विविध कामांसाठी रक्कम रु.५० लाखाचे पुढील खर्चासाठी तसेच धोरणात्मक बाबींसाठी मान्यता मिळणेकामी सिव्हील अर्ज दाखल करण्यात येतात. याव्यतिरिक्त विधि विभागामार्फत, विविध न्यायालयांपुढे संस्थानने दाखल केलेले व संस्थान विरुद्ध दाखल झालेले असे एकुण ७३ न्यायायलीन दाव्यांचे कामकाजाबाबत संस्थान वकिलांशी समन्वय साधून कार्यवाही सुरु आहे.

मालमत्ता विभाग

संस्थान मालकीचे अचल मालमत्तेचे (संस्थानच्या जमीनी) संरक्षण/संगोपण/देखभाल व्हावे, संस्थान व्यवस्थापनास विकास कामांचे दृष्टीने आवश्यक जमीनींचे संपादन करता यावे, जमीन महसूल विषयक बाबींमध्ये सुसूत्रीकरण व्हावे म्हणून जमीन महसूल विषयक कामे एकत्रित करून स्वतंत्र मालमत्ता विभाग कार्यरत करणेत आला आहे. सध्या या विभागामार्फत जमीन महसुलासह भूसंपादन व जमीन खरेदी विषयक सर्व कामे पार पाडली जात आहेत.

महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित, लक्ष्मीवाडी मळा यांचे मालकीचे मौजे निमगांव को-हाळे येथील जमीन गट नं.१८८/१ क्षेत्र ०५ हे ४८ आर इतके क्षेत्र विद्यार्थ्यांसाठी क्रिडा संकुल या प्रयोजनार्थ विनामूल्य मिळणेकामी मा.जिल्हाधिकारी, अहिल्यानगर यांचेकडेस प्रस्ताव सादर करण्यात आला होता. सदर प्रस्तावाच्या अनुषंगाने शासनाचे महसूल व वन विभाग यांनी दि.१० ऑक्टोबर, २०२४ रोजीचे शासन निर्णयानुसार सदर क्षेत्राच्या मुल्यांकनाइतका निधी वापरून सुसज्ज अशा क्रिडा संकुलाची उभारणी दोन वर्षांमध्ये करण्याच्या अटीच्या अधिनतेने विनामूल्य उक्त क्षेत्र श्री साईबाबा संस्थानला प्रदान केले असलेबाबतचा शासन निर्णय निर्गमित केला आहे. सदरहू निर्णयास अनुसरून संस्थानला मौजे निमगांव को-हाळे येथील जमीन गट नं.१८८/१ क्षेत्र ५ हे ४८ आर इतके प्राप्त झाले आहे.

- १) विनाशिफारस सशुल्क दर्शन व आरती पास वितरण जनसंपर्क विभागार्फत अनुक्रमे १५,५९,७८४ व १,१०,३१९, भक्तनिवासस्थाने विभागाकडून ५४,७३६ व ८८, ऑनलाईन दर्शन व आरती पास अनुक्रमे ८,२२,२५१ व ४,२९,१८१ असे एकुण दर्शन पास २४,३६,७७१ व आरती पास ५,३९,५८८ करणेत आलेले आहेत.
- २) जनसंपर्क कार्यालयामार्फत मा.शासनाच्या माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय मार्फत विविध विभागांच्या विकास प्रकल्पांच्या / साहित्य खरेदीच्या जाहिर निविदा सूचना स्वरूपातील ८७ जाहिराती यांचे माध्यमातून प्रसिध्दी देणेत आल्या. संस्थान मालकीचे हेलीपोर्टवर २४ वेळेस हेलिकॉप्टर लॅण्डींगकरीता सशुल्क परवानगी देणेत आली.
- ३) संतकवी श्री दासगणू महाराजांची पुण्यतिथी दि.२८ नोव्हेंबर, २०२४ रोजी तसेच दि.१० जानेवारी, २०२५ रोजी जन्मतिथी साजरी करण्यात आली. या दोन्ही दिवशी श्री समाधी मंदिराचे समोरील स्टेजवर संस्थान पुजारी यांचेमार्फत ग्रामस्थ व साईभक्त यांनी सामुहिक श्री साईनाथ स्तवनमंजिरीचे वाचन करण्यात आले.
- ४) श्री साईसच्चरित पारायण सोहळा-२०२४ हा दि.०५ ऑगस्ट, २०२४ ते दि.१२ ऑगस्ट, २०२४ अखेर साजरा करणेत आला.
- ५) संरक्षण विभागामार्फत बिनधनी रोख रक्कम रु.२,४८,०७६/- व रु.४,५३,२५०/- किंमतीच्या बिनधनी वस्तू (सोने, चांदी, घड्याळे, मोबाईल्स, कॅमेरे, इ.) लेखाशाखेकडे जमा करणेत आलेले आहे.
- ६) संस्थानचे साईप्रसाद निवासस्थान अंतर्गत साईनिवास अतिथीगृह, द्वारावती भक्तनिवास, साईआश्रम भक्तनिवास व साई धर्मशाळा विभाग या निवासस्थान इमारतीस सन २०१५ मध्ये प्राप्त झालेल्या ISO-9001:2015 या मानांकनांचे नुतनीकरण होऊन, दिनांक १८ ऑगस्ट, २०२६ पर्यंत मुदतवाढ मिळालेली आहे.
- ७) बगीचा विभागामार्फत अहवाल सालातील तीनही उत्सवात तसेच गुढीपाडवा, श्री दत्त जयंती, दीपावली, नववर्षारंभ इत्यादी उत्सवानिमित्त साईभक्तांकडून श्री साईबाबा समाधी मंदिर, गुरुस्थान, द्वारकामाई, चावडी व परिसरात देणगीदाखल फुलांची सजावट करणेत आली.
- ८) साईभक्तांकडून श्रींचे आरतीसाठी वापरणेत येणारे वस्त्र देणगी स्वरूपात मोठ्या प्रमाणात प्राप्त होत असतात व यामध्ये दिवसेंदिवस वाढही होत आहे. त्यामुळे सर्व साईभक्तांना समान संधी प्राप्त व्हावी म्हणून

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

लेखाशाखेमार्फत या वस्त्रांची दरमहा लकी ड्रॉ पद्धतीने सोडत काढणेत येऊन, ज्या भक्तांनी वस्त्रे अर्पण केलेली आहेत, त्यातून निवड झालेल्या भक्तांची नांवे संस्थानचे अधिकृत संकेतस्थळावर प्रसिध्द करणेत येत आहेत व त्यानुसार श्रींचे आरतीसाठी वापरण्यात येतात.

- ९) मंदिर व मंदिर परिसरात अपघात होऊन भक्तांचे जिवितास नुकसान झाल्यास त्यांना नुकसान भरपाई देता यावी म्हणून लेखाशाखेमार्फत दरवर्षी २५ साईभक्तांकरीता अपघाती / घातपाती विमा संरक्षण घेणेत येत आहे. तसेच साईसेवकांसाठीही अपघाती / घातपाती विमा संरक्षण घेणेत येत आहे.
- १०) भारताच्या मा.राष्ट्रपती श्रीमती द्रौपदी मुर्मू यांनी शिर्डी येथे श्री साईबाबा समाधीचे दर्शनासाठी माहे जुलै २०२३ मध्ये भेट दिली होती. सदरहू भेटीप्रसंगी त्यांनी श्री साई प्रसादालयात प्रसादभोजनाचा लाभ घेतला होता. त्यावेळी त्यांना प्रसादभोजन आवडल्याने त्यांनी प्रसादालयातील दोन आचारी यांना माहे ऑगस्ट २०२३ मध्ये २६ दिवसाकरीता, माहे नोव्हेंबर २०२४ मध्ये १८ दिवसाकरीता तसेच माहे जानेवारी २०२५ मध्ये २३ दिवसाकरीता राष्ट्रपती भवन येथे तेथील आचा-यांना प्रशिक्षण देणेसाठी आमंत्रित केले होते.

इतर उपक्रम - रुग्णालये

अधिनियमातील कलम १७ व २१ मधील तरतुदीस अनुसरून, विश्वस्तव्यवस्थेच्या ध्येय-धोरणांशी सुसंगत राहून, संस्थानने श्री साईबाबांची शिकवण व बाबांनी त्यांचे हयातीत गरीब व गरजूंची केलेली रुग्णसेवा लक्षात घेऊन, बाबांचा रुग्णसेवेचा वारसा पुढे चालू ठेवण्यासाठी, शिर्डी व परिसरातील ग्रामीण भागातील सर्वसामान्य, गोर-गरीब जनतेला वैद्यकीय सेवा उपलब्ध व्हाव्यात यासाठी, श्री साईनाथ रुग्णालय तसेच गंभीर आजारावरील उच्च दर्जाचे उपचारांचे सोयीसाठी, श्री साईबाबा सुपर स्पेशलिटी हॉस्पिटल सुरू केलेले आहे. त्यांची थोडक्यात माहिती पुढीलप्रमाणे :-

श्री साईनाथ रुग्णालय, शिर्डी

समाजातील सर्व स्तरातील गोर-गरीब व गरजू रुग्णांची सेवा हे बाबांच्या शिकवणीतले एक मोठे तत्वज्ञान आहे. त्यालाच अनुसरून श्री साईबाबा संस्थान, शिर्डी ने सन १९६४ साली “श्री साईनाथ रुग्णालय” सुरू करण्यात आले आहे.

शिर्डी व शिर्डी शहराच्या जवळपास चांगली वैद्यकीय सेवा उपलब्ध नव्हती. श्री साईनाथ रुग्णालयामुळे अशी वैद्यकीय सेवेची गरज पूर्ण करण्यात आली आहे. वैद्यकीय सेवेचे दर अत्यल्प असून दि.०१ जानेवारी, २०१७ पासून सर्व प्रकारच्या गरीब व गरजू रुग्णांसाठी वैद्यकीय सेवा विनामूल्य उपलब्ध करून देणेत आलेली आहे. रुग्णालयात विविध विभागांतर्गत ३०० खाटा उपलब्ध असून, यामध्ये ०८ खाटांच्या अतीदक्षता विभागाचाही समावेश आहे. तसेच ०२ सुसज्ज ऑपरेशन थिएटरची सुविधा उपलब्ध करून देणेत आली आहे.

(०१) रुग्णालयातील सेवा

अत्याधुनिक तंत्रज्ञान व उपकरणाने, सुसज्ज असे रुग्णालयात बाह्यरुग्ण, अंतर्रुग्ण, अतिदक्षता, शस्त्रक्रिया, क्ष-किरण, प्रयोगशाळा आदि विभागांमार्फत गरीब व गरजू रुग्णांना विविध सेवा विनामूल्य पुरविल्या जातात. मंदिर परिसरातील भक्तांच्या सोयीसाठी मंदिर परिसरामध्ये कायमस्वरूपी प्रथमोपचार केंद्र असून तेथेही प्राथमिक उपचार करणेत येतात. गेल्या ०३ वर्षात रुग्णालयात विविध आजारांवर उपचार घेणाऱ्या रुग्णांची संख्या खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	उपविभागाचे नांव	उपचारार्थी रुग्णांची संख्या		
अहवाल वर्ष -		सन २०२२-२३	सन २०२३-२४	सन २०२४-२५
०१	बाह्यरुग्ण विभाग	२,८४,५७६	३,३२,२२६	३,४३,७१०
०२	अंतर्रुग्ण विभाग	९,४०९	१२,५०९	१२,९२९
०३	शस्त्रक्रिया विभाग	९,०९८	१२,५०९	१२,९४५

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

अ.नं.	उपविभागाचे नांव	उपचारार्थी रुग्णांची संख्या		
अहवाल वर्ष -		सन २०२२-२३	सन २०२३-२४	सन २०२४-२५
०४	क्ष-किरण तपासणी (एक्स-रे)	२१,२८२	२८,३६६	२७,३५४
०५	सोनोग्राफी तपासणी	-	-	-
०६	प्रयोगशाळा तपासणी (रक्त/लघवी)	४५,१५१	५९,२७९	६१,९२६
०७	ई.सी.जी. विभाग	१२,८७६	१७,२८८	१६,३३१
०८	प्रथमोपचार केंद्र - मंदिर परिसर	५२,४४४	५९,४७६	५१,४८६
०९	आय.सी.टी.सी. विभाग	५,१८०	५,६५५	५,३१२
१०	डॉट सेंटर (TB) विभाग	१२९	१३९	१६१

श्री साईनाथ रुग्णालयात सर्वांसाठी संपूर्ण वैद्यकीय उपचार विनामुल्य (मोफत) केले जातात. तसेच रुग्णांच्या तातडीच्या सेवेसाठी वाजवी व अल्पदरात २४ तास रुग्णवाहिका व शववाहिनी उपलब्ध करून देणेत आलेली आहे.

(०२) श्री साईनाथ रक्तपेढी

श्री साईनाथ रुग्णालयाबरोबरच रुग्णसेवेसाठी आधुनिक व अतिशय सुसज्ज अशी श्री साईनाथ रक्तपेढी कार्यरत आहे. या रक्ताबरोबरच रक्तपेढीमध्ये रक्तातील विविध घटक वेगळे केले जातात. सदर रक्तपेढीमार्फत अहिल्यानगर तसेच आसपासच्या जिल्ह्यातील विविध रुग्णालयांना सेवा पुरविली जाते. शिर्डीमध्ये 'रक्तदान एक चळवळ' उभी राहावी या दृष्टीकोनातून मंदिर परिसरात रक्तपेढीमार्फत रक्तदात्यांसाठी रक्तसंकलन केंद्र सुरू केले आहे. परंतु सदरचा उपक्रम संस्थान पुरताच मर्यादित न ठेवता परिसरातील इतरही रक्तपेढ्यांना समाविष्ट करून दैनंदिन रक्तसंकलन सुरू केले आहे. अहवाल सालात २०० रक्तदान शिबिरे घेण्यात आली असून त्यामध्ये ५,३१७ रक्तदात्यांनी रक्तदान केले आहे.

या रक्तपेढीमध्ये आधुनिक पद्धतीने रक्ताची साठवण करून गरजू रुग्णांना ते वाजवी दरात त्वरीत उपलब्ध करून दिले जाते. रक्तदानासारख्या महत्वाच्या दानाविषयी लोकांना जागृत करून रक्तपेढीने अहवाल सालात एकूण १०,३८३ पिशव्या रक्त जमा करून रुग्णांना उपलब्ध करून देणेत आले आहे.

(०३) वैद्यकीय आर्थिक मदत व धर्मादाय सेवा

वैद्यकीय आर्थिक अनुदान हे केवळ भारतातील सरकारी, जिल्हा परिषद वा महानगरपालिका रुग्णालय, सार्वजनिक धर्मादाय न्यासाने चालविलेले रुग्णालय, सार्वजनिक लिमिटेड कंपनी (Public Limited Company) यांनी चालविलेले अगर सहकारी संस्था (Co-operative Society) अथवा शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय यांनी चालविलेले रुग्णालय यातील उपचार/शस्त्रक्रियेवरील खर्चापोटी खर्चाच्या २५% अगर

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

रु.५०,०००/- पैकी जी कमी पुर्णाकीत रक्कम असेल, तेवढी रक्कम पॅनलवरील ८४ रुग्णालयांना रुग्णांच्या नांवे महाराष्ट्र शासनाने निश्चित करून दिलेल्या सुधारीत नियमावलीनुसार खालील आजारांना वैद्यकीय आर्थिक मदत देण्यात येते. संस्थानचे रुग्णालयात ज्या रुग्णांच्या शस्त्रक्रिया/उपचार, होणार/झालेले असतील अशा रुग्णांना संस्थानमार्फत अनुदान देण्यात येत नाही.

श्री साईबाबा संस्थानमार्फत वैद्यकीय आर्थिक अनुदान हे खालील शस्त्रक्रिया/उपचारांसाठी दिले जाते.

- १) कर्करोगासंबंधी उपचार, शस्त्रक्रिया व शस्त्रक्रिया नंतरचे उपचार
- २) रक्तासंबंधीचे आजार (उदा. हिमोफेलिया)
- ३) जी.बी.एस. (Guillain Barre Syndrome)
- ४) कॉक्लीअर इम्प्लांट (Cochlear Implant)
- ५) सर्व प्रकारच्या ट्रान्सप्लांट (Transplant), शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
- ६) हृदय शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
- ७) मेंदू शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार
- ८) मणका शस्त्रक्रिया व नंतरचे उपचार

गेल्या ०३ अहवाल सालात गरजू रुग्णांना उपलब्ध करून देणेत आलेल्या वैद्यकिय अनुदान रकमेचा व लाभार्थी रुग्णांचा गोषवारा खालीलप्रमाणे :

अ.नं.	आर्थिक वर्ष	अनुदान लाभार्थी रुग्ण संख्या	अनुदान वाटपाची रक्कम रु.
०१	सन २०२२-२३	३७०	१,८३,६२,५००/-
०२	सन २०२३-२४	४११	२,०३,४६,९३७/-
०३	सन २०२४-२५	४१२	२,०४,५३,७५०/-

मा.व्यवस्थापन समितीचे निर्णयानुसार, दि.०१.०१.२०१७ पासून श्री साईनाथ रुग्णालयात वैद्यकिय उपचार घेणा-या सर्व घटकातील गरजू रुग्णांसाठी मोफत वैद्यकिय उपचार सुरू करणेत आले आहेत. रुग्णांनी घेतलेले उपचार व त्यावर मागील ३ अहवाल सालात झालेल्या खर्चाचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	आर्थिक वर्ष	रुग्ण संख्या	रुग्णांवर उपचारापोटी खर्च झालेली रक्कम रु.
०१	सन २०२२-२३	२,९३,९८५	६,७९,८०,०९४/-
०२	सन २०२३-२४	३,४४,७४५	१०,८०,०५,४००/-
०३	सन २०२४-२५	३,५६,८८९	१३,१९,६८,७५८/-

श्री साईबाबा हॉस्पिटल (सुपर स्पेशालिटी), शिर्डी

श्री साईबाबांच्या रुग्णसेवेच्या व्रताचे पालन करणेच्या दृष्टीने नाशिक, पुणे, मुंबई यांसारख्या मोठ्या शहरात मिळणा-या महागड्या वैद्यकीय सेवा-सुविधा सर्वसामान्यांना परवडतील तसेच गंभीर व अतीगंभीर आजारांवरील रुग्णांना उच्च दर्जाच्या वैद्यकीय सेवा-सुविधा शिर्डीमध्ये उपलब्ध व्हाव्यात या उदात्त हेतूने मा.व्यवस्थापन समितीने माहे मे २००६ पासून श्री साईबाबा सुपर स्पेशालिटी हॉस्पिटल सुरु केले आहे. या हॉस्पिटलसाठी बॉम्बे नर्सिंग होम अंतर्गत एकूण ३०० बेडची मान्यता असून २६१ बेडस् कार्यरत आहे. यामध्ये १० अतिदक्षता विभागांचा समावेश आहे. या रुग्णालयाविषयी थोडक्यात माहिती खालीलप्रमाणे :-

०१. रुग्णालयाची क्षमता	:	२६१ बेडस्
१) हृदयरोग अतिदक्षता विभाग	:	११ बेडस्
२) सामान्य अतिदक्षता विभाग	:	११ बेडस्
३) सर्जिकल अतिदक्षता विभाग	:	०७ बेडस्
४) न्युरो इन्टेन्सिव्ह केअर विभाग	:	०४ बेडस्
५) हृदयरोग रिकव्हरी वार्ड (CRU-I) (अतिदक्षता विभाग)	:	२२ बेडस्
६) हृदयरोग रिकव्हरी वार्ड (Cardiac Ward)	:	३७ बेडस्
७) हृदयरोग रिकव्हरी वार्ड (CRU-II)	:	१० बेडस्
८) हृदयरोग रिकव्हरी वार्ड (CVTS Ward)	:	३४ बेडस्
९) निम्न खाजगी कक्ष (MSW)	:	३७ बेडस्
१०) वातानुकूलित खाजगी कक्ष	:	०८ बेडस्
११) डिलक्स रुम्स	:	०५ बेडस्
१२) सामान्य कक्ष (महिला)	:	२८ बेडस्
१३) ट्वीन शेअरींग बेडस्	:	३७ बेडस्
१४) कॅज्युअल्टी इमर्जन्सी केअर	:	१० बेडस्
०२. विविध शस्त्रक्रियेसाठी सुविधा	:	शस्त्रक्रिया कक्ष ०७ + कॅथलॅब.
०१. हृदय शस्त्रक्रिया कक्ष	-	०२
०२. अस्थिरोग शस्त्रक्रिया कक्ष	-	०१
०३. सामान्य शस्त्रक्रिया कक्ष	-	०२
०४. न्युरो सर्जरी व ट्रॉमॅटॉलॉजी कक्ष	-	०२
०५. लिक्विड ऑक्सिजन प्लान्ट	-	०१

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

०३. रुग्णालयात उपलब्ध असणाऱ्या सुविधा :

०१. कार्डिओलॉजी	०२. कार्डिओ-थोरेसिक सर्जरी
०३. न्युरो सर्जरी - ट्रॉमॅटोलॉजी	०४. युरोलॉजी
०५. नेफ्रोलॉजी - डायलेसिस	०६. अँडव्हान्सड् ऑर्थोपेडिक्स
०७. जनरल मेडिसिन	०८. जनरल सर्जरी
०९. मॅक्झीलोफॅसीअल सर्जरी	१०. डेंटल डिपार्टमेंट
११. आहारतज्ञ	१२. मानसोपचार

०४. रुग्णालयात उपलब्ध असणाऱ्या रोग निदान चाचण्या व उपचार सेवा :

०१. रेडिओलॉजी विभाग	०२. पॅथोलॉजी विभाग
०३. डायग्नोस्टिक्स विभाग	०४. रक्तपेढी
०५. मध्यवर्ती ऑक्सिजन वायुपुरवठा यंत्रणा	०६. लॉन्ड्री
०७. मध्यवर्ती वायु व सक्शन सुविधा	०८. बायोमेडिकल इंजिनिअरींग विभाग
०९. सोलर वॉटर हिटींग यंत्रणा	
१०. काही विशिष्ट विभागांसाठी मध्यवर्ती वातानुकूलन यंत्रणा	
११. महात्मा ज्योतीबा फुले जीवनदायी आरोग्य योजना आणि प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना	
१२. 3 Tesla MRI Machine	१३. 128 Slice CT Scan Machine

०५. गेल्या ०३ अहवाल सालात श्री साईबाबा हॉस्पिटलमध्ये उपचार घेतलेल्या रुग्णांची संख्या :

अ.नं.	विभाग / उपचार	रुग्णांची संख्या		
	अहवाल वर्ष -	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५
०१	बाह्यरुग्ण विभाग	१,३७,७३७	१,५३,९०५	१,५९,१३९
०२	अंतर्गुण विभाग	९,५५५	१०,७३२	१२,१९४
०३	विविध प्रकारच्या तपासण्या (MRI, CT Scan, X-Ray, USG, 2D Echo, TMT, Lab, Dialysis, ECG, TEE इ.)	३,३९,७४५	३,९८,०१२	४,५६,५८०
०४	सी.व्ही.टी.एस. (बायपास, आय.सी.आर., एम.व्ही.आर., डी.व्ही.आर, ए.व्ही.आर., बी.टी. शन्ट, पी.डी.ए., ए.व्ही.एफ., टी.ओ.एफ इ.)	८२९	६९०	९०३
०५	हृदयरोग – अँजिओग्राफी	२,४०३	२,४४९	२,८१२
०६	हृदयरोग – अँजिओप्लास्टी	१,०७८	१,०३४	१,२२२

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

अ.नं.	विभाग / उपचार	रुग्णांची संख्या			
		अहवाल वर्ष -	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५
०७	बी.एम.व्ही./बी.ए.व्ही./बी.पी.व्ही. व इतर		१६६	१०४	१७३
०८	पी.डी.ए./ए.एस.डी./व्ही.एस.डी./डिवाईस, टि.पी.एम./पी.पी.आय./आय.व्ही.सी. फिल्टर इ.		२६९	२२६	३५१
०९	न्युरो सर्जरी		६७०	७६८	७८३
१०	युरो सर्जरी		४४४	७२७	६३९
११	जनरल सर्जरी		५१२	१,०२९	१,४१४
१२	ऑर्थोपेडीक्स		६५६	७५१	९७९
१३	दंत शस्त्रक्रिया (Maxi Facial)		८३	११३	१६०
१४	कान, नाक, घसा शस्त्रक्रिया		-	-	-
१५	प्लॅस्टिक सर्जरी		-	-	-
१६	नेफ्रॉलॉजीस्ट		-	-	-

०६. रुग्णालयासाठी औषधे व इतर आवश्यक साहित्य :

श्री साईनाथ व श्री साईबाबा या दोन्ही रुग्णालयांसाठी रुग्णांच्या रोगनिदान व उपचारांसाठी आवश्यक असलेली औषधे, उपकरणे इत्यादी साहित्य खरेदीसाठी मध्यवर्ती औषध भांडार स्थापन करण्यात आलेले आहे. अहवाल सालात, अंदाजे पूर्णांकित रक्कम रु.४१.४५ कोटी हे औषधे खरेदी, मशिनरी, इन्सट्रुमेंट्स/ इक्विपमेंट, ऑक्सिजन गॅस, फर्निचर, लिनन खरेदी, प्रिंटिंग व स्टेशनरी इ. करिता खर्च झालेला आहे. तसेच दोन्ही रुग्णालयाकडील रुग्णांचे कपडे व इतर लिनन स्वच्छ करणे, धुणे व इस्त्री करणे यासाठी स्वतंत्र लॉन्ड्रीची व्यवस्था करण्यात आली आहे.

०७. रुग्णालयाचे संगणकीकरण :

श्री साईबाबा सुपर स्पेशलिटी रुग्णालय संगणकीय कार्यप्रणालीद्वारे काही प्रमाणात रुग्णांचे बिलिंग व काही प्रमाणात मध्यवर्ती औषध भांडार आदी ठिकाणी सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत.

रुग्णांचे रोगनिदान, उपचार पद्धती, व्हिडीओ कॉन्फरन्सींग, सक्षम औषध भांडार व रुग्ण बिलिंग याठिकाणी संगणक प्रणाली लवकरच कार्यान्वित करण्याचे विचाराधिन आहे. श्री साईनाथ रुग्णालयात प्रथम टप्प्यात ई-हॉस्पिटल प्रणालीमधील केस पेपर व ओपीडी बिलिंग मोड्युल्सचा वापर सुरु करण्यात आला आहे.

०८. वैद्यकीय शिबिरांचे आयोजन

- १) श्री साईबाबा संस्थानने रुग्णांसाठी श्री साईबाबा संस्थानचे रुग्णालयात तसेच विविध ठिकाणी जाऊन मोफत नेत्र तपासणी, मोफत मोतिबिंदू शस्त्रक्रिया, नेत्रदान जागृती शिबिर, कॅन्सर तपासणी शिबिर,

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

महाराष्ट्र शासन सामाजिक आरोग्य शिबिर, जयपुर फुट मोफत पायरोपन शिबिर, प्लास्टिक सर्जरी शिबिर, मोफत श्रवणयंत्र वाटप, सर्वरोग महाआरोग्य शिबिर आदी शिबिरे घेण्यात आलेली आहेत.

- २) सदर शिबिरामार्फत ८,६८५ रुग्णांची तपासणी करून त्यांचेवर मोफत उपचार करून त्यांना औषधेही मोफत देण्यात आली आहेत.
- ३) श्री साईबाबा संस्थानने श्री साईनाथ रुग्णालयातील श्री साईनाथ रक्तपेढीमार्फत मंदिर परिसर व इतर ठिकाणी असे एकूण २०० रक्तदान शिबिरे घेण्यात आलेली आहेत. त्यात सुमारे ५,३१७ नागरीकांनी रक्तदान केले आहे. तसेच रुग्णालयातील रक्तदात्यांची संख्या ५,०६६ इतकी असून संपूर्ण आर्थिक वर्षात एकूण १०,३८३ नागरीकांनी रक्तदान केले आहे.

०९. रुग्णांना वैद्यकिय उपचार बिलातील सवलतीच्या विविध योजना :

(अ) आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकातील रुग्णांना सवलत :-

संस्थानमार्फत दारिद्र्य रेषेखालील गरीब, गरजू व दुर्बल घटकातील रुग्णांच्या वैद्यकिय उपचार बिलात नियमानुसार सवलत देण्यात येत आहे. त्याचा गेल्या ०३ वर्षांचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	अहवाल वर्ष	लाभार्थी रुग्णांची संख्या	आर्थिक सवलत रु. (कोटीमध्ये)
०१	सन २०२२-२३	२७,०९६	६.२१
०२	सन २०२३-२४	२४,२१९	६.५१
०३	सन २०२४-२५	३०,४३८	८.८९

(ब) जीवनदायी योजना शालेय आरोग्य तपासणी (NRHM) :-

सदर योजनेच्या अंतर्गत दारिद्र्य रेषेखालील तसेच शालेय विद्यार्थी रुग्णांच्या हृदय शस्त्रक्रिया करणेत येत होत्या. सदर योजना शासनाने दि.२१.११.२०१३ पासून बंद केलेली आहे. जीवनदायी आरोग्य योजनेअंतर्गत लाभार्थीवर उपचार करण्यात येऊन त्यापोटी दि.३१.०३.२०२५ अखेर रु.३.७५ कोटी खर्च परतावा रक्कम येणे प्रलंबित आहे.

(क) महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना (MJPJAY) :-

शासनाच्या धोरणानुसार जुनी जीवनदायी आरोग्य योजना बंद करण्यात येवून त्याऐवजी, नवीन राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजना दि.२१.११.२०१३ पासून संपूर्ण राज्यात लागू करण्यात आली आहे. सदर योजनेचे महाराष्ट्र शासनाने नांव बदलून “महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना (MJPJAY)” असे केले आहे. सदर योजनेची अंमलबजावणी पूर्णपणे ऑनलाईन पद्धतीने राज्य आरोग्य हमी सोसायटी (SHAS) यांच्या नियंत्रणाखाली करण्यात येत असून योजनेचा गेल्या ०३ वर्षांचा अंमलबजावणी अहवाल खालीलप्रमाणे :-

लाभार्थी बाह्यरुग्ण (OPD) व अंतरुग्णांचा (IPD)

Free OPD & IPD Investigations

अ.नं.	तपशील	बाह्यरुग्ण		अंतरुग्ण	
		लाभार्थी संख्या	रक्कम रु.	लाभार्थी संख्या	रक्कम रु.
०१	सन २०२२-२३	५,१०२	७०,१७,६५०	३,४२२	२२,६६,४१,९९५
०२	सन २०२३-२४	४,३३३	५८,०९,०८५	३,४१८	१७,०५,४०,४१६
०३	सन २०२४-२५	४,३९७	६०,४७,५५७	४,०३८	१८,४९,८०,१११

या योजनेचे कामकाज पूर्णतः संगणकीकृत पध्दतीने होत असल्याने, रुग्ण व त्यांचे नातेवाईक या योजनेबाबत समाधान व्यक्त करत आहेत. तसेच सदर योजनेचे कामकाज व्यवस्थापनास अधिक सुलभ व सोयीचे झाले आहे.

(ड) प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना :-

श्री साईबाबा हॉस्पिटल मध्ये केंद्र शासनाची प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना दि.११.०९.२०१९ पासून सुरु करण्यात आलेली आहे. या योजनेअंतर्गत भारतातील कोणत्याही आयुष्यमान कार्डधारक व्यक्तिस या योजनेचा लाभ घेता येतो. दि.०१.०४.२०२० पासून एकत्रित महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना व प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना (MJPJAY-PMJAY) शासनाकडून चालविल्या जात आहेत. गेल्या ०३ वर्षातील लाभार्थी रुग्ण संख्या व एकुण प्राप्त रक्कम खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	सन	लाभार्थी रुग्ण संख्या	एकुण प्राप्त रक्कम रु.
१	२०२२-२३	३९	१४,८०,०००/-
२	२०२३-२४	२६	१०,९०,०००/-
३	२०२४-२५	३३	३५,०२,५००/-

संस्थानच्या ध्येय-उद्देशांस अनुसरून, संस्थान व्यवस्थापनामार्फत शैक्षणिक संकुलाची स्थापना करण्यात आली आहे. हे शैक्षणिक संकुल, गांवापासून अर्धा किलोमीटर अंतरावर असलेल्या संस्थानच्या मालकीच्या नयनरम्य परिसरात आहे. शैक्षणिक संकुलात खालील शैक्षणिक संस्थांचा समावेश आहे.

- अ) श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी.
- ब) श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीयम स्कूल, शिर्डी.
- क) श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिर व कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी.
- ड) श्री साईबाबा महाविद्यालय, शिर्डी.

अ) श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, शिर्डी (आय. टी. आय.)

शिर्डी व परिसरातील ग्रामीण भागातील विद्यार्थी व विद्यार्थीनींना व्यवसायाभिमुख प्रशिक्षण मिळावे व त्यांना स्वयंरोजगार उपलब्ध व्हावा, यादृष्टीने संस्थान व्यवस्थापनामार्फत शिर्डी येथे सन १९८४ मध्ये औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था सुरु करणेत आलेली आहे. अहवाल सालात, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेत प्रगत व प्रचलित तंत्रज्ञानावर आधारीत अकरा व्यवसाय अभ्यासक्रम आहेत. गेल्या ०३ अहवाल वर्षामध्ये या प्रशिक्षण केंद्रात प्रशिक्षण घेणाऱ्या प्रशिक्षणार्थींची संख्या खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	तपशील	प्रशिक्षणार्थी संख्या (प्रवेशित)		
	शैक्षणिक वर्ष -	सन २०२२-२३	सन २०२३-२४	सन २०२४-२५
०१	व्यवसाय प्रशिक्षणार्थी	२८५	२७९	२६५
०२	संगणक अभ्यासक्रम प्रशिक्षणार्थी	१५	-	-

ठळक बाबी :

- १) सदर औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था डायरेक्टोरेट जनरल ऑफ ट्रेनिंग (DGT), कौशल्य विकास व उद्यमशीलता मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली यांचेशी कायमस्वरूपी संलग्नता व मान्यताप्राप्त संस्था आहे.
- २) औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ही संपूर्णपणे विनाअनुदानित तत्वावर चालविणेत येत असून, या संस्थेत प्रवेश घेणाऱ्या प्रशिक्षणार्थींकडून शासन नियमानुसार निश्चित केलेल्या कमाल शैक्षणिक शुल्कामध्ये मोठ्या प्रमाणात सवलत दिली जाते.
- ३) प्रशिक्षण संस्थेची प्रवेश प्रक्रिया ही व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचेद्वारा ऑनलाईन पध्दतीने शैक्षणिक गुणवत्तेवर आधारित आहे.

४) संस्थेने आजपावेतो, विविध व्यवसाय प्रशिक्षणात केंद्र शासनाचे राष्ट्रीय स्तरावर सात सर्वोत्कृष्ट संस्था पुरस्कार जिंकले आहेत, तसेच राज्यस्तरावर २२ प्रशिक्षणार्थीनी विविध व्यवसायात संस्था पुरस्कार जिंकले आहेत.

ब) श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीयम स्कूल, शिर्डी.

शिर्डी व शिर्डी परिसरातील ग्रामीण भागातील मुला-मुलींना इंग्रजी माध्यमाचे शिक्षणाची संधी उपलब्ध व्हावी म्हणून संस्थान व्यवस्थापनामार्फत इंग्लिश मिडियम स्कूल सुरु करणेत आलेले आहे. या शाळेसाठी शासनाकडून कोणतीही आर्थिक मदत वा अनुदान घेतले जात नाही. विद्यार्थ्यांकडूनही शैक्षणिक शुल्क आकारतांना ते आर्थिकदृष्ट्या सर्वसामान्यांना परवडेल, असेच निश्चित करणेत आलेले आहेत.

या इंग्लिश मिडियम स्कूल मध्ये, ज्युनिअर केजी ते इयत्ता दहावीपर्यंत वर्ग चालविले जातात. गेल्या ०३ अहवाल वर्षात या शाळेत शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	अहवाल वर्ष	विद्यार्थी संख्या	विद्यार्थिनी संख्या	एकूण संख्या	एस.एस.सी. निकाल
०१	सन २०२२-२३	१६२१	१३३२	२,९५३	९४%
०२	सन २०२३-२४	१,५७२	१,२९६	२,८६८	९७.३६%
०३	सन २०२४-२५	१,५५९	१,२९१	२,८५०	९८.२६%

ठळक बाबी :

- १) शाळा नवीन शैक्षणिक संकुलात स्थलांतरीत करण्यात आली असून इ. ज्युनिअर केजी ते इ. १० वी च्या शालेय विद्यार्थ्यांना डिजीटल क्लासरूमच्या माध्यमातून अद्ययावत तंत्रज्ञानाच्या मदतीने शिक्षणाची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.
- २) पंचक्रोशीतील गावांमधून विद्यार्थ्यांची ने-आण करणेकरीता वाजवी दरात बस सेवा उपलब्ध करून देणेत आलेली आहे.
- ३) विद्यार्थ्यांच्या सुरक्षेसाठी शाळा पॅसेज व परिसरात सीसीटीव्ही यंत्रणा कार्यान्वित करण्यात आली आहे.
- ४) शाळेचा शासकीय इलेमेंट्री ग्रेड परिक्षा व इंटरमिजिएट ग्रेड परिक्षा २०२४ चा निकाल १००% लागला आहे. तसेच हिंदी राष्ट्रभाषा सुबोध परिक्षेचा निकाल १००% लागला आहे.
- ५) शाळेच्या विद्यार्थ्यांनी राज्यस्तरीय वत्कृत्व स्पर्धा, राज्यस्तरीय प्रश्नमंजुषा स्पर्धा, शासकीय जिल्हास्तरीय चित्रकला स्पर्धा, जिल्हास्तरीय गणित विज्ञान प्रदर्शन यामध्ये उल्लेखनिय कामगिरी नोंदविली आहे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

६) शाळेच्या विद्यार्थ्यांनी पुणे विभागीय शालेय मैदानी (हातोडा फेक) व कॅरम स्पर्धेत उल्लेखनिय कामगिरी केली. जिल्हास्तरीय १५ वर्षे वयोगटातील मुलींच्या क्रिकेट स्पर्धेत एका विद्यार्थिनीची निवड झाली आहे. तसेच विद्यार्थ्यांनी जिल्हास्तरीय बुद्धीबळ स्पर्धेत नेत्रदिपक कामगिरी बजावली.

क-१) श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिर, शिर्डी.

श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिर, शिर्डी या शैक्षणिक संकुलात राज्य शासनाच्या निर्णयानुसार विद्यार्थिनींना इयत्ता दहावीपर्यंत मोफत शिक्षण व भोजन देण्यात येत असून, त्यांचेकडून कोणत्याही प्रकारचे शैक्षणिक शुल्क आकारले जात नाही. तसेच या विद्यालयासाठी शासनाकडून आर्थिक मदत वा अनुदान घेतले जात नाही.

श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिरमध्ये गेल्या ०३ अहवाल वर्षांमध्ये शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थिनींची संख्या खालील प्रमाणे :-

अ.नं.	अहवाल वर्ष	विद्यार्थिनी संख्या इ.५ वी ते इ.१० वी	एस.एस.सी. बोर्ड निकाल
०१	सन २०२२-२३	८३८	८९.७२%
०२	सन २०२३-२४	८५८	९६.७७%
०३	सन २०२४-२५	८७०	९३.२६%

ठळक बाबी :-

- १) शाळा नवीन शैक्षणिक संकुलात स्थलांतरीत करण्यात आली असून विद्यार्थिनींना डिजीटल क्लासरूम, मोफत पुस्तके, मोफत बससेवा, मोफत माध्यान्ह भोजन, अद्ययावत जलतरण तलाव इत्यादी सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत.
- २) शाळेच्या विद्यार्थिनींनी राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, कविता लेखन, तबला वादन इ. स्पर्धेत घवघवीत यश मिळविले.
- ३) शाळेच्या विद्यार्थिनींनी SOF सायन्स ऑलिम्पियाड, महाराष्ट्र राज्य चित्रकला ग्रेड परिक्षा, महाराष्ट्र राज्य स्कॉलरशीप परिक्षा, मंथन टलेंट सर्च परिक्षा, हिंदी राष्ट्रभाषा सभा, पुणे आयोजित बालबोधिनी, सुबोध परीक्षा, गणित, विज्ञान व पर्यावरण प्रदर्शन, तबला वादन यामध्ये सहभाग नोंदविला.
- ४) शाळेच्या विद्यार्थिनींनी राज्यस्तरीय भालाफेक स्पर्धा, राज्यस्तरीय मैदानी स्पर्धेमध्ये तीन कि.मी. चालणे प्रकारात उल्लेखनिय कामगिरी केली असून राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड झाली आहे. याचबरोबर थाळी फेक, कॉन्कीडो क्रिडा प्रकारात राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड, जिल्हास्तरीय तायक्वांदो स्पर्धा, कॅरम स्पर्धा, बॉक्सिंग स्पर्धा, श्रो बॉल स्पर्धा तसेच बॉल बॅडमिंटन स्पर्धेत विद्यार्थिनींनी नेत्रदिपक कामगिरी केली. विद्यार्थिनींना मोफत कराटे प्रशिक्षण दिले जाते.

क-२) श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी.

श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालय, शिर्डी या शैक्षणिक संकुलात विद्यार्थी / विद्यार्थिनींना विज्ञान, कला व वाणिज्य या तीनही शाखेतील शिक्षण देणेत येत असून, शासन निर्णयानुसार मुलींना मोफत शिक्षण देणेत येत आहे. तसेच या कनिष्ठ महाविद्यालयासाठी शासनाकडून आर्थिक मदत वा अनुदान घेतले जात नाही.

श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालयात, गेल्या ०३ अहवाल वर्षांमध्ये शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या खालील प्रमाणे :-

अ.नं.	अहवाल वर्ष	विद्यार्थी / विद्यार्थिनी संख्या	एच.एस.सी. निकाल
०१	सन २०२२-२३	१११७	८६.७३%
०२	सन २०२३-२४	९५३	९२.१७%
०३	सन २०२४-२५	७५६	७१.५८%

ठळक बाबी :-

- १) श्री साईबाबांच्या शिकवणीचा प्रचार प्रसार करण्यासाठी महाविद्यालयात श्री साईचरित्रावर आधारीत सामान्यज्ञान व प्रश्नमंजुषा स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, वेशभूषा स्पर्धा, निबंध स्पर्धा तसेच वाद-विवाद स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.
- २) इ.१२ वीच्या विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांचे अभ्यासाकरीता CET सॉफ्टवेअर उपलब्ध करून देण्यात आले आहे. तसेच इ.११ व १२ च्या विद्यार्थ्यांसाठी MH-CET क्रॅश कोर्सचे घेण्यात आला.
- ३) शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ करिता इ.११ व १२ वीच्या विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांसाठी MH-CET कोचिंग क्लासेस सुरु करण्यात आले आहेत.
- ४) राज्यसतरीय थ्रो-बॉल स्पर्धेत मुलींच्या संघाने उत्कृष्ट कामगिरी बजावली. तसेच वार्षिक क्रिडा स्पर्धेत व्हॉलीबॉल, खो-खो, कबड्डी, कॅरम, बुद्धीबळ इ. स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते.

(ड) श्री साईबाबा महाविद्यालय, शिर्डी.

शिर्डी व परिसरातील ग्रामिण भागातील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाची संधी प्राप्त व्हावी, ही बाब लक्षात घेऊन, श्री साईबाबा संस्थानचे वतीने दि.१७.०७.२०१८ पासून श्री साईबाबा महाविद्यालय सुरु करण्यात आले. महाविद्यालयात शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये एकूण ९०९ विद्यार्थी-विद्यार्थिनी कला, वाणिज्य, विज्ञान व संगणकशास्त्र आदि शाखांमध्ये शिक्षण घेत आहेत. मागील ०३ वर्षांचा तपशील खालीलप्रमाणे :-

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

अ.नं.	शैक्षणिक वर्ष	वर्ष	कला	वाणिज्य	विज्ञान	संगणकशास्त्र	बीसीए
१)	मार्च/एप्रिल २०२३	प्रथम	८२.७१%	७७%	६१.५४%	९२.३१	
		द्वितीय	७१.४३%	८०%	१००%	१००%	
		तृतीय	५०%	५३%	६८.२९%	१००%	
२)	मार्च/एप्रिल २०२४	प्रथम	९४.१२%	६७.०६%	९६.७७%	९३.४२%	७५.३६%
		द्वितीय	७६.४७%	८९.८३%	८६.३६%	९३.५५%	९३.४३%
		तृतीय	३८.८९%	३४.२५%	६४.७०%	७०.४५%	-
३)	मार्च/एप्रिल २०२५	प्रथम	९८.६७%	७७.५३%	८९.४७%	९८.६३%	९५.७४%
		द्वितीय	८०%	१००%	९६.१५%	१००%	१००%
		तृतीय	६७.५७%	६४%	८७.७२%	८७.७२%	९३.०२%

ठळक बाबी :-

- १) अहवाल सालात राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष हिवाळी श्रम संस्कार शिबीर घेण्यात आले. जिल्हास्तरीय पथनाट्य स्पर्धेत महाविद्यालयाने प्रथम क्रमांक पटकाविला.
- २) महाराष्ट्र शासन उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाचे संकल्पनेतून विद्यार्थ्यांकरीता “वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा” हा अभिनव उपक्रम राबविण्यात आला.
- ३) महाविद्यालयामध्ये मोडी लिपी प्रशिक्षण वर्ग, शैक्षणिक सहलींचे आयोजन, विविध विषयांवर व्याख्याने, कार्यशाळा, विविध दिनविशेष साजरे करण्यात आले.
- ४) वार्षिक क्रिडा स्पर्धेमध्ये क्रिकेट, कॅरम, धावणे, गोळाफेक, थाळीफेक व व्हॉलीबॉल, कबड्डी, मैदानी स्पर्धा इ. चे आयोजन करण्यात आले. विद्यापीठाचे सूचनेनुसार बुध्दीबळ व Plank Challenge या खेळाचे यशस्वी आयोजन करण्यात आले.

विशेष टिपणी :-

उपरोक्त कार्यान्वित शैक्षणिक विभागातील श्री साईबाबा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था हा विभाग वगळतां, इतर ०३ विभाग माहे जुलै २०२४ पासून संस्थानने नव्यानेच बांधकाम केलेल्या ‘श्री साईबाबा शैक्षणिक संकुल’ या निमगांव शिवारातील प्रशस्त व सर्व सोयींनी सुसज्ज अशा स्वतंत्र इमारतींमध्ये स्थलांतरीत करणेत आलेले आहे.

महाराष्ट्र शासनाने पारित केलेल्या श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी अधिनियम, २००४ च्या घटनेत, विश्वस्तव्यवस्था श्री साईबाबांचे जीवन, त्यांचे कार्य, त्यांच्या लीला व त्यांची शिकवण या बाबतच्या उपयुक्त माहितीचा प्रचार व प्रसार करील आणि श्री साई साहित्य ग्रंथालय चालवील व त्याचा विस्तार करील, या उद्देशाचा प्रामुख्याने समावेश करण्यात आला आहे. या उद्देशास अनुसरून, श्री साईच्या कार्याचा प्रचार व प्रसार व्हावा यासाठी संस्थानमार्फत “ श्री साईलीला (द्वैमासिक) ” मराठी आणि संयुक्त हिंदी- इंग्रजी भाषेतील प्रसिद्ध करणेत येत आहे.

मा.व्यवस्थापन समितीने हाती घेतलेल्या विविध विकासात्मक प्रकल्पांची तसेच मंदिर व संस्थान परिसरात होणाऱ्या विविध कार्यक्रमांची/उपक्रमांची माहिती या द्वैमासिकांद्वारे साईभक्तांपर्यंत पोहोचविण्यात येते. श्री साईलीला द्वैमासिक मुंबई येथून प्रकाशित करण्यात येत असून गेल्या ०३ अहवाल वर्षातील या द्वैमासिकांची सदस्य संख्या पुढीलप्रमाणे :-

अ.नं.	सदस्य प्रकार	श्री साईलीला मराठी			श्री साईलीला हिंदी-इंग्रजी		
	अहवाल वर्ष	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५
०१	वार्षिक सदस्य	१,४१६	१,४०२	६०४	१,६८०	१,४६७	१,०७३
०२	आजीवन सदस्य	३,३२०	३,२८५	४,०७१	१०,३६५	१०,३८०	१०,५६८
०३	परदेशस्थ सदस्य	-	-	१	३	९	८
	एकुण :-	४,७३६	४,६८७	४,६७६	१२,०४८	११,८५६	११,६४९

सन २०२४-२५ मधील ठळक आर्थिक बाबी

सन २०२४-२५ या आर्थिक वर्षात संस्थानला विविध मार्गाने मिळालेले एकूण उत्पन्न रक्कम रु.८५०.६२ कोटी मात्र मिळालेले आहे. तसेच विविध कारणांसाठी एकूण खर्च रक्कम रु.५५४.०६ कोटी मात्र करणेत आलेला आहे.

दिनांक ३१ मार्च, २०२५ अखेर संस्थानने विविध राष्ट्रीयकृत बँकामध्ये ठेवी स्वरूपात रु.३,१९८ कोटी मात्र गुंतवणूक केलेली आहे.

अधिनियमातील तरतुदीनुसार सन २०२४-२५ या आर्थिक वर्षाचे लेखापरिक्षण पूर्ण करण्यात आलेले आहे. सोबत लेखापरिक्षण अहवाल स्वतंत्ररित्या सादर करणेत आलेला आहे. या लेखापरिक्षण अहवालातील दिनांक ३१ मार्च, २०२५ अखेर गुंतवणूक, उत्पन्न व खर्च दर्शविणाऱ्या ठळक बाबी खालील तक्त्यात नमुद केल्या आहेत :

अ) गुंतवणूकीचा सारांश

(रक्कम रु. कोटीत)

अ.नं.	तपशील	सन २०२४-२५
०१	राष्ट्रीयकृत बँकांमध्ये मुदत ठेवी	३,१९८
	एकूण :-	३,१९८

ब) ठळक उत्पन्नाच्या बाबी

(रक्कम रु. कोटीत)

अ.नं.	तपशील	सन २०२४-२५
०१	दक्षिणा पेटी	१५३.८२
०२	गुंतवणूकीवरील व्याज	२४२.८९
०३	सर्वसाधारण देणगी	१११.४२
०४	अन्नदान निधी	६७.८८
०५	रुग्णालये	६८.४१
०६	प्रसादालय	५५.२६
०७	इमारत दुरुस्ती देखभाल	२८.५३

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

अ.नं.	तपशील	सन २०२४-२५
०८	वस्तुरूप देणगी	२०.९९
०९	वैद्यकीय निधी	५२.७४
१०	शैक्षणिक निधी	१५.६३
११	शैक्षणिक जमा	४.२२
१२	धार्मिक निधी	७.१०
१३	इमारत निधी	१.१८
१४	कायम निधी	०.१३
१५	सोने-चांदी दागिने व मौल्यवान खडे	१४.७९

क) ठळक खर्चाच्या बाबी

(रक्कम रु. कोटीत)

अ.नं.	तपशील	सन २०२४-२५
०१	वेतन व भत्ते	१५७.९०
०२	रुग्णालये उपक्रम	१३३.३१
०३	प्रसादालय खर्च	९७.७३
०४	कंत्राटी कर्मचारी वेतन	७०.५५
०५	इमारत दुरुस्ती देखभाल	४१.१०
०६	इतर दुरुस्ती व देखभाल खर्च	८.६७
०७	शिर्डी नगरपंचायत व इतर अनुदाने	१४.०५
०८	चल मालमत्तेवर झालेला भांडवली खर्च	७४.२९
०९	वैद्यकीय अनुदाने	२१.९९
१०	शैक्षणिक उपक्रम	२१.२७
११	पुस्तके, फोटो, दैनंदिनी, दिनदर्शिका छपाई खर्च	३.३५
१२	अचल मालमत्तेवर झालेला खर्च	०.१३
१३	धार्मिक विधीवरील खर्च	८.१५
१४	वैद्यकीय आर्थिक अनुदान	१.८७

टिप :- वेतनावरील खर्च, कंत्राटी कर्मचारी खर्च विभागांतर्गत खर्चात अंतर्भूत असून माहितीस्तव स्वतंत्र दर्शविलेला आहे.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम २००४ कलम २१ मधील तरतुदीनुसार, विश्वस्तव्यवस्थेकडून ज्या संस्थांना / व्यक्तींना वित्तीय सहाय्य, वस्तुरूपाने अनुदाने देण्यात आली आहेत अशा संस्थांची नावे, अनुदान रक्कम व अनुदान देणेमागील उद्देश दर्शविणारा तक्ता खालीलप्रमाणे :-

अ.नं.	लाभार्थीचे नांव व पत्ता	अनुदान रक्कम रुपये	उद्देश
१)	शिर्डी नगरपरिषद, शिर्डी ता. राहाता, जि. अहिल्यानगर	६,०४,५३,००८/-	संपूर्ण शिर्डी शहर साफसफाईची सर्व कामे ठोक पद्धतीने करणेकामी स्वच्छता आर्थिक अनुदान.
२)	श्री बिरोबा यात्रा २०२४ (बिरोबा बन) कुस्ती हगामा, ता.राहाता, जि.अहिल्यानगर	९५,०००/-	श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी मार्फत बिरोबा बन यात्रा, २०२४ (कुस्ती हगामा)
३)	सशस्त्र सेना ध्वजदिन निधी-२०२३ मा.जिल्हाधिकारी व अध्यक्ष, जिल्हा सैनिक कल्याण कार्यालय, अहिल्यानगर	१,००,००,०००/-	युद्धात अंतर्गत मोहिमेत/चक्रमकीत धारातीर्थी पडलेल्या अहिल्यानगर जिल्ह्यातील शूर वीरांच्या वीरमाता, वीरपत्नी, अपंग सैनिक, विधवा व शहिद जवानांसाठी आर्थिक अनुदान.
४)	शिर्डी येथील सर्वे नं. १ मधील दुकानदारांना नुकसान भरपाई, शिर्डी, ता.राहाता, जि.अहिल्यानगर	८,००,००,०००/-	मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या दि.२२.०२.२०१६ रोजीच्या आदेशानुसार शिर्डी येथील सर्वे नं.१ मधील दुकानदारांना नुकसान भरपाई देणेकामी मा.उच्च न्यायालय, मुंबई खंडपीठ औरंगाबाद येथे जमा करणेत आलेल्या रकमेबाबत.
	एकूण रुपये	१५,०५,४८,००८/-	

अ) श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी कडून शिर्डी नगरपरिषद, शिर्डीला रक्कम रु.७,२२,७७,१८३/- माहे डिसेंबर २०२२ ते माहे नोव्हेंबर २०२३ या कालावधीसाठीचे आरोग्य स्वच्छता आर्थिक अनुदान देण्यात आले होते. तथापि, त्यापैकी शिर्डी नगरपरिषद, शिर्डी यांनी रक्कम रु.५,१०,१९,१८८/- श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डीला या वर्षात परत केले आहेत.

आ) श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी कडून जिल्हा परिषद, अहिल्यानगर यांना जिल्हा परिषद शाळेच्या वर्ग खोल्या बांधण्यासाठी सन २०१८ मध्ये रक्कम रु.१० कोटी आर्थिक अनुदान देण्यात आले होते. त्यापैकी उर्वरीत रक्कम रु.१,९९,६९,५२३/- जिल्हा परिषद, अहिल्यानगर यांनी श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डीला या वर्षात परत केले आहेत.

अ.नं.	लाभार्थीचे नाव	रक्कम रु.	उद्देश
१	विविध गरीब व गरजू रुग्ण	२,०४,५३,७५०/-	वैद्यकीय योजनेअंतर्गत अनुदान.
२	विविध गरीब व गरजू रुग्ण	१,११,६६,८००/-	रक्तपेढी बिलात सवलत.
३	विविध गरीब व गरजू रुग्ण श्री साईनाथ रुग्णालय रु.१४,०७,१७,७७८/- श्री साईबाबा हॉस्पिटल रु.७,७७,६१,८४१/-	२१,८४,७९,६१९/-	वैद्यकीय बिलात दिलेली सवलत.
	एकूण	२५,०१,००,१६९/-	

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था शिर्डी अधिनियम, २००४ मधील तरतुदीस अधिन राहून, मा.व्यवस्थापन समितीने घेतलेल्या विविध निर्णयान्वये, साईभक्तांकरीता तसेच शिर्डी व आसपासचे परिसरात विकासकामे सुरु केलेली आहेत. या विकास कामांमुळे शिर्डी व आसपासचे परिसरांतील ग्रामस्थ, रहिवासी व भक्तांना अनेक प्रकारच्या सेवा-सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत. त्यापैकी महत्वाचे प्रकल्पांची थोडक्यात माहिती खालीलप्रमाणे :-

पूर्ण करण्यात आलेले प्रकल्प / कामे

अ.नं.	कामाचा तपशील	खर्च पूर्णांकित रक्कम रु.
१	साई धर्मशाळा परिसरातील सर्व इमारतींचे रंगकाम व टॉयलेट ब्लॉकचे नूतनीकरण करणे.	१०,३०,००,०००/-
२	श्री साई प्रसादालय इमारतीचे छतास असलेल्या कौलारु डोमचे नूतनीकरण व वॉटरप्रुफींग करणे.	४८,००,०००/-
३	नवीन श्री साईबाबा दर्शनरांग इमारतीमध्ये साईभक्तांचे सुविधेकरीता अतिरिक्त व्यवस्था निर्माण करणे.	२७,६०,०००/-
४	श्री साईबाबा हॉस्पिटल व श्री साईनाथ रुग्णालयामधील जुने स्प्लिट एसी बायबॅक करून नवीन एसी खरेदी करणे.	२२,८१,३२३/-
५	साईपालखी निवारा येथील संस्थान इमारतींकरीता सबस्टेशन व जनरेटर रुमचे बांधकाम करणे.	२१,०७,०००/-
६	श्री साई प्रसादालयातील जुने भाजीपाला कोल्ड स्टोअरेज बायबॅक करून नवीन खरेदी करणे.	१९,६०,०००/-
७	द्वारावती भक्तनिवास इमारतीचे रंगकाम करणे.	१७,४०,०००/-
८	श्री साईबाबा भक्तनिवास इमारतीचे रस्त्यालगत बस वेटींगसाठी टेन्साईल फॅब्रिक शेड व फ्लोरींगचे काम करणे.	९,९५,०००/-
९	द्वारावती भक्तनिवास इमारतीचे तळमजल्यावरील प्रसादभोजन हॉलचे पार्टीशन, फरशी बसविणे, बांधकाम, रंगकाम करून नूतनीकरण करणे.	७,२१,०००/-
१०	मुंबई कार्यालय इमारतीचे संरक्षक भिंत दुरुस्ती, रंगकाम इ. कामे करणे.	५,५४,०००/-
११	द्वारावती भक्तनिवास इमारतीचे डोमचे पॉली कार्बोनेट शीट बदलणे.	४,७८,०००/-

अ.नं.	कामाचा तपशील	खर्च पूर्णांकित रक्कम रु.
१२	श्री साई प्रसादालयातील प्रसाद भोजन हॉलमधील तुटलेल्या व्हेट्रीफाईड टाईल्स बदलणे.	३,९८,०००/-
१३	श्री साई प्रसादालय इमारतीतील माहिती तंत्रज्ञान कक्षाचे फॉल्स सिलिंग बदलणे व रंगकाम करणे.	३,७७,०००/-
१४	श्री साई प्रसादालय बुंदी लाडू किचनमधील कोटा फरशी बदलणे.	३,५९,०००/-

विश्वस्तव्यवस्थेचे प्रगतीपथावर असलेले प्रकल्प

१) साईनाथ रुग्णालय परिसरात नव्याने लॉण्ड्री युनिट व C.S.S.D. युनिट उभारणे.

श्री साईबाबा व श्री साईनाथ रुग्णालयाकरीता सध्या कार्यरत असलेल्या लॉण्ड्रीची क्षमता कमी असून त्यामध्ये पुरेशा मशिनरी उपलब्ध नाहीत. तसेच या रुग्णालयांकरीता स्वतंत्र C.S.S.D. युनिट नाही. याकरीता श्री साईनाथ रुग्णालय परिसरात नवीन इमारतीचे बांधकाम प्रगतीत आहे. याकामी रु.५.०७ कोटी खर्च अपेक्षित आहे.

२) श्री साईनाथ रुग्णालयाकरीता नव्याने केस पेपर इमारत उभारणे.

श्री साईनाथ रुग्णालय हे सध्या साई धर्मशाळा इमारतीमध्ये सुरु आहे. सध्याची केस पेपर इमारत जुनी व जीर्ण झालेली असल्यामुळे नवीन केस पेपर इमारत बांधकाम करणे प्रगतीत आहे. तसेच या इमारतीमध्ये दोन्ही रुग्णालयांचे मेडीकल रेकॉर्ड ठेवण्यात येणार आहे. सदर इमारतीचे बांधकामासाठी अंदाजे रु.४.५६ कोटी खर्च अपेक्षित आहे.

३) संस्थानचे जमिनींना प्रिकास्ट आर.सी.सी. कंपाऊंड करणे.

संस्थानचे मालकीचे शिर्डी, कनकुरी, रुई व पांगरी येथील एकूण २४ प्लॉटला संरक्षक प्रिकास्ट आर.सी.सी. कंपाऊंड करणेत येत असून याकामी ठेकेदार यांना रु.३.५७ कोटी रकमेचा कार्यादेश देण्यात आला असून सदरहू काम प्रगतीत आहे.

४) द्वारावती भक्तनिवास इमारत दुरुस्ती देखभालीची कामे करणे.

सदर इमारतीचे एकूण ३१६ निवासी खोल्यांचा वापर मोठ्या प्रमाणात होत आहे. सततचे वापराने होणारे संडास बाथरूम लिकेज दुरुस्ती करणे, खराब झालेल्या भागात रंगकाम करणे इ. कामांसाठी अंदाजे रु.१७.५६ लक्ष खर्च अपेक्षित सदर काम प्रगतीत आहे.

५) सर्व्हे नं.१२४ मधील संस्थानचे जागेत नवीन भांडार इमारत बांधणे.

सध्याची भांडार व्यवस्था अपुरी पडत असल्याने नवीन भांडार इमारत बांधकामासाठी रु.८.११ कोटी अधिक जीएसटी रकमेचा कार्यादेश देण्यात असून आर.सी.सी. काम पुर्णत्वावर असून इतर काम प्रगतीत आहे.

६) पालखी थांब्यांचे नूतनीकरण करणे.

संस्थानचे पांगरी, सिन्नर, पांडुर्ली व येसगांव येथील पालखी थांब्यांचे रंगकाम, पत्रे दुरुस्ती, प्रसाधनगृहांची दुरुस्ती व अनुषंगिक कामे प्रगतीत असून त्यासाठी रु.२३.७५ लक्ष खर्च अपेक्षित आहे.

७) नवीन श्री साईबाबा मंदिर दर्शनरांग इमारतीचे समोर साईभक्तांचे सुविधेकरीता व साईभक्तांचे ऊन, वारा व पाऊस यापासून संरक्षण होणेसाठी कायमस्वरूपी टेन्साईल फॅब्रीकचे शेड उभारणे.

श्रींचे दर्शनासाठी देश-विदेशातून लाखो साईभक्त शिर्डीला येतात. संस्थानमार्फत साईभक्तांचे दर्शन सुलभ होणेकरीता व सर्व सोयीनीयुक्त अशा नवीन दर्शनरांग इमारतीचे बांधकाम पूर्ण करण्यात आले आहे. नव्याने तयार झालेल्या दर्शनरांग इमारतीचे समोर साईभक्तांचे ऊन, वारा व पाऊस यापासून संरक्षण होणेसाठी टेन्साईल फॅब्रीकचे शेड उभारणीचे काम अंतिम टप्प्यात आहे. याकामी अंदाजे रु.२.६४ कोटी खर्च अपेक्षित आहे.

८) श्री साईबाबा हॉस्पिटल एम.आर.आय. विभागाचे समोर रुग्ण व रुग्णांचे नातेवाईकांचे ऊन, वारा व पाऊस यापासून संरक्षण होणेसाठी बैठक व्यवस्थेसह शेड उभारणे.

संस्थानचे श्री साईबाबा हॉस्पिटलचे पूर्वेस व एम.आर.आय. विभागाचे जवळ रुग्ण व रुग्णांचे नातेवाईकांसाठी ऊन, वारा व पाऊस यापासून संरक्षण होणेसाठी कायमस्वरूपी ५० फुट x ३० फुट या आकाराचे शेड उभारणेकामी स्थळदर्शक नकाशा, आर्किटेक्चरल नकाशा, श्रीडी नकाशा तयार करण्यात आला असून कार्यादेश देण्यात आला आहे. याकामी अंदाजे रु.२७.२७ लाख खर्च अपेक्षित आहे.

९) नियोजित शैक्षणिक संकुल प्रकल्पातील इमारतींकरिता फर्निचर वर्क, ऑडीटोरियम करिता फर्निचर, अॅकॉस्टीक वर्क व एच.व्ही.ए.सी. यंत्रणा तसेच खेळाचे मैदान विकसीत करणे व अनुषंगीक सिव्हील व इलेक्ट्रिकल्सची कामे करणे.

संस्थानचे मौजे निमगांव को-हाळे येथील गट नं.१८३ मध्ये नियोजित शैक्षणिक संकुल प्रकल्पाचे बांधकाम करणेत आले आहे. यामध्ये सर्व शैक्षणिक संकुलातील इमारतींमध्ये फर्निचर वर्क, वर्गातील बेंच, प्रयोगशाळा, वाचनालय, शिक्षक कक्षातील टेबल खुर्ची, कार्यालयीन फर्निचर इ. बाबी तसेच ऑडीटोरियम करिता फर्निचर अॅकॉस्टीक वर्क व H.V.A.C. वर्क तसेच स्पोर्टस् कॉम्प्लेक्स करिता बॅडमिंटन कोर्ट व इतर खेळाची मैदाने विकसित करणे, तसेच सर्व क्लासरूम डिजीटल स्मार्ट बोर्ड बसविणे इ. सुविधा करणेत येत आहेत. याकामी अंदाजे रक्कम रु.४६.५५ कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षित आहे. सदरहू कामे प्रगतीपथावर आहेत.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

१०) संस्थानचे जमिनींना प्रिकास्ट आर.सी.सी. कंपाऊंड करणे.

संस्थान मालकीचे शिर्डी, कनकुरी, रुई व पांगरी येथील एकूण २४ प्लॉटला संरक्षक प्रिकास्ट आर.सी.सी. कंपाऊंड करणेत येत असून याकामी ठेकेदार यांना रु.३,५६,८२,०९०/- रकमेचा कार्यादेश देण्यात आला आहे.

११) संस्थान कर्मचारी यांचेकरीता वाहन पार्किंग विकसित करणे.

कर्मचा-यांचे वाहनाकरीता त्यांचे ड्युटीवर आल्यानंतर वाहन पार्किंग व्यवस्थेसाठी साईनिवास व सुलभ शौचालयाचे इमारतीचे मोकळ्या जागेत टु-व्हीलर वाहन पार्किंग व्यवस्था करणेकामी रु.३३.२५ लक्ष रकमेचा कार्यादेश देण्यात आला असून काम प्रगतीपथावर आहे.

१२) मंदिर परिसरातील इमारतीचे स्लोपींग स्लॅबचे खराब झालेले डिझाईन बोर्ड बदलणेबाबत.

मंदिर परिसरातील इमारतींचे स्लोपींग छज्जाचे पाणी पट्टीला सागवान लाकडाच्या डिझाईन पट्ट्या बसविण्यात आल्या आहेत. पावसाचे पाण्याने सदरहू डिझाईन पट्ट्या खराब झालेल्या आहेत. दर्शन रांग इमारतीचे स्लोपींग छज्जाकरीता WPC मटेरिअलचे डिझाईन बोर्ड बसविण्यात आलेले आहेत. सदरहू बोर्ड मजबूत असल्याने तसेच बोर्ड मंदिर परिसरातील इमारतीचे छज्जाकरीता बसविणेचे काम प्रगतीपथावर असून याकामी रु.१७.५४ लक्ष रकमेचा कार्यादेश देण्यात आला आहे.

विश्वस्तव्यवस्थेचे नियोजित विकास प्रकल्प

१) श्री साईनाथ रुग्णालय परिसरातील मुख्य इमारती व कॅन्टीन इमारतीचे नूतनीकरण करणे.

श्री साईनाथ रुग्णालय हे ३०० खाटांचे रुग्णालय असून येथे मेडिसिन, सर्जरी, नेत्ररोग, नाक, कान, घसा, स्त्री-रोग, बालरोग, त्वचारोग, अस्थीरोग, आयुर्वेदिक, होमिओपॅथीक, दंतरोग, मधुमेह, फीजिओथेरेपी, एक्स-रे लॅब, टि.बी. तपासणी, एच.आय.व्ही. तपासणी अशा विविध वैद्यकीय सेवा-सुविधा मोफत पुरविण्यात येत आहेत. श्री साईनाथ रुग्णालयात उपचार घेणा-या रुग्ण संख्येचा आलेख दिवसेंदिवस वाढतच आहे. त्यामुळे वाढत्या रुग्णसंख्येनुसार रुग्णांना सेवा-सुविधा देणेकामी देणगीदार साईभक्त यांचेमार्फत स्वतंत्र मॉड्युलर ऑपरेशन थिएटरचे काम सुरु आहे. सद्यस्थितीत रुग्णालयातील विविध विभागांच्या ओ.पी.डी. प्रयोगशाळा ह्या एका ठिकाणी नसल्यामुळे रुग्णांची गैरसोय होते.

तसेच रुग्णालयाचे प्रशासकीय कार्यालय सध्या कॅन्टीन इमारतीत सुरु असून रुग्ण व भक्तांसाठी कॅन्टीनची सोय द्वारावती भक्तनिवास इमारतीचे पार्किंगमध्ये तात्पुरत्या स्वरूपात सुरु करणेत आलेली

आहे. रुग्णांना अद्ययावत सुविधा देणेसाठी मुख्य इमारत व कॅन्टीन इमारतीचे नूतनीकरण प्रस्तावित आहे. याकामी अंदाजे रक्कम रु. २४.६९ कोटी इतका खर्च अपेक्षित आहे.

२) श्री साईनाथ रुग्णालयाकरीता नव्याने प्रशासकीय कार्यालय इमारत उभारणे.

श्री साईनाथ रुग्णालय हे सध्या साई धर्मशाळा इमारतीमध्ये असून प्रशासकीय कार्यालय हे कॅन्टीन इमारतीत सुरु आहे. प्रशासकीय कार्यालयासाठी नवीन इमारत बांधकाम करणे प्रस्तावित आहे. याकरीता रक्कम रु. ७.९५ कोटी इतका खर्च अपेक्षित आहे.

३) श्री साईबाबा समाधी मंदिर परिसरात श्री गोपाळकृष्ण मंदिराचे बांधकाम करणे.

श्री साईभक्त कै.बापूसाहेब बुटी यांचा श्री गोपाळकृष्ण मंदिर बांधण्याचा जो मानस होता. ती गोपाळकृष्णाची मुर्ती आजही समाधी मंदिराचे संग्रहालयात ठेवलेली आहे. कै.बापूसाहेब बुटी यांचे पणतू यांनी मंदिर परिसरात श्री गोपाळकृष्ण मुर्तीची स्थापना करणेकामी मंदिराचे बांधकाम करण्याची जबाबदारी घेऊन ते संस्थानला अर्पण करण्याची इच्छा व्यक्त केली आहे. याकामी मा.तदर्थ समितीचे सभेत मान्यता घेण्यात आली असून मा.उच्च न्यायालयाची मान्यता घेणेकामी सिव्हील अप्लीकेशन दाखल करण्यात आले आहे.

४) संस्थानचे शिर्डी सर्व्हे नं.४/२ व २ येथील केशव मंदिराचे जागेवर Tea Complex इमारतीचे बांधकाम करणे.

शिर्डी सर्व्हे नं.४/२ व २ येथील ४ आर जागा साईभक्त श्री.रामचंद्र बाळकृष्ण कोतवाल यांनी सन १९७३ साली संस्थानला देणगी स्वरूपात दिलेली आहे. सद्यस्थितीत तेथील केशव मंदिर व रुख्मीनी निवास या दोन्ही इमारतींचे बांधकाम मोडकळीस आलेले आहे. सद्यस्थितीत संस्थानला लागणारा चहा, कॉफी, दूध बनविण्याचे काम हे जुन्या मंगलकार्यालय इमारतीमध्ये सुरु आहे. याकामी लागणारी यंत्रसामुग्री, वॉशिंग एरिया इ. साठी जागा अपुरी पडत आहे. त्यामुळे Tea Complex करिता केशव मंदिराची जागा प्रस्तावित केली आहे. याकामी रु. २.०९ कोटी मात्र इतका अंदाजपत्रकीय खर्च अपेक्षित आहे.

५) क्रिडा संकुल उभारणी करणे.

श्री साईबाबा संस्थानमार्फत शिर्डी व परिसरातील गोर-गरीब विद्यार्थ्यांकरीता श्री साईबाबा इंग्लिश मिडीयम स्कुल, श्री साईबाबा कन्या विद्या मंदिर व श्री साईबाबा कनिष्ठ महाविद्यालय या नवीन श्री साईबाबा शैक्षणिक संकुल प्रकल्पाचे बांधकाम पूर्ण करणेत आले आहे. सदरहू शैक्षणिक संकुलामध्ये खो-खो कबड्डी यासारख्या मैदानी खेळांसाठी क्रिडांगण विकसित करणेत आले आहे.

तथापि, पुरेशी जागा उपलब्ध नसल्याने क्रिकेट, हॉकी, फुटबॉल इ. खेळांकरीता भव्य क्रिडांगण विकसित करणेकरीता शासनाकडे शेती महामंडळाच्या जागेची मागणी करण्यात आली होती. महाराष्ट्र शासन महसुल व वन विभाग यांचेकडील शासन निर्णय क्रमांक मशेम२०२४/प्र.क्र.९७/ ल-७ दि.१० ऑक्टोबर, २०२४ नुसार मौजे निमगांव को-हाळे, ता.राहाता, जि.अहिल्यानगर येथील महाराष्ट्र शेत

जमिन (ज.धा.क.म.) अधिनियम, १९६१ चे कलम २८-१ अअ मधील (३अ) मधील तरतुदी अन्वये, श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी यांना सुसज्ज क्रिडा संकुलाची उभारणी करणेसाठी देण्यात आलेली आहे. याकामी तज्ञ सल्लागाराची नेमणूक करणेची कार्यवाही सुरु आहे.

- ६) **मल्टीलेव्हल पार्किंग करणे** - मौजे निमागांव को-हाळे येथील गट नं.८७/८८ मधील जागेत तसेच शिर्डी येथील स.नं.१२५ मधील जागेत मल्टीलेव्हल पार्किंग प्रस्तावित असून याकामी सल्लागार नेमणूकीसाठी प्रस्ताव मागविणेत आले आहेत.
- ७) **अहिल्यानगर-मनमाड महामार्ग ते कॅनॉल** या भागातील वितरीका क्र.११ वरून जाणा-या रस्त्यावरील वर्दळ वाढल्याने या रस्त्याचे रुंदीकरण व डांबरीकरण प्रस्तावित असून त्यासाठी अंदाजे रु.२३ कोटी मात्र इतका खर्च अपेक्षित आहे.
- ८) **अहिल्यानगर-मनमाड महामार्ग ते कॅनॉल** या रस्त्यापासून साई धर्मशाळेकडे जाणारा जोड रस्ता कच्च्या स्वरूपाचा असल्याने कॉक्रीटीकरण करून रस्ता तयार करणे प्रस्तावित असून त्यासाठी रु.६९ लक्ष मात्र इतका अंदाजपत्रकीय खर्च अपेक्षित आहे.
- ९) **श्री साई प्रसादालय परिसरात अन्नदान कक्ष** इमारतीतील प्रसाद लाडू पॅकींग करणेत येत असून सदर जागा अपुरी पडत असल्याने या इमारतीवर पहिला मजला बांधकाम प्रस्तावित असून त्यासाठी अंदाजे रु.१.७७ कोटी खर्च अपेक्षित आहे.
- १०) **श्री साई धर्मशाळा परिसरात** वाहन पार्किंगमध्ये प्रसाधनगृहाचे बांधकाम करण्यात येत असून त्यासाठी रु.१९.१८ लक्ष खर्च अपेक्षित आहे.
- ११) **श्री साई धर्मशाळा परिसरातील प्लंबिंग डक्ट** सुरक्षेच्या दृष्टीने तसेच पावसाचे पाणी आत येऊन लिकेज होऊ नये याकामी पॉलिकारबोनेट प्लास्टीक पत्रे बसवून बंद करणे प्रस्तावित असून त्यासाठी अंदाजे रु.१६.४७ लक्ष इतका खर्च अपेक्षित आहे.
- १२) **श्री गुरुस्थान मंदिरासमोरील बेसमेंटमध्ये लेखाशाखा विभागाचे स्ट्रॉंगरूमचे बांधकाम करणे.**
श्री साईबाबा मंदिर परिसरातील भक्तनिवास इमारतीचे दुस-या मजल्यावर लेखाशाखा विभागात कॅशियर केबिनजवळ स्ट्रॉंगरूम आहे. तथापि, सदर स्ट्रॉंगरूममध्ये क्षमतेपेक्षा जादा वजनाच्या मौल्यवान वस्तु साठविलेल्या आहेत. याकामी श्री गुरुस्थान मंदिरासमोरील बेसमेंटमध्ये लेखाशाखा विभागाकरीता नविन स्ट्रॉंगरूमचे बांधकाम करणे प्रस्तावित आहे. याकामी रक्कम रु.६७.६२ लक्ष इतक्या अपेक्षित खर्चाचे प्रस्तावास मा.तदर्थ समितीचे दि.२७.०२.२०२५ रोजीचे सभेत तसेच दि.०८.०८.२०२५ रोजी मा.उच्च न्यायालयाची मान्यता देखील मिळालेली आहे. याकामी ई-निविदा प्रक्रिया राबविणेत येत आहे.

१३) मौजे निमगांव को-हाळे येथील गट नं.२४५/१ पै. मधील साठवण तलावामध्ये गोदावरी उजवा तट कालव्यामधून पाणी घेणेकरीता जलवाहिनी टाकणे व इतर अनुषंगीक कामांबाबत.

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी यांचे मालकीचे मौजे निमगांव-को-हाळे येथील गट नं.२४५/१ पै. मध्ये देणगीदार साईभक्त यांचे देणगीतून पाणी पुरवठा विभागामार्फत नविन साठवण तलावाची निर्मिती करणेत आलेली आहे. सदरहू तलावास गोदावरी उजवा तट कालव्यामधून पाणी घेणेकरीता जलवाहिनी टाकणे व इतर अनुषंगीक कामांकरीता एकुण रक्कम रु.२.३८ कोटी इतका खर्च अपेक्षित असून मा.उच्च न्यायालयाचे मान्यतेसाठी सिव्हील अप्लीकेशन दाखल करणेत आले आहे.

१४) साईआश्रम भक्तनिवास येथील अॅम्पीथिएटरीता टेंसाईल फॅब्रीकचे शेड उभारणे तसेच विद्युतीकरण करणे व साऊंड सिस्टीम बसविणे.

संस्थानचे साईआश्रम भक्तनिवास येथील ओपन अॅम्पीथिएटर तसेच त्या ठिकाणी असलेल्या स्टेजकरीता टेंसाईल फॅब्रीकचे शेड तयार करणे, विद्युतीकरण करणे व साऊंड सिस्टीम बसविणेकामी येणारे रक्कम रु.२.९४ कोटी चे खर्चास मा.तदर्थ समितीची तसेच मा.उच्च न्यायालयाची मान्यता मिळाली असून सदर कामासाठी ई-निविदा प्रक्रिया सुरु आहे.

१५) साईआश्रम येथील अॅम्पीथिएटरमधील टॉयलेट ब्लॉकची दुरुस्ती व नूतनीकरण करणे तसेच प्रसाद भोजन हॉलमध्ये कोटा फ्लोरींग बसविणे.

साईआश्रम येथील अॅम्पीथिएटर मधील महिला व पुरुष टॉयलेट ब्लॉकची दुरुस्ती करणे तसेच साईआश्रम भक्तनिवास येथील प्रसाद भोजन हॉलमध्ये कोटा फ्लोरींग बसविणेकामी येणारे रु.३०.२९ लक्ष खर्चास मा.तदर्थ समितीची मान्यता मिळाली असून ई-निविदा प्रक्रिया राबविण्यात आली असून निम्नतम निविदाधारकास कार्यदिश देण्याची कार्यवाही करण्यात येत आहे.

१६) श्री साई प्रसादालयातील एअर व्हेंटीलेशन सिस्टम बदलणे.

श्री साई प्रसादालय किचनमध्ये काम करणे अल्हाददायक व्हावे, कर्मचारी यांना उष्णतेचा त्रास होऊ नये, याकरीता श्री साई प्रसादालयात सन २००८ पासून एअर व्हेंटीलेशन सिस्टम कार्यान्वित आहे. सदरची यंत्रणा जुनी झाली असून त्याची कार्यक्षमता कमी झालेली आहे. सध्या कार्यान्वित असलेली असलेली व्हेंटीलेशन सिस्टम बायबॅक करून त्याठिकाणी नवीन यंत्रणा बसविणेकामी येणा-या रु.५.५ कोटी खर्चास मा.तदर्थ समितीची मान्यता मिळाली असून मा.उच्च न्यायालय, मुंबई खंडपीठ औरंगाबाद यांचे मान्यतेसाठी सिव्हील अप्लीकेशन दाखल करण्यात आले आहे.

१७) श्री साई प्रसादालय येथील जुनी सोलर स्टीम कुकींग यंत्रणा बायबॅक करून नवीन अत्याधुनिक सोलर स्टीम कुकींग यंत्रणा उभारणी करणे.

सध्या कार्यान्वित असलेल्या प्रकल्पातून तयार होणारी स्टीम क्षमता कमी झाली असून संपूर्ण यंत्रणेचे नूतनीकरण करणे आवश्यक आहे. याकरीता येणारा खर्च व खंत्रणेचे पुढील उर्वरीत आयुष्य याचा विचार करता सदरची यंत्रणा बायबॅक करून नवीन अत्याधुनिक यंत्रणा उभारणी करणे आवश्यक आहे.

श्री साईप्रसादालयात सध्या बॉयलरद्वारे LPG इंधन वापर करून स्टीम तयार करून वापरणेत येत आहे. सदरची टेक्नॉलॉजी ही जुनी झालेली असून सध्या उत्पादक कंपनी ह्या नवीन टेक्नॉलॉजीच्या ड्युअल अॅक्सीस ट्रॅकींग असलेल्या डिश उत्पादीत करून कार्यान्वित करत आहे. श्री साईप्रसादालयात दैनंदिन अन्न शिजविणेकरीता ६ ते ७ हजार किलो स्टीमची आवश्यकता आहे. नव्याने ड्युअल अॅक्सीस ट्रॅकींग सिस्टीमची मोठ्या डिशची उभारणी केल्यास उपलब्ध जागेतील ६० टक्के जागेतच नवीन यंत्रणा उभारणी करता येईल. त्याकामी येणा-या रक्कम रु.४.५ कोटी रकमेस मा.तदर्थ समितीची तसेच मा.उच्च न्यायालयाची मान्यता मिळाली आहे.

१८) श्री साईबाबा संस्थानचे सर्व भक्तनिवासस्थाने व रुग्णालये येथील सोलर हॉट यंत्रणा काढून हिट पंप बसविणे.

श्री साईबाबा संस्थानचे भक्तनिवासस्थान येथील सोलर हॉट यंत्रणेस १२ ते १५ वर्षे झाले असून दैनंदिन वापरामुळे सदर यंत्रणेच्या मोठ्या प्रमाणात स्टोअरेज टँक तसेच पाईप लाईन लिकेज झालेल्या आहेत. त्यामुळे सदरची सर्व यंत्रणा काढून त्याठिकाणी अत्याधुनिक हिट पंप सिस्टीम बसविणे प्रस्तावित आहे.

१९) सेंट्रलाईज लॉण्ड्री युनिट उभारणी करणे.

श्री साईबाबा संस्थानचे भक्तनिवासस्थाने येथील सर्व बेडशिट, चादर, पिलोकव्हर व ब्लॅकेट धुणेकरीता सेंट्रलाईज लॉण्ड्री युनिट उभारणी करणे प्रस्तावित आहे. मा.तदर्थ समितीचे सभेत साईधर्मशाळा कार्यालय इमारतीचे उत्तरेकडील मोकळ्या जागेत सेंट्रलाईज लॉण्ड्री युनिटकरीता आवश्यक अत्याधुनिक स्वयंचलित मशिनरी व शेडची उभारणी करणेकामी अंदाजे रक्कम रु.५.७७ कोटीचे खर्चास मान्यता मिळाली आहे. मा.उच्च न्यायालयाचे मान्यतेसाठी सिव्हील अप्लीकेशन दाखल करण्यात आले आहे.

केंद्र व राज्य शासनाचे धोरणानुसार व मार्गदर्शक तत्वांनुसार, उपलब्ध असणाऱ्या अपारंपारिक ऊर्जा स्रोतांचा वापर करून घेण्याचे दृष्टीने संस्थानमार्फत खाली नमुद केलेले प्रकल्प कार्यान्वित करणेत आलेले आहेत.

कार्यान्वित प्रकल्प

१) साईप्रसाद निवासस्थान	- सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम
२) द्वारावती भक्तनिवास	- सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम
३) श्री साईबाबा भक्तनिवासस्थान	- सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम
४) श्री साई प्रसादालय	- सोलर स्टिम कुकींग प्रोजेक्ट, बायोगॅस प्लॅन्ट
५) विद्युत विभाग	- २.५ मेगावॉट पवन ऊर्जा प्रकल्प (भोयरे पठार, जि.अहिल्यानगर)
६) श्री साईनाथ व श्री साईबाबा रुग्णालय	- सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प
७) श्री साईनाथ व श्री साईबाबा रुग्णालय	- लिक्वीड ऑक्सिजन प्लॅन्ट
८) साई आश्रम भक्तनिवास	- सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम व सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प
९) साई धर्मशाळा	- सोलर वॉटर हिटींग सिस्टीम व सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प

उपरोक्तप्रमाणे सन २०२४-२५ चा वार्षिक अहवाल आपले माहितीस्तव सादर करण्यात येत आहे.

स्वाक्षरीत /- XXX

(गोरक्ष गाडीलकर, भा.प्र.से.)

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

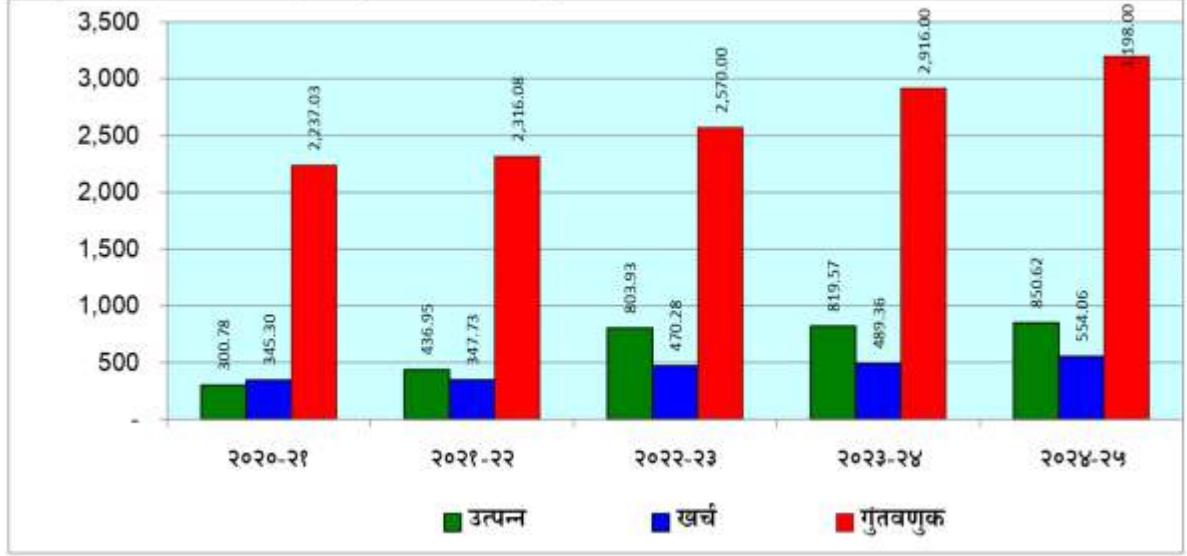

लेखापरिक्षण अहवाल २०२४-२०२५

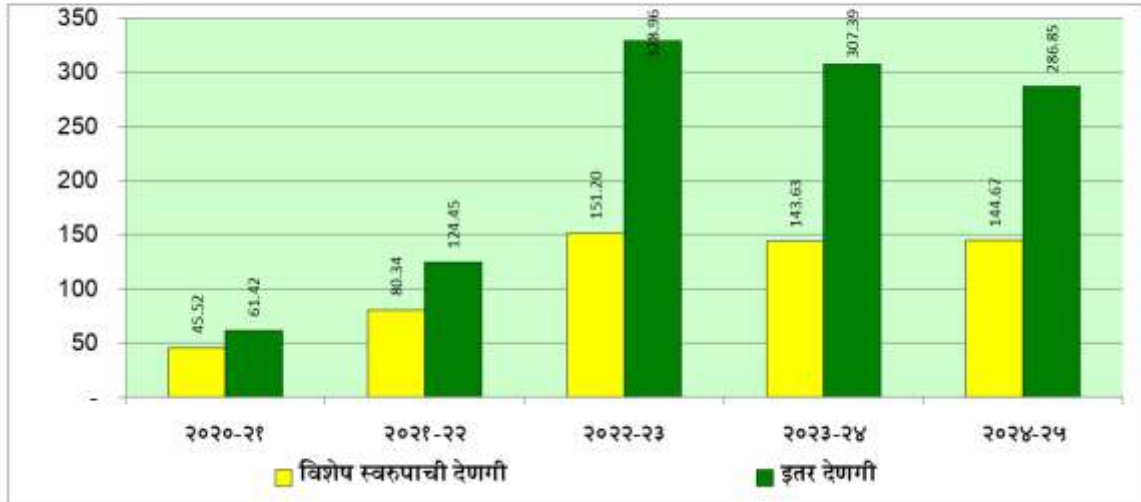
श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

लेखापरिक्षण अहवाल २०२४-२०२५

अ) एकुण उत्पन्न, खर्च व गुंतवणुक दर्शविणारा तुलनात्मक तक्ता (रु. कोटीत)

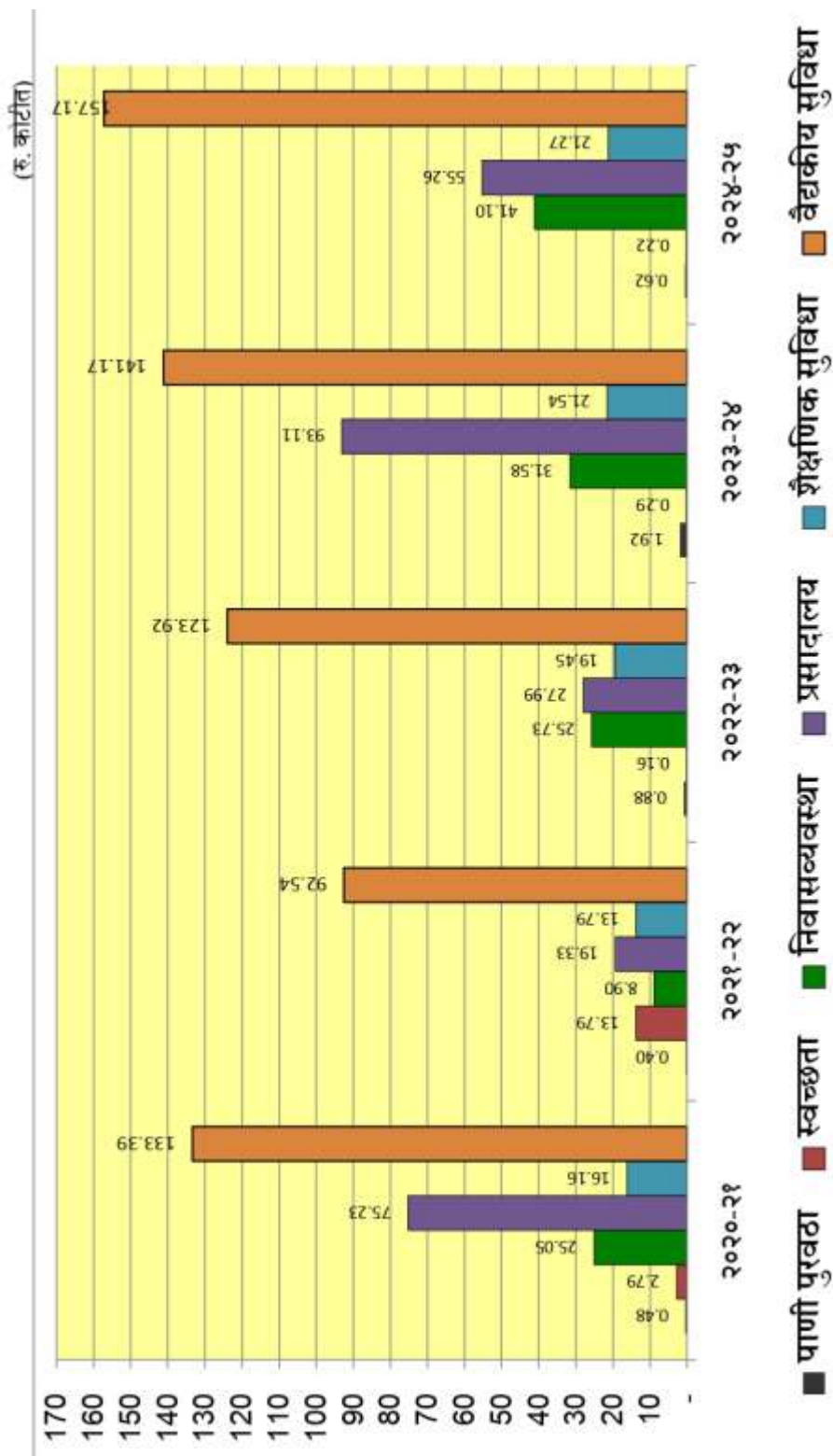
ब) देणगी रुपाने मिळालेल्या उत्पन्नाचा तक्ता (रु. कोटीत)

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

लेखापरिक्षण अहवाल २०२४-२०२५

साईभक्तांना पुरविल्या जाणा-या सोयी-सुविधांवर झालेल्या खर्चाचा तुलनात्मक तक्ता.

To,
The Ad hoc Committee,
Shree Saibaba Sansthan Trust,
Shirdi.

INDEPENDENT AUDITOR'S REPORT

Report on Financial Statements

Qualified Opinion

We have audited the attached Financial Statements of **Shree Saibaba Sansthan Trust**, (the Trust) which comprises of Balance Sheet as at 31st March, 2025, the Income & Expenditure Account for the year ended on that date, notes to the financial statements including a summary of material accounting policies and other explanatory information annexed thereto prepared under the provisions of "Shree Saibaba Sansthan Trust (Shirdi) Act, 2004" on 23rd August, 2004 (the Act).

In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us, except for the effects of the matter described in the Basis for Qualified Opinion section of our report, the aforesaid financial statements give the information required by the Act in the manner so required and give a true and fair view in conformity with the accounting principles generally accepted in India:

- a. of the state of affairs of the Trust as at March 31st, 2025 and
- b. its excess of income over expenditure for the year ended on that date.

Basis for Qualified Opinion

1. *The Trust has not determined its gratuity and leave encashment liabilities on an actuarial basis as required by Accounting Standard (AS) 15 – Employee Benefits issued by the Institute of Chartered Accountants of India (ICAI). Gratuity has been provided based on the last drawn salary of employees, and leave encashment is recognised on a cash basis. The impact of this non-compliance on employee benefit liabilities and on the excess of income over expenditure is presently not ascertainable.*
2. *Interest on the LIC Gratuity Fund amounting to ₹7,22,65,972/- has been recognised as income of the Trust, whereas such interest forms part of the Gratuity Fund and is not available for the general purposes of the Trust. This has resulted in overstatement of income and reserves by the said amount.*

3. *There is an unreconciled difference in the designated bank account maintained for receipt of amounts from LIC towards gratuity of employees. The balance as per bank statement as at 31 March 2025 is ₹ 2,38,41,119/-. The impact of this difference has not been fully quantified.*
4. *Balance confirmations / reconciliations for sundry creditors, loans and advances and other receivables/payables outstanding as at the yearend have not been obtained / completed. We were therefore unable to satisfy ourselves as to the correctness and completeness of these balances and any adjustments that may be required.*
5. *Certain expenses have not been included in the computation of "Expenses on the Management Fund", resulting in a difference between the amount considered/approved by the State Government and the amount reported in the financial statements. Consequently, the Expenses on the Management Fund have been understated by ₹ 82,68,81,444/- as at 31 March 2025.*
6. *Earned leave has not been credited to employees in accordance with the Service Leave Rules, 2013 of the Trust, resulting in understatement of the earned leave liability. The amount of such understatement is not presently ascertainable.*
7. *Certain amounts referred to in Note (iv)(12) to the Notes to the Accounts remain unadjusted in the Income and Expenditure Account due to non-availability of complete details / pending approvals. The impact of the same on the financial statements has not been fully quantified.*

We conducted our audit in accordance with the Standards on Auditing (SAs) specified by the ICAI. Our responsibilities under those standards are further described in the Auditor's Responsibilities for the Audit of the Financial Statements section of our report. We are independent of the Company in accordance with the ethical requirements that are relevant to our audit of the financial statements as per the Code of Ethics issued by ICAI and under the provisions of the Act, and we have fulfilled our other ethical responsibilities in accordance with these requirements and the ICAI's Code of Ethics. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our *qualified opinion*.

Emphasis of Matter

We draw attention to the matters described in **Annexure I** attached to and forming part of this report and the related Notes to the Accounts. These matters have been appropriately disclosed in the financial statements. Our opinion is not modified in respect of these matters.

Responsibilities of Management and Those Charged With Governance For The Financial Statements

These financial statements are the responsibility of the Management of the Trust. The Trustees are responsible for the preparation of these financial statements in accordance with the applicable financial reporting framework prescribed under the Act, the Accounting Standards issued by the ICAI, to the extent applicable and other applicable laws, rules, and regulations governing charitable and religious trusts. This responsibility also includes:

- a. maintenance of adequate accounting records in accordance with the provisions of the Act for safeguarding the assets of the Trust and for preventing and detecting frauds and other irregularities;
- b. selection and application of appropriate accounting policies and;
- c. design, implementation and maintenance of adequate internal controls, that are operating effectively for ensuring the accuracy and completeness of the accounting records, relevant to the preparation and presentation of the financial statements that give a true and fair view and are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

Those charged with governance are responsible for overseeing the financial reporting process of the Trust.

Auditors' Responsibilities for the Audit of the Financial Statements

1. Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We have conducted our audit in accordance with the Standards on Auditing issued by the ICAI. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.
2. An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditors' judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal controls relevant to the Trust's preparation of the financial statements that give true and fair view in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances. An audit also includes evaluating the appropriateness of

accounting policies used and the reasonableness of the accounting estimates made by the Management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

3. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for Qualified opinion on the financial statements.

Report on Other Legal and Regulatory Requirements

We have obtained all the information and explanations which, to the best of our knowledge and belief, were necessary for the purposes of our audit except as stated in the Basis for Qualified Opinion.

In our opinion, proper books of account as required by law have been kept by the Trust so far as appears from our examination of those books except for the matters stated in the Basis for Qualified Opinion.

In terms of our appointment under Section 17(2) (c) of the Act and on the basis of the information and explanations given to us and books, records and documents produced before us, we report to the best of our knowledge and belief that:

- a. Accounts are maintained regularly and in accordance with the provisions in the Act;
- b. Receipts and disbursements are properly and correctly shown in the books of account;
- c. The cash balance and vouchers in the custody of the manager or trustee on the date of audit were in agreement with books of account;
- d. All books, deeds, accounts, vouchers, or other documents or records read with our comments as stated in para above, required by us were produced before us;
- e. An inventory of movable properties/stocks, certified by the respective Heads of Departments, is being maintained, except for the Electrical Department, where the inventory relating to earlier years has not been certified;

- f. The representatives of the Management appeared before us and furnished the necessary information required by us;
- g. On the basis of books and records produced before us and information and explanations given to us, no property or funds of the Trust were applied for any object or purpose other than the objects or purposes of the Trust;
- h. The repairs and construction work have been carried out departmentally. As explained to us, tenders were invited for repairs, renovation and/or construction works undertaken during the year involving expenditure exceeding ₹10,00,000/-
- i. No monies of the Trust have been invested during the year contrary to the provisions of the Act;
- j. On the basis of books and records produced before us and information and explanations given to us, no alienation of the immovable property contrary to the provisions of Section 17 of the Act, has come to our notice;
- k. As per the information provided to us, the annual budget has been filed with the State Government as provided under the Act;
- l. The meetings are held regularly as provided in the Act and the minute book of the proceedings of the meetings is updated;
- m. As per the information and explanations given to us and documents produced before us, none of the Committee members has any interest in the investment of the Trust or is a debtor or creditor of the Trust.

Sd/-

Girish M. Pathak

Partner

For & on behalf of

K.K. Mankeshwar & Co.

Chartered Accountants

Place: Shirdi

18th November, 2025

Annexure I

attached to and forming part of the Audit Report dated 20 October 2025

I. Emphasis of Matter

(As referred to in the Emphasis of Matter paragraph of our Audit Report)

We draw attention to the following matters, which have been appropriately disclosed in the Notes to the Financial Statements. Our opinion is not modified in respect of these matters.

1. As stated in Note no. (iv)(3) to notes to accounts, during the year, the Trust has changed its accounting policy for recognition of donations in kind relating to fixed assets, from nominal value of ₹ 1 to recognition at actual / market value, resulting in an increase in donation income by ₹ 6,50,92,404 and an impact of ₹ 5,22,54,034 on the excess of income over expenditure for the year.
2. As stated in Note no. (iv)(17) to notes to accounts, the "Provident Fund Fluctuation Fund" amounting to ₹23,94,550/- is subject to reconciliation and adjustment in the books of account.
3. As stated in Note no. (iv)(23) to notes to accounts, an amount of ₹8 Crores deposited with Hon'ble High Court, Judicature at Bombay, Aurangabad Bench towards the evacuation of the vendors at the Land of Shirdi Nagar Panchayat, has been adjusted in the current year as Grant in Aid(charity).
4. As stated in Note no. (iv)(24) to notes to accounts, utilization certificates for amounts paid under the Jalayukta Shivar Abhiyan has not yet been received from 13 Districts, and unspent amounts of ₹151.14 Lakhs have not been refunded to the Trust.
5. As per past practice, donations received in the form of gold plating on assets of the Trust are not recognised as donations, are not valued, and are not accounted for. The impact of this accounting practice on the Income and Expenditure Account is not readily ascertainable.

6. Interest income earned during the year on the investments was not allocated on Earmarked Funds during the year. Up to the preceding financial year such interest was allocated to various fund accounts as per Schedule A to the financial statements on an average basis.
7. The cash in Offertory Box/ Hundi as at 31st March, 2025, as per past practice, counted and accounted in April, 2025. Consequently, the closing balance of cash in hand as at 31st March, 2025 is understated to the extent of cash counted in April, 2025. As the total cash was counted in April, 2025, the amount of short-booking as at 31st March, 2025 could not be ascertained.
8. As stated in Note no. (iv)(26) to notes to accounts, during the year, due to incorrect selection of a bank from the rate comparison sheet while placing a fixed deposit, the Trust incurred a loss of interest of approximately ₹10,13,443/-.
9. As stated in Note no. (iv)(27) to notes to accounts, the date-of-birth details of several life members of the Trust are not available in the records. Consequently, it is not possible to verify the accuracy of the total number of active (live) life members.
10. As stated in Note no. (iv)(20) to notes to accounts, The Trust had commenced an IT project in earlier years and incurred expenditure of ₹40,52,041/-, recorded under CWIP. The project was implemented, but the corresponding asset was not capitalised at that time.

During the current year, the earlier CWIP balance was reviewed and found to have exhausted its useful life. Accordingly, IT infrastructure amounting to ₹7,91,967/- has been capitalised, and the balance amount of ₹32,60,074/- has been written off and disclosed under IT Expenditure in the Income and Expenditure Account.

11. As stated in Note no. (iv)(18) to notes to accounts an amount of ₹5,33,83,063/- collected towards the Ambulance Project Fund for purchase and distribution of medical ambulance vehicles has not been utilised or transferred for the general objects of the Trust, as the required consent from donors has not been obtained.
12. During the year, an amount of ₹30,15,320/- has been shown as liability towards "Sai baba Foundation" under "Schedule B(8): Liabilities". The amount was donated by the devotees of Shree Sai

baba in earlier years, and the Trust Management has not yet decided upon the utilisation of this fund.

13. There is an unreconciled difference of ₹14,20,209/- in the account relating to Cloth, Copper & Brass, and G.D. Articles ("the Articles"). The amount of sale of the Articles reported in Schedule P(B-7) is presented net of consumption/expenses. However, this amount does not reconcile with the details of consumption and expenses as per the records maintained by the Kapad Kothi Department.
14. Details of pending statutory compliances of the trust are as mentioned in note no 14 to the Notes to Accounts.
15. The process for scrapping of unusable/ outdated items of movable and immovable properties of the Trust has not been formalized/ strictly implemented.
16. The criteria for selection of Hospitals for medical aid have not been formalized/ not been strictly followed.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

BALANCE SHEET AS AT 31st MARCH, 2025

PREVIOUS YEAR		FUNDS AND LIABILITIES		SCH	AMOUNT	CURRENT YEAR	PREVIOUS YEAR	PROPERTY AND ASSETS		SCH	AMOUNT	(Amounts in Rs.)	
		SHREE SAIBABA SANSTHAN TRUST FUND:						IMMOVABLE PROPERTIES:					
48,82,52,869		TRUST CORPUS FUND			48,82,52,869		1,08,27,71,454	LAND (At cost)		C 1	1,08,40,58,029		
		Balances as per Last Balance Sheet											
12,56,79,46,867		OTHER EARMARKED FUNDS		A	12,64,24,67,948		3,62,51,75,819	BUILDINGS & ROADS		C 2	3,32,68,08,848		
22,63,80,40,340		INCOME & EXPENDITURE ACCOUNT					49,30,40,274	OTHER PROPERTY PLANT & EQUIPMENTS		C 3	63,74,26,468		
		Balances as per Last Balance Sheet			24,79,21,82,323		1,25,45,917	INTANGIBLE ASSETS		C 4	1,05,89,175		
2,13,35,93,372		Add: Surplus for the Current Year			3,10,34,33,439		27,46,12,855	CAPITAL WORK IN PROGRESS		C 5	62,89,39,485		
2,05,48,611		Add: Prior Period Adjustments (Net)			19,53,642								
24,79,21,82,322					27,89,75,69,403	41,02,82,90,220							
		MANAGEMENT FUND:						INVESTMENTS		D			
7,93,21,352		Balances as per Last Balance Sheet			11,33,28,564		29,16,35,82,001	Fixed Deposits with Nationalised Banks					
78,84,06,589		Transfer from Income & Expenditure A/c			81,95,73,856			GRATUITY RESERVE (Net)		E			
		Transfer from General Donation			-		96,75,48,299						
86,77,27,941							1,52,84,14,540	ORNAMENTS & JEWELLERY		F			
75,43,99,377		Less: Expenses on Management Fund		K	93,29,02,420								
11,33,28,564					77,72,81,446	15,56,20,974		STOCK OF CONSUMABLES		G			
97,22,63,761		GRATUITY RESERVE (Net)		E		99,21,73,295		ADVANCES, DEPOSITS & RECEIVABLES		H			
							24,99,22,145						
94,27,64,504		LIABILITIES		B		94,35,99,939		BANK BALANCES		I			
							41,03,77,847	In Savings Accounts with Banks					
23,94,550		PROVIDENT FUND FLUCTUATION FUND				23,94,550	15,31,99,133	CASH IN HAND		I			
39,87,91,33,438		Total Rs.				43,12,20,78,977	39,87,91,33,438	Total Rs.					

Summary of Significant Accounting policies followed by the Trust

The accompanying notes are integral part of the financial statements

AS PER OUR REPORT OF EVEN DATE

Partner

Membership No. 102016

For & on Behalf of

K.K. Mankeshwar & Co

Chartered Accountants

Firm Registration no. 106009W

Place: Shirdi, 18th November, 2025

For THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Sd/-

MANGALA WARADE

CHIEF ACCOUNTS OFFICER

Sd/-

BHIMRAJ DARADE

Dy.CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Sd/-

GORAKSHA GADILKAR

CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Sd/-

ANJU S.SHENDE

CHAIRMAN

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)
INCOME & EXPENDITURE ACCOUNT FOR THE YEAR ENDED 31st MARCH, 2025

PREVIOUS YEAR	EXPENDITURE	SCH	AMOUNT	AMOUNT	PREVIOUS YEAR	INCOME	SCH	AMOUNT	AMOUNT	(Amounts in Rs.)
9,49,38,252	Expenses in respect of Properties	J		8,66,94,607	2,45,84,174	Rent			11,30,849	
45,94,76,362	Establishment Expenses	L		51,48,03,897	1,06,93,227	Interest			1,19,81,758	
44,98,12,851	Depreciation	C	53,01,82,453		1,42,37,30,285	Savings Bank Accounts			2,42,89,35,862	
4,71,13,348	Less: Transferred to Building Fund	A	4,24,02,013	48,77,80,440	28,73,585	On Fixed Deposit & Securities			10,12,17,317	2,54,21,34,937
40,26,99,503	Expenditure on Object of the Trust				2,69,48,33,948	Other Interest	P			2,79,48,52,910
26,86,92,895	Grant in Aid (Charity)	M	31,81,91,093	32,36,70,040	3,48,499	Income from Other Sources	O			5,67,367
48,88,629	Services to Sai Devotees		54,78,947			Profit on Sale of Asset				
42,32,817	Expenditure on Other Objects	N		27,29,783						
78,84,06,589	Contribution to Management Fund			81,95,73,856						
1,35,299	Loss on Sale of Assets	O		-						
2,13,35,93,372	Excess of Income over Expenditure transferred to Trust Fund			3,10,34,33,439						
4,15,70,63,718	Total Rs.			5,33,86,86,062	4,15,70,63,718	Total Rs.			5,33,86,86,062	

Summary of Significant Accounting policies followed by the Trust-Q

The accompanying notes are integral part of the financial statements

AS PER OUR REPORT OF EVEN DATE

Sd/-

Girish M. Pathak

Partner

Membership No. 102016

For & on Behalf of

K.K. Mankeshwar & Co

Chartered Accountants

Firm Registration no. 106009W

Place: Shirdi, 18th November, 2025

For THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Sd/-

MANGALA WARADE

CHIEF ACCOUNTS OFFICER

Sd/-

BHIMRAJ DARADE

DY. CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Sd/-

GORAKSHA GADILKAR

CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Sd/-

ANJU.S.SHENDE

CHAIRMAN

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements as at 31st March, 2025.

Schedule A : Other Earmarked Funds

Sr. No.	Particular	Schedule	Opening Balance as on 01.04.2024	Donation Received during the year	Income for the year	Total (3+4+5)	Interest on F.D. @	Transferred to other fund	Transferred From Other Funds/ Donation	Total	Amount spent During the year	Closing Balance as on 31.03.2025
1	2	3	3	4	5	6(3+4+5)	7	8	9	10 (6+7-8+9)	11	12 (10-11)
1	Annapad Fund	A 1	7,07,60,33,490	67,87,63,438	55,26,09,139	8,30,74,06,067	-	-	1,05,225	8,30,75,11,292	97,73,41,095	7,33,01,70,198
2	Building Fund *		76,04,15,101	1,17,78,519	-	77,21,93,620	-	-	-	77,21,93,620	-	77,21,93,620
3	Building Fund (Saashram)*		22,41,00,118	(0)	-	22,41,00,118	-	-	-	22,41,00,118	4,24,02,013	18,16,98,105
4	New Bhakta Niwas Fund*		42,09,90,933	-	-	42,09,90,933	-	-	-	42,09,90,933	-	42,09,90,933
5	Devotional Object Fund	A 2	40,90,41,141	7,09,90,199	5,503	48,00,36,843	-	-	-	48,00,36,843	8,14,17,839	39,86,19,004
6	Education Fund	A 3	7,48,79,145	15,62,60,436	4,21,92,346	27,33,31,927	-	-	-	27,33,31,927	21,27,00,605	6,06,31,321
7	Maint. & Repairs & Establishment Fund	A 4	3,08,80,37,296	(0)	28,52,93,344	3,37,33,30,640	-	-	-	3,37,33,30,640	41,09,82,783	2,96,23,47,857
8	Medical Fund	A 5	-	52,74,09,663	68,41,23,814	1,21,15,33,477	-	-	12,15,66,633	1,33,31,00,110	1,33,31,00,110	-
9	Nitya Prasadalay Annadan Yojana		1,05,225	1,88,552	-	2,93,777	-	1,05,225	-	1,88,552	-	1,88,552
10	Permanent Fund		46,09,61,355	12,83,940	-	46,22,45,295	-	-	-	46,22,45,295	-	46,22,45,295
11	Ambulance Project Fund Account		5,33,83,063	-	-	5,33,83,063	-	-	-	5,33,83,063	-	5,33,83,063
	Total Rs.		12,56,79,46,867	1,44,66,74,747	1,56,42,24,145	15,57,88,45,760	-	1,05,225	12,16,71,858	15,70,04,12,393	3,05,79,44,445	12,64,24,67,948
	Total Rs. (2023-24)		11,34,30,90,507	1,43,63,46,183	1,36,43,01,596	14,14,37,38,286	71,35,26,935	5,10,041	47,44,29,244	15,33,11,84,424	2,76,32,37,557	12,56,79,46,867

* Against the Building / Road constructed as per scheduled C2

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements as at 31st March, 2025.

Income & Expenditure Account of Annadan Activities

Schedule A-1

Particulars	As at 31st March, 2025		As at 31st March, 2024	
	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Prasadalaya Income				
Canteen Receipts	4,69,86,836		5,44,07,445	
Food Packet Receipts	1,89,14,430		1,79,23,805	
Laddu Prasad Receipts	35,88,58,780		25,60,74,385	
Prasadalaya Receipts	12,78,49,093		13,40,12,601	
Subtotal (A)		55,26,09,139		46,24,18,236
Prasadalaya Expenses				
Material Consumed	78,72,89,925		76,69,88,195	
Housekeeping Expenses	8,54,05,071		5,49,49,148	
Electricity Charges	3,62,32,178		3,53,60,334	
Water Charges	5,30,592		44,72,523	
Contract Labour Expenses	6,78,83,329		6,92,87,229	
Subtotal (B)		97,73,41,095		93,10,57,429
Total Net Rs. (A-B)		(42,47,31,956)		(46,86,39,193)

Note:

As per the practice consistently followed by the Trust, Donations received during the year towards the Fund (as per "Schedule A") have not been considered as income in this schedule, whereas the total expenses incurred during the year on the said activity have been considered as expenses for the purpose of disclosure under this Schedule.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as on 31st March, 2025

Income & Expenditure Account of Devotional Activities

Schedule A-2

	As at 31st March, 2025		As at 31st March, 2024	
Particulars	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Devotional Income				
Abhishek	-		-	
Naivedya Receipts	-		-	
Kothi Receipts	-		-	
Udi Receipts	5,503		9,921	
Subtotal (A)		5,503.00		9,921
Devotional Expenses				
Gurupournima Festival	41,92,911		19,76,742	
Punyatithi Festival	37,37,962		36,86,915	
Ramnavmi Festival	51,86,777		21,96,575	
Sai Satcharitra Parayan	42,77,396		20,15,173	
Samadhi Mandir Expenses	6,01,80,919		1,30,60,773	
Naivedya Expenses	12,31,731		10,61,054	
Contract Labour Charges	-		-	
Festival Expenses	1,60,686		14,81,592	
Satyanarayan Exp.	24,49,457		36,66,541	
Abhishek Exp.	-		-	
Subtotal (B)		8,14,17,838.86		2,91,45,365
Total Net Rs. (A-B)		(8,14,12,336)		(2,91,35,444)

Note:

As per the practice consistently followed by the Trust, Donations received during the year towards the Fund (as per "Schedule A") have not been considered as income in this schedule, whereas the total expenses incurred during the year on the said activity have been considered as expenses for the purpose of disclosure under this Schedule.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Income & Expenditure Account of Educational Activities

Schedule A-3

Particulars	As at 31st March,2025		As at 31st March,2024	
	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Income During the Year:				
Industrial Training Institute	40,70,530		41,79,755	
English Medium School	2,95,39,535		2,42,46,403	
Kanya Vidya Mandir	5,110		54,705	
Senior College	80,44,118		92,70,733	
Junior College	5,33,053		2,44,520	
Subtotal (A)		4,21,92,346		3,79,96,116
Expenditure on Educational Activities				
Contractor Labour Charges	2,10,82,266		2,19,10,672	
Sundry Expenses	97,48,126		24,76,983	
Gathering Expenses	4,75,207		2,33,784	
Vehicle Expenses	43,466		3,71,358	
Provident Fund	29,05,500		30,72,458	
Printing & Stationery	4,60,879		2,64,316	
Sports Tournament Expenses	83,725		1,47,326	
Staff Salary	16,90,41,566		18,09,46,398	
Telephone	26,976		41,652	
Travelling	38,095		21,735	
Electricity Charges	77,62,600		33,20,686	
Water Expenses	2,46,168		18,15,456	
Library Expenses	2,00,099		4,24,424	
Insurance	8,635		-	
Repairs & Maintenance	5,77,299		3,19,324	
Subtotal (B)		21,27,00,605.46		21,53,66,572
Excess of Expenditure over Income for the year		(17,05,08,259)		(17,73,70,456)

Note:

As per the practice consistently followed by the Trust, Donations received during the year towards the Fund (as per "Schedule A") have not been considered as income in this schedule, whereas the total expenses incurred during the year on the said activity have been considered as expenses for the purpose of disclosure under this Schedule.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Income & Expenditure Account of Building Maintenance Repairs

Schedule A-4

Particulars	As at 31st March 2025		As at 31st March 2024	
	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Accommodation Income				
Dwarawati Receipts	6,09,92,190		7,05,50,271	
Sai Ashram 1	17,50,84,789		19,84,39,725	
Sai Prasad Niwassthan	85,36,882		84,75,281	
Sai Bhakt Niwas	4,06,10,830		4,36,56,039	
Sai Ashram 2	68,653		5,90,469	
Sai Palkhi Niwara	-		47,400	
Subtotal (A)		28,52,93,343.80		32,17,59,185
Accommodation Expenses				
Hosuekeeping Expenses	25,70,13,770		17,94,43,519	
Contract Labour Charges	1,69,34,831		1,67,29,751	
Building Repair & Maintenance	5,52,74,069		4,03,00,709	
Electricity Expenses	6,67,64,785		5,87,82,753	
Water Charges	13,34,186		1,40,08,904	
Other Expenses	1,36,61,142		65,53,273	
Subtotal (B)		41,09,82,782.91		31,58,18,909
Total Net Rs.(A-B)		(12,56,89,439)		59,40,276

Note

As per the practice consistently followed by the Trust, Donations received during the year towards the Fund (as per "Schedule A") have not been considered as income in this schedule, whereas the total expenses incurred during the year on the said activity have been considered as expenses for the purpose of disclosure under this Schedule.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Income & Expenditure Account of Hospital Activities

Schedule A-5

	As at 31st March 2025		As at 31st March 2024	
Particulars	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Hospital Income				
Saibaba Hospital Receipt	49,56,17,506		41,56,71,826	
Sainath Hospital Receipt	15,03,82,447		11,25,89,072	
Ambulance Receipt	22,83,212		14,18,457	
Blood Bank Receipt	1,24,76,686		72,07,795	
Discount /Free Scheme Received	29,967		23,18,967	
Interest Income	14,78,702		12,42,693	
Room & Medical Rent Recovery	2,08,94,763		8,91,343	
Sale of Scrap	3,95,551		76,899	
Tender Sale Receipt	3,000		-	
Unclaimed Deposit	8,99,220		5,93,728	
Profit on Sale/ (loss) of Fixed Assets	(3,37,240)		1,07,358	
Prior Period Income A/c	-		-	
Subtotal (A)		68,41,23,813.57		54,21,18,137.95
Less: Cost of Medicines				
Opening Stock of Medicine	11,42,34,997		9,39,37,950	
Add :Purchase of Medicine	24,97,79,625		22,62,32,544	
Less :Closing Stock of Medicines	7,09,87,711		11,42,34,997	
Cost of Medicines (B)		29,30,26,911		20,59,35,497

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

Particulars	As at 31st March 2025		As at 31st March 2024	
	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
Less : Expenses of Hospital				
Advertisement Expenses	15,16,267		27,19,139	
Ambulance Expenses	27,92,561		24,82,627	
Bank Charges	43,947		30,895	
Bio - Medical Waste Expenses	22,66,219		19,05,653	
Camp Expenses	3,08,055		-	
Consultancy & Legal	70,600		42,000	
Consumables	20,83,069		13,70,215	
Contractor Labour Charges	25,36,64,042		24,76,61,362	
Doctors Honorarium	14,77,99,720		13,23,14,504	
Staff Salary	48,48,84,131		48,75,36,416	
Staff Welfare	3,97,24,159		3,33,44,140	
Electricity	5,18,12,578		6,62,20,856	
Gas Charges	74,63,482		68,86,938	
Rental Expense	2,33,640		2,33,640	
Hospital Expenses	24,78,415		22,39,777	
Insurance Charges	5,31,423		8,18,053	
Linen Expenses	13,33,267		18,59,750	
Medical Reimbursements	1,53,79,892		90,67,715	
News Paper Charges	-		-	
Postage & Courier	41,062		56,352	
Printing & Stationery	27,82,913		8,89,126	
Reimbursement of Education Fees	31,57,160		38,45,501	
Repairs & Maintenance	1,77,35,344		1,40,87,864	
Computer Expenses	7,32,140		4,37,848	
Pre Audit Fee A/c @18%	1,40,066		73,218	
Taxes & Charges	9,000		-	
Telephone Charges	4,950		2,700	
Transport Charges	5,79,850		4,79,850	
Travelling Expenses	3,63,381		1,53,878	
Water Expenses	1,41,867		20,40,420	
Total Expenses (C)		1,04,00,73,199		1,01,88,00,437
Total Cost of Medicines & Expenses		1,33,31,00,110		1,22,47,35,934
Net Deficit Rs. (A-B-C)		(64,89,76,296)		(68,26,17,796)
Deficit utilised from Medical Fund Donation-Schedule 'A'		52,74,09,663		2,86,98,593
Deficit utilised from General Donation -Schedule 'P'		12,15,66,633		47,39,19,203

Note

As per the practice consistently followed by the Trust, Donations received during the year towards the Fund (as per "Schedule A") have not been considered as income in this schedule, whereas the total expenses incurred during the year on the said activity have been considered as expenses for the purpose of disclosure under this Schedule.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule B : Liabilities

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	As at 31st March 2025		As at 31st March 2024	
A	Deposits	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.	Amount in Rs.
1	Deposits - Sansthan	23,70,21,975		25,14,75,075	
2	Deposits - Hospital	5,92,69,590		8,03,87,269	
3	Drainage Deposit	51,200		51,200	
4	Deposit for Accommodation	67,200		54,000	
5	Deposit for I.T.I. Uniform	2,14,039		2,14,039	
6	Senior College Deposit	1,54,455		1,54,455	
7	I.T.I. Deposit	2,92,970		2,89,800	
			29,70,71,429		33,26,25,838
B	Expenses Payable				
1	Liabilites for Expenses	41,16,89,817		42,56,85,141	
2	Unpaid Salary	39,42,523		38,24,573	
3	Payable to Employees	2,75,13,843	44,31,46,183	2,65,15,554	45,60,25,268
C	Payable to Suppliers		13,90,58,241		10,18,83,748
D	Duties & Taxes Payable				
1	Tax Deducted at Source	2,68,00,982		3,44,48,346	
2	Professional Tax Payable	4,21,725		4,33,300	
3	GST Payable	1,52,74,315			
4	GST TDS	30,35,367		32,16,300	
			4,55,32,389		3,80,97,946
E	Other Payables				
1	Income Received in Advance	14,200		2,800	
2	Payable to Patients	2,62,149		2,02,149	
3	Provision for Refund of Hospital Bill	2,339			
4	Fund Received for Medical treatment	4,67,263		5,42,263	
5	Liabilities towards scolorship and other Education Activities	1,10,43,721		66,19,846	
6	Chinchankar Trust	3,81,908		3,81,908	
7	Sai Devotees Relief Fund	36,04,797		33,67,418	
8	Saibaba Foundation	30,15,320	1,87,91,697	30,15,320	1,41,31,704
	Total Rs.		94,35,99,939		94,27,64,504

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as on 31st March, 2025

Schedule C : Schedule of Property, Plant & Equipments Including Capital Work in Progress

(Amounts in Rs.)												
Sr. No.	Particular	Rate of Deprn.	Cost as on 1 April 2024	Additions During the year	Deduction During the year	Cost as on 31 March 2025	Depriciation as on 1 April 2024	Depreciation for the year 31 March 2025	Deduction During the year	Total Depreciation	W.D.V. on 31 March 25	W.D.V. on 31 March 24
IMMOVABLE ASSETS												
C 1	Land	0%	1,08,27,71,454	12,86,575	-	1,08,40,58,029	-	-	-	-	1,08,40,58,029	1,08,27,71,454
	Subtotal (C1)		1,08,27,71,454	12,86,575	-	1,08,40,58,029	-	-	-	-	1,08,40,58,029	1,08,27,71,454
C 2 BUILDINGS & ROADS												
	Buildings & Roads	10%	4,34,17,81,223	6,75,73,620		4,40,93,54,842	1,15,14,04,072	32,24,16,396	-	1,47,38,20,468	2,93,55,34,374	3,19,03,77,151
	Polycarbonate Shed	20%	1,00,78,755	-	-	1,00,78,755	96,35,485	88,653	-	97,24,139	3,54,616	4,43,270
	Buildings (Sai Palkhi Niwara)*	10%	1,61,65,680	-	-	1,61,65,680	84,33,686	7,73,199		92,06,885	69,58,795	77,31,994
	Buildings (Sai Ashram)	10%	1,32,19,38,646	-	-	1,32,19,38,646	89,79,18,523	4,24,02,013	-	94,03,20,536	38,16,18,110	42,40,20,123
	Dhymmandir Sabha Mandap	10%	41,76,643			41,76,643	15,73,362	2,60,328	-	18,33,690	23,42,963	26,03,281
	Subtotal (C2)		5,69,41,40,947	6,75,73,620	-	5,76,17,14,566	2,06,89,65,128	36,59,40,590	-	2,43,49,05,718	3,32,68,08,848	3,62,51,75,819
C 3 OTHER FIXED ASSETS												
Sansthan:												
	Statutes	0%	8,21,149	2,21,000		10,42,149	-	-	-	-	10,42,149	8,21,149
	Furniture & Fixtures	15%	36,20,08,255	3,70,01,665	50,12,957	39,39,96,963	22,52,33,594	2,58,14,910	45,56,193	24,64,92,311	14,75,04,652	13,67,74,661
	Plant & Machinery	25%	85,49,49,643	1,23,79,930	3,93,61,578	82,79,67,996	67,27,06,119	4,78,01,659	3,80,83,462	68,24,24,317	14,55,43,679	18,22,43,524
	Vehicles	20%	11,89,13,377	63,25,200		12,52,38,577	9,90,54,422	46,54,675		10,37,09,097	2,15,29,480	1,98,58,955
	Equipments	25%	9,28,48,366	91,22,895	45,10,274	9,74,60,987	4,99,99,915	1,28,74,323	43,31,319	5,85,42,919	3,89,18,068	4,28,48,451
	Instruments	25%	51,76,126	76,452	3,93,400	48,59,179	47,26,058	1,13,819	3,43,319	44,96,558	3,62,620	4,50,068
	Computers	60%	10,62,88,119	92,75,781	1,33,47,904	10,22,15,995	9,87,01,473	76,96,486	1,33,27,696	9,30,70,264	91,45,732	75,86,645
Hospital :												
	Furniture & Fixtures	15%	3,71,46,716	6,19,31,073	17,28,221	9,73,49,569	3,10,16,150	11,81,264	14,89,337	3,07,08,077	6,66,41,492	61,30,566
	Plant & Machinery	25%	52,91,63,527	12,59,52,104	3,66,63,810	61,84,51,820	44,74,71,611	4,08,76,140	3,62,43,186	45,21,04,565	16,63,47,256	8,16,91,916
	Vehicles	20%	1,04,66,807		6,36,261	98,30,546	79,35,009	4,82,341	5,16,171	79,01,179	19,29,367	25,31,798
	Equipments	25%	9,41,90,821	2,42,69,248	97,93,174	10,86,66,895	8,49,08,283	1,22,50,188	95,66,452	8,75,92,020	2,10,74,875	92,82,538
	Instruments	25%	4,49,42,470	25,73,855	12,33,072	4,62,83,254	4,26,64,959	9,96,123	12,15,656	4,24,45,426	38,37,828	22,77,511
	Computers	60%	1,34,43,682	1,90,56,783	14,36,404	3,10,64,060	1,29,01,190	60,49,988	14,36,389	1,75,14,789	1,35,49,271	5,42,492
	Subtotal (C3)		-	-	11,41,17,054	2,46,44,27,989	1,77,73,18,784	16,07,91,917	11,11,09,180	1,82,70,01,521	-	-
	Total C1 + C2 + C3		9,04,72,71,459	37,70,46,180	11,41,17,054	9,31,02,00,584	3,84,62,83,912	52,67,32,506	11,11,09,180	4,26,19,07,239	5,04,82,93,345	5,20,09,87,547

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था,शिर्डी

Sr. No.	Particular	Rate of Depn	Cost as on 1 April 2024	Additions During the year	Deduction During the year	Cost as on 31 March 2025	Depreciation as on 1 April 2024	Depreciation for the year 31 March 2025	Deduction During the year (Depr)	Total Depreciation	W.D.V. on 31 March 25	W.D.V. on 31 March 24
C 4	INTANGIBLE ASSETS											
	Softwares											
	Sansthan	25%	8,60,87,012	12,48,715		8,73,35,727	7,36,32,992	33,96,411		7,70,29,403	1,03,06,324	1,24,54,020
	Hospital	25%	28,84,891	2,44,489		31,29,380	27,92,994	53,535		28,46,529	2,82,851	91,897
	Sub Total (C4)		8,89,71,903	14,93,204	-	9,04,65,107	7,64,25,986	34,49,946	-	7,98,75,932	1,05,89,175	1,25,45,917
C 5	Capital Work In Progress											
	Sansthan	0%	27,46,12,855	34,56,81,010	1,00,00,000	61,02,93,866		-		-	61,02,93,866	27,46,12,855
	Hospital		-	1,86,45,619		1,86,45,619					1,86,45,619	-
	Sub Total (C5)		27,46,12,855	36,43,26,629	1,00,00,000	62,89,39,485	-	-	-	-	62,89,39,485	27,46,12,855
	Grand Total Rs.		9,41,08,56,217	74,28,66,014	12,41,17,054	10,02,96,05,176	3,92,27,09,898	53,01,82,453	11,11,09,180	4,34,17,83,171	5,68,78,22,004	5,48,81,46,319
	Grand Total Rs. (2023 - 24)		9,33,90,81,926	3,69,81,35,219	3,62,63,60,928	9,41,08,56,217	3,49,01,22,093	44,98,12,851	1,72,25,046	3,92,27,09,898	5,48,81,46,319	

* During the year, Sansthan has received certain assets as Donation in kind. Refer Note Q - of Notes to Accounts.

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule D : Investments : Fixed Deposits with Nationalised Banks

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars		As at 31st March 2025		As at 31st March 2024
A	Fixed Deposits With Nationalised Banks				
	Bank of Baroda	2,53,53,00,000		6,74,84,81,000	
	Bank of India,	4,43,62,06,000		44,25,00,000	
	Canara Bank	5,55,34,00,000		11,86,95,36,001	
	Punjab National Bank	4,26,25,00,000		1,54,62,000	
	State Bank of India	4,74,74,79,789		4,37,26,98,000	
	Union Bank of India	7,71,91,50,000		2,92,84,05,000	
	Bank of Maharashtra	97,05,00,000		2,78,65,00,000	
	Central Bank	-		-	
	Indian Bank	1,75,70,13,000		-	
	UCO Bank	-		-	
	Total Rs.		31,98,15,48,789		29,16,35,82,001

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule E : Gratuity Reserve

(Amounts in Rs.)

Particulars	As at 31st March 2025		As at 31st March 2024	
	Amount	Amount	Amount	Amount
Gratuity Fund with LIC		1,00,49,61,821		96,75,48,299
Less: Gratuity Reserve				
Opening Balance	97,22,63,761		90,02,60,286	
Less: Paid during the year	7,70,29,079		8,07,76,414	
Add: Provision made during the year	9,69,38,613		15,27,79,889	
		99,21,73,295		97,22,63,761
Total Rs.		1,27,88,526		(47,15,462)

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule F : Ornaments & Jewellery

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	Balance as at 1st April 2024	Additions during the year	Cost of Sale	Balance as at 31st March 2025
1	Gold	1,19,12,95,341	11,60,15,451	-	1,30,73,10,792
2	Silver	19,92,18,520	2,35,15,991	-	22,27,34,511
3	Silver Coins 20 GMS	5,038	-	-	5,038
4	Silver Coins 25 GMS *	57,750	-	8,750	49,000
5	Gold Coins	2,35,97,012	-	25,81,337	2,10,15,675
6	Gold Pendants	12,754	-	-	12,754
7	Copper & Brass items	4,26,401	-	-	4,26,401
8	Precious Stones & Other Valuables	11,38,01,724	83,92,850	-	12,21,94,574
	Total Rs.	1,52,84,14,540	14,79,24,292	25,90,087	1,67,37,48,745

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule G : Stock of Consumables

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	As at 31st March 2025	As at 31st March 2024
1	Medicines	7,09,87,711	11,42,34,997
2	Food Grains & Other Prasadalya Materials *	5,59,77,333	7,27,93,094
3	Naivedya	-	1,19,169
4	Books / Photos	3,59,69,279	3,99,17,749
5	Stationery	34,49,001	18,95,608
6	Calendars	63,110	40,08,600
7	Printing Material	6,08,215	17,22,871
8	Diary	2,32,068	10,70,822
9	Cement (with Construction Department)	56,840	3,069
10	Steel (with Construction Department)		-
11	Cloth for Uniform	-	37,900
12	Cloth (with Kapad kothi store and at Counter)	34,81,761	35,35,048
13	General Donated Articles (with Kapad kothi store and at Counter)	7,93,601	9,15,773
14	Copper & Brass Articles (with Kapad kothi store and at Counter)	7,721	33,643
15	I.T.I. Consumable Materials	4,02,709	4,25,159
16	Building Repairs & Maintenance Materials	3,02,169	3,30,058
17	Sanitation Materials	11,87,699	15,44,900
18	Water Supply Materials	99,28,665	71,187
19	Electrical Materials	53,36,324	48,88,006
20	Sound System Materials	5,70,628	2,82,188
21	Audio - Video Cassettes	7,19,065	20,83,661
22	Computer Materials	6,193	8,643
23	Garden Materials	1,87,951	-
24	Sundry Materials		-
	Total Rs.	19,02,68,045	24,99,22,145

* Including stock of Bundi

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule H : Advances, Deposits & Other Receivables

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	As at 31st March 2025	As at 31st March 2024
1	Advances Recoverable in Cash/Kind *	8,97,71,126	9,83,49,215
2	Sundry Debtors	6,46,34,121	9,00,64,337
3	Deposits	5,65,64,329	5,49,97,401
4	Income Tax deducted at Source	42,97,05,130	44,26,94,378
5	Income Receivable	1,30,97,84,372	1,22,52,21,269
6	Prepaid Expenses	86,19,324	23,99,079
7	Input Balance of GST (Net of liability)	39,12,724	30,29,455
8	TCS Payment	14,46,647	11,88,020
	Total Rs.	1,96,44,37,772	1,91,79,43,154

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statement as at 31st March, 2025

Schedule I : Cash & Bank Balances

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	Amount as at 31st March 2025	Amount as at 31st March 2024
A	<u>Cash in Hand</u>		
1	At Shirdi Office	22,00,810	25,480
2	At Hospital	5,06,166	1,79,120
3	At Mumbai Office	1,509	48,600
	Total (A)	27,08,485	2,53,200

Sr.No.	Particulars	Amount as at 31st March 2025	Amount as at 31st March 2024
B	<u>Stamps In Hand</u>		
1	At Shirdi Office	10,77,750	11,25,312
2	At Hospital	40,960	48,276
	Total (B)	11,18,710	11,73,588

Sr.No.	Particulars	Amount as at 31st March 2025	Amount as at 31st March 2024
C	<u>Foreign Currency in Hand *</u>	20,36,74,914	15,17,72,345
	Total (C)	20,36,74,914	15,17,72,345
	Total Rs. (A+B+C)	20,75,02,110	15,31,99,133

* The Valuation of Foreign currency has been done as per the rates of Foreign currency as confirm by the Bank. The currencies where the rates were not available with the Bank, have been taken from website, online.

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	As at 31st March 2025		As at 31st March 2024	
		Amount	Amount	Amount	Amount
D	<u>Bank Balances</u>				
1	At Shirdi Office	37,48,88,022		36,40,62,462	
	Less: Book Overdraft	-	37,48,88,022	-	36,40,62,462
2	At Hospital	3,56,51,261		5,58,15,038	
	Less: Book Overdraft	-	3,56,51,261	(1,06,15,322)	4,51,99,716
3	At Mumbai Office		12,50,407		11,15,669
	Total Rs. (D)		41,17,89,690		41,03,77,847

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements for the year ended 31st March, 2025.

Schedule J : Expenses in Respect of Properties

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2025	For the year ended on 31st March 2024
1	Insurance of Property	45,53,916	31,88,934
2	Machinery Repairs & Maintenance	2,93,86,912	1,48,62,185
3	Power House Expenses, Other Maintenance & Repairs	3,73,47,409	6,05,63,359
4	Rates , Taxes & Charges , Municipal Tax	1,54,06,370	1,63,23,774
	Total Rs.	8,66,94,607	9,49,38,252

Schedule K : Expenses on Management Fund

(Amounts in Rs.)

Sr.No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2025	For the year ended on 31st March 2024
1	Salaries and Allowances to Staff	77,63,80,987	75,27,74,625
2	Travelling Expenses	9,00,459	16,24,752
	Total Rs.	77,72,81,446	75,43,99,377

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements for the year ended 31st March, 2025.

Schedule L : Establishment Expenses

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2025	For the year ended on 31st March 2024
1	Advertisement Expenses	20,65,373	35,49,928
2	Apprentice Stipend	24,19,616	26,93,105
3	Professional fees & Reimbursement of out of Pocket Expenses	83,44,107	7,91,312
4	Bank Charges	9,10,821	1,27,04,255
5	Contribution to Employees Provident Fund	3,68,77,350	3,78,46,428
6	Contribution to D.C.P.S.	3,04,879	4,65,613
7	Staff Welfare Expenses	1,07,76,123	1,40,59,157
8	Uniform Expenses	71,565	30,710
9	Gratuity paid	4,99,91,470	1,15,54,726
10	Contribution to ESIC	34,13,023	33,46,880
11	Contractor Labour Charges	11,60,65,064	8,82,10,223
12	Computer Expenses	3,26,894	4,01,042
13	I.T. Expenses	1,13,23,470	61,79,852
14	Guest House Expenses	4,99,802	16,94,903
15	Insurance Charges	30,10,889	28,42,856
16	Legal Expenses	61,72,176	38,11,172
17	Locker Rent	21,660	29,500
18	News Papers and Periodicals	54,784	42,497
19	Postage Expenses	33,77,914	26,02,908
20	Printing Expenses	56,28,001	1,38,29,603
21	Publication Expenses	69,58,231	1,60,43,321
22	Sansthan Honorarium	6,69,354	3,75,887
23	Security Expenses	19,64,41,842	18,95,66,021
24	Sound System Expenses	54,15,773	61,10,977
25	Stationery Expenses	12,27,020	32,44,758
26	Sundry Expenses	1,65,15,644	1,16,07,599
27	Telephone Expenses	4,60,726	4,97,945
28	Vehicle Maintenance	1,79,09,480	1,67,59,746
29	Website Expenses	75,50,845	85,83,438
	Total Rs.	51,48,03,897	45,94,76,362

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements for the year ended 31st March, 2025.

Schedule M : Expenses towards Grant in Aid (Charity)

Sr. No.	Particulars	(Amounts in Rs.)	
		For the year ended on 31st March 2025	For the year ended on 31st March 2024
1	Shirdi Road Development Project		9,68,761
2	Tractor Rent for Shri Sant Nilobaraya pai Dindi Sohala	-	1,56,188
3	Cleaning & Maintenance of Shirdi - Shirdi Nagarpanchayat	-	6,36,81,341
4	Jalyukt Shivar Refund	6,95,59,297	(5,49,135)
5	Charity in Medical Bills for Poor and Needy Patients	21,99,40,786	16,25,66,600
6	Financial Aid towards Life Saving Operations through Sainath Hospital	1,86,91,010	2,43,69,140
7	Dhwajdin Nidhi	1,00,00,000	1,75,00,000
	Total Rs.	31,81,91,093	26,86,92,895

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements for the year ended 31st March, 2025.

Schedule N : Expenditure on Other Objects

(Amounts in Rs.)			
Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2025	For the year ended on 31st March 2024
1	Shirdi Festival	3,03,760	9,31,503
2	Saileela Magazine Expenses (Net)	24,26,023	33,01,314
	Total Rs.	27,29,783	42,32,817

Schedule O : Profit / Loss on Sale of Assets

(Amounts in Rs.)			
Sr. No.	Particulars	For the year ended on 31st March 2025	For the year ended on 31st March 2024
1	Profit on Sale of Assets	5,67,367	3,48,499
2	Loss on Sale of Assets	-	1,35,299
	Total Net Loss / (Profit) Rs.	(5,67,367)	(2,13,200)

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Financial Year 2024 - 25

Schedules Attached to and forming part of the Financial Statements for the year ended 31st March, 2025.

Schedule P : Income from Other Sources

A DONATIONS RECEIVED

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended 31.03.2025		For the year ended 31.03.2024	
		Amount	Amount	Amount	Amount
1	Charity Boxes (Cash)		1,48,63,15,031		1,71,00,40,737
	Charity Boxes (Foreign Currency)		5,19,02,570		5,62,89,540
2	General Donation	1,11,42,00,787		1,21,56,03,805	
	Less : Transfer to Medical Fund (Sch. A5)	(12,15,66,633)		(47,39,19,203)	
		-	99,26,34,155	-	74,16,84,602
3	Donation in Kind		20,99,19,383		8,60,74,199
4	Online Facility & Other Receipts		61,66,749		59,23,544
	Sub Total (A)		2,74,69,37,887		2,60,00,12,623

B OTHER INCOME

(Amounts in Rs.)

Sr. No.	Particulars	For the year ended 31.03.2025	For the year ended 31.03.2024
1	Sundry Receipts	1,92,14,565	1,64,38,660
2	Live Darshan (Royalty)	1,40,10,000	1,78,75,000
3	Sale of Books /Photos/ Calendar/Cassettes & CDs	2,61,239	2,98,03,689
4	Sale of Gold, Silver Coins & Precious Stones	1,06,48,112	1,44,27,214
5	Wind Mill Receipt	(29,500)	1,30,87,951
6	Religious Receipts (Net of Religious Expenses)	22,42,980	30,33,798
7	Bus Service Receipts		
8	Sale of Cloth, Copper & Brass, G.D.Articals	(12,22,282)	(2,63,046)
9	Online Receipt	-	32,935
10	Sai Leela Magazine Income	4,17,502	3,85,125
11	Maintenance Charges of Staff Quarter & Service Stalls	23,72,406	
	Sub Total (B)	4,79,15,023	9,48,21,326
	Total Rs. (A+ B)	2,79,48,52,910	2,69,48,33,948

THE SHREE SAI BABA SANSTHAN TRUST (SHIRDI)

Notes To Financial Statements For The Year Ended 31st March, 2025.

I) Trust Information:

Shree Saibaba Sansthan Trust (Shirdi) (hereinafter referred as the Trust) was earlier registered under the Bombay Public Trusts Act, 1950 under the name "Shirdi Sansthan of Shree Saibaba". However, on account of continuous litigation over the control and management of the Trust and in order to enable the Trust to give more facilities for the devotees and to undertake wider welfare activities from its surplus funds for the general public, it was considered necessary by the Government of Maharashtra to make a separate Law to reconstitute the Trust and to provide for management by a Committee directly under the direct supervision and control of the Maharashtra State Government. Accordingly, the Government of Maharashtra on being satisfied about the necessity enacted "Shree Saibaba Sansthan Trust (Shirdi) Act, 2004" on 23rd August, 2004 (Act).

These Financial Statements were approved in accordance with a circular resolution of the Managing Committee of the Trust on 18th November, 2025.

II) Main Objects:

The main objects of the Trust that is administered under the Act are as under:

- i. To maintain, manage and administer the Temple and Trust Properties;
- ii. To Conduct and perform the rituals, worship, ceremonies and festivals in the Temple according to customs and usage;
- iii. To provide facilities and amenities to the devotees for darshan of the deity and for offering prayers or performing any service or ceremony in the Temple;
- iv. Disseminate and propagate useful knowledge about the life, activities, Leelas and teachings of Shree Saibaba and expand the library of Shree Saibaba literature;
- v. To develop, maintain, manage and to make improvements in the Trust Property and to acquire or purchase lands or buildings or properties required for the purpose of development and carrying out schemes of the Trust;
- vi. To provide meals to the devotees and to run Annachatra;
- vii. To establish and maintain any educational institutions, hospitals.

III) Summary of Material Accounting Policies Followed by The Trust:

a. Basis of Preparation of Financial Statements

The financial statements of the Trust have been prepared in accordance with the Generally Accepted Accounting Principles (GAAP), the applicable Accounting Standards issued by the Institute of Chartered Accountants of India and the guidelines issued under the Act, as amended.

b. Historical Cost Convention

The financial statements have been prepared under the historical cost and are on accrual basis unless otherwise stated.

c. Rounding off

The financial statements are prepared in INR, which is also the Trust's functional and reporting currency and all values are rounded to the nearest Rupee, except when indicated otherwise.

d. Use of Estimates and Judgments

The preparation of financial statements in conformity with the applicable Accounting Standards requires the Trustees to make estimates, judgments, and assumptions that affect the application of accounting policies and the reported amounts of assets, liabilities (including contingent liabilities), revenues, expenses, and related disclosures as at the reporting date.

Given the inherent uncertainties and the level of judgment involved in measuring certain items, actual results may differ from these estimates. Accounting estimates and underlying assumptions are reviewed on an ongoing basis, and revisions, if any, are recognized prospectively in the period of change.

e. Revenue Recognition

Income and Donation in Kind

- i) All direct & indirect income, including donations received from devotees, income from fixed deposits, is recognized on accrual basis, except for the following items, which are accounted for on cash basis:

- a. **Donations received in the Offertory Box / Hundi**, which are recognised only when the respective Offertory Box / Hundi is opened on the pre-determined days.
- b. **Government Grant-in-Aid received for various educational** institutions of the Trust, such as scholarships to students and Right to Education (RTE) reimbursements.

ii) Donations of Ornaments, Precious Metals and Jewellery:

- a. Ornaments, gold, silver items, and precious stones (the "Items") received at the donation counters are kept in the safe custody of the Trust, with details such as donation receipt number, description, weight, etc.
- b. Items received in the Offertory Box / Hundi are valued by an approved valuer of the Trust and accounted for on the date of opening of the respective Offertory Box / Hundi. These items are also kept in safe custody with complete records of the date of opening, description, weight, and other particular.
- c. Valuation of all Items (i.e., those received at the donation counters and those received in the Offertory Box / Hundi) is carried out by an approved valuer on the Trust's panel, and donation income under the head "Donation in Kind" is recognised based on the valuation certificate issued by the valuer.

iii) Donations in Kind – Other Assets

Donations received in kind for assets such as plant and machinery, equipment, computers, furniture and fixtures, etc., which were earlier recorded at a nominal value of ₹1, are now being recognized at their actual donation value/ market value, pursuant to the decision of the Managing Committee in its meeting held on 7th October, 2025. Please see note VI-2.

iv) Gold/ Silver Plating Donations

Donations received in the form of gold/ silver plating of various assets of the Trust are not treated as donations, and hence are neither valued nor recognised in the books of account.

v) Foreign Currency Donations

- a. Donations received in foreign currency in the Offertory Box / Hundi are accounted for at the exchange rate prevailing at the close of the financial year.

- b. Donations received online from foreign sources are recognised based on the bank advice / confirmation received.

vi) Donations with Specific Directions

Donations received with specific directions regarding their use are credited to the respective Earmarked Fund. Other donations are accounted for as General Donations, under "Income from Other Sources" of the Trust.

vii) Earmarked Investments

The Trust maintains various fund accounts representing amounts earmarked by the management for specific activities to be undertaken in future periods. The donations and other receipts relating to these funds are pooled and maintained in a common bank account with a nationalised bank. No separate or earmarked fixed deposits or bank accounts have been opened in the names of the respective funds.

In accordance with the principles prescribed in the *Technical Guide on Accounting for Not-for-Profit Organisations (ICAI, 2023)*, interest earned on fixed deposits and bank balances maintained as a common pool is recognised as income of the Trust under the Income and Expenditure Account.

viii) Accounting of Interest on Investment:

Interest on fixed deposits and savings bank accounts is accounted for on an accrual basis on the basis of the interest accrued certificate received from the Banks. As the deposits are not earmarked in the name of specific funds, the interest income earned thereon is treated as general income of the Trust and credited to the Income and Expenditure Account under the head "Interest Income".

At the discretion of the Trustees, any portion of the interest income so credited may subsequently be appropriated to specific designated funds by way of transfer from the Income and Expenditure Account, as may be decided at year end.

f. Funds and Reserves

The Trust maintains following funds:

- **Corpus Fund** – representing non-reducible contributions from founders or donors with permanent endowment character.
- **Designated Funds** – representing amounts set aside by the Trustees for specific future purposes as per the directions received from the Donor

- **Restricted Funds** – representing donor-imposed stipulations for specific projects.
- **General Fund** – representing unrestricted resources available for the Trust's general activities.

g. Investments

As per the provisions of the Act, the Trust keeps its Fixed Deposits only with nationalised banks. The investments appearing in the books of account are carried at cost.

Income on investments if earmarked for specific purposes is credited to the concerned fund. Income on common pool investments is treated as general income.

h. Property, Plant and Equipment(PPE)

- i) Property Plant and Equipment, Capital-Work-in Progress are carried at cost of acquisition or construction, as applicable, less accumulated depreciation.

Land is carried at cost of acquisition.

Payments made for land acquired for infrastructure development of Shirdi City and surrounding areas, which are subsequently handed over to the respective Government authorities (such as Nagar Parishad, Nagar Panchayat, MSRDC) are treated as expenditure on the object of the Trust and are charged under the head "Grant in Aid(Charity)".

Cost comprises of the purchase price, including duties and non-refundable taxes, and directly attributable expenses incurred to bring the asset to the location and condition necessary for it to be capable of being operated in the manner intended by the Trustees.

All other repairs and maintenance costs are recognised in the Statement of Income and Expenditure as and when incurred.

- ii) An item of PPE is derecognised on disposal or when no future economic benefits are expected from its use or disposal.

Derecognition is carried out after obtaining approval from the Managing Committee and in accordance with the prescribed procedures of the Trust.

Any gain or loss arising on derecognition of an asset (determined as the difference between the net disposal proceeds and the carrying amount of the asset) is recognised in the Statement of Income and Expenditure in the period in which the asset is derecognised.

iii) Depreciation Methods, Estimated Useful Lives and Residual Value

Depreciation is provided on the Written Down Value (WDV) Method. The rates of depreciation applied are consistent with the past practices followed by the Trust in prior years and are generally taken as per the Income Tax Act, 1961. The details of depreciation rates applied during the year which are not as per the Income Tax Act, 1961 are as under:

Sr. No.	Asset	Depreciation Rates applied	Depreciation as per the Income Tax Act
1	Polycarbonate Shed	20%	40%
2	Plant & Machinery	25%	15%
3	Vehicles	20%	30%
4	Equipment	25%	15%
5	Instruments	25%	15%
6	Computers	60%	40%
7	Plant & Machinery (Hospital)	25%	40%
8	Equipment (Hospital)	25%	40%
9	Instruments (Hospital)	25%	40%
10	Computers (Hospital)	60%	40%

- ☐ Depreciation on additions to assets is calculated on pro-rata basis.
- ☐ For additions up to 30th September of the accounting year, full rate of depreciation is charged for the year.
- ☐ For additions after 30th September, depreciation is considered at 50% of the annual depreciation amount is charged.
- ☐ No depreciation is charged on assets that are sold or discarded during the year of disposal.

i. Employee Benefits

i) Compensated absences

As per the Service Rules of the Trust, all permanent employees are entitled to accumulate earned leave up to a maximum of 300 days. Leave encashment can be availed at the time of retirement. The amount of leave encashment is determined based on the salary applicable at the time of encashment.

ii) Gratuity

As per the Service Rules of the Trust, all the permanent employees of the Trust are entitled to Gratuity upon retirement from the employment.

The retirement Gratuity is calculated as per the payment of Gratuity Act, 1972 and the Rules of the State Government.

The Gratuity liability is funded through a Group Gratuity Scheme with the Life Insurance Corporation of India.

Gratuity is provided in the books of account based on the last drawn salary of the eligible employees

iii) Employee Benefits – Provident Fund, Pension Schemes and ESIC

Contribution to the Employees' Provident Fund (EPF), General Provident Fund (GPF) and the Employees' Pension Scheme, 1995 is made to the Government Provident Fund Authority.

The Trust recognises its contribution to these funds/schemes as expenditure in the period in which the related employee services are rendered and the salary for the month is disbursed.

The Contribution to Employees State Insurance Corporation (ESIC) is made for eligible employees in accordance with the provisions of the Employees' State Insurance Act, 1948.

iv) Contribution to Management Fund

The Trust is governed by "Shree Sai Baba Sansthan Trust (Shirdi) Act, 2004" (the Act), as amended from time to time. The Act provides for a fixed mandatory contribution out of the income of the Trust, to the Management Fund, which is vested in and under the control of the Managing Committee. An amount not exceeding 10% of the gross annual income of the preceding financial year is credited to this Fund.

j. Inventories

- a. Inventories of Stores, cloth materials, Grocery items, consumables, and medicines are valued at cost, including GST. The cost is determined on FIFO basis.

- b. The quantities and values of closing stock at the year-end are certified by the respective departmental heads.
- c. The closing inventories of the electrical department have been certified based on the quantities relating to purchases made during the year ended 31st March 2025.
- d. Closing inventory of Ladoo is valued at the costs of production.
- e. Closing stock of gold coins/ Pendants is valued at cost. The cost includes the minting charges, labour cost, and other directly attributable expenses.

k. Cash and Cash Equivalents

Cash and cash equivalents include cash on hand, balances with banks, demand deposits with nationalised banks, and other short-term, highly liquid investments with original maturities of three months or less, which are readily convertible into known amounts of cash and are subject to an insignificant risk of changes in value.

Foreign currency received in the Offertory Box/Hundi or otherwise held in hand as at 31st March 2025 is accounted for based on the exchange rates confirmed by the banks. Where such confirmations are not available, the exchange rate is determined based on reliable online sources on the reporting date.

l. Earmarked Fund / Allocations

- a. Allocation to the Earmarked Funds is made based on specific directions of devotees/ donors, as stated in the receipts.
- b. Income earned from activities relating to the purposes for which the Funds are created is credited to the respective Fund accounts.
- c. Depreciation on the Sai Ashram Building is charged to the Building Fund as "amount spent," representing the allocation of depreciation corresponding to the utilisation of the building during the year.
- d. Separate investments are not maintained for individual Earmarked Funds and all the funds are invested as a common pool.
- e. Expenses incurred on specific Fund activities and objectives are charged to / shown as utilisation from the respective Funds. (Refer Schedule A.)

m. Valuation of Ornaments & Jewellery

Ornaments and Jewelry received as donation in kind are valued based on the valuation carried out by the appointed valuers on the date of receipt of the donation.

Gold coins and pendants are valued at cost of minting together with all directly attributable charges.

n. Provisions, Contingent Liabilities, And Contingent Assets

Provisions are recognised when the Trust has a present obligation as a result of past events, it is probable that an outflow of resources embodying economic benefits will be required to settle the obligation, and a reliable estimate can be made of the amount of such obligation.

Provisions are measured at the best estimate of the expenditure required to settle the obligation at the Balance Sheet date. The provisions are reviewed at each Balance Sheet date and adjusted to reflect the current best estimates.

Contingent liabilities are not recognised in the financial statements but are disclosed by way of notes, unless the possibility of an outflow of resources is remote.

Contingent assets are neither recognised nor disclosed in the financial statements

o. Taxes on Income

The Trust is registered under section 12A of the Income-tax Act, 1961, and claims exemption under section 11 of the Act. No provision for taxation is required to be made in the accounts as the income is exempt to the extent applied for charitable purposes.

iv) Notes to Accounts:

1. Administration of the Trust

As per the directions of Hon“ble Bombay High Court, Aurangabad Bench, the erstwhile Management Committee appointed by the State Government stood dissolved on 13th September, 2022 and a new Ad-hoc Committee was constituted comprising the following three members:

- i) The Principal District Judge, Ahmednagar.
- ii) The Collector, Ahmednagar.
- iii) The Chief Executive Officer of Shree Sai Baba Sansthan Trust Shirdi.

The ad-hoc committee appointed by the Hon. Court shall continue until a new Management Committee is constituted by the State Government.

The Hon“ble Court has further directed that the Ad-hoc Committee shall not take any major financial decisions pertaining to the management of the affairs of the Trust without prior permission of the Court.

2. Donation in Kind

During the year, the Trust has received donation in kind inclusive of gold items, silver items and precious metals and precious stones etc. amounting to ₹ 21,10,01,827/- (2023-24: ₹ 8,60,74,199/-).

As mentioned in note [III - e(iii)], during the year under review, the Trust has amended its accounting policy with regard to donation in kind. Under the revised policy, such donations are now recognised at their actual donation value / market value, instead of the earlier practice of recognising them at a nominal value of ₹1

As a result of this change in accounting policy, donation income during the year has increased by ₹ 6,50,92,904/- with corresponding impact on the excess of income over expenditure for the year.

The Trust has received the following assets as donations in kind during the year, and in accordance with the revised accounting policy, these have been recognised at their receipted value.

Tangible Assets	Quantity received in F.Y. 2024-25	Value of Donations (₹)	Quantity & received in F.Y. 2023 - 24	Value of Donations (₹)
Computer	26	57,78,032	100	29,92,790
Software	50	2,44,489	-	-
Electric Equipment	85	90,99,532	168	21,09,241
Furniture & Fixture	341	78,03,270	298	12,74,510
Plant & Machinery	195	3,71,64,031	50	4,60,04,998
Vehicle	5	21,85,200	5	41,66,604
Statue	1	2,21,000	-	-
Instruments	78	25,96,850	107	1,58,167
Total ₹	781	6,50,92,404	728	5,67,06,310

3. Change in Accounting Policy for Donation in Kind

During the year, the Trust has implemented the change in accounting policy for accounting the donation in kind prospectively. As a result of change in the accounting policy as mentioned in point no. 2 above, the income for the year has increased by ₹ 6,50,92,404/-, depreciation charged for the year has increased by

₹1,28,38,370/- and correspondingly, the excess of income over expenditure has been increased by ₹ 5,22,54,034/-(net).

4. Contingent liability

There are certain court cases pending in respect of the Trust's properties or otherwise. The financial impact/quantum of the amount involved has not yet been determined, as the matters are still sub-judice.

Contingent liabilities (to the extent ascertained from the available records) and not provided for in the accounts are as under:

Amount ₹			
Sr. No.	Particulars	31.03.2025	31.03.2024
1	Claims against Trust by Others Not acknowledged as debt	98,65,745	7,85,22,095
2	TDS Liability as per Traces website	1,41,21,420	1,32,34,560
3	Show Cause Demand Notice from Income Tax Department	Nil	5,01,03,98,447
4	Liability of Salary and leave of 488 contract employees #	1,26,73,400	1,26,73,400
5	Claims against Trust under various Land disputes not acknowledged as debt	149,08,77,256	145,34,19,662
	Total ₹	152,75,41,821	655,55,74,764

If these employees are taken on the regular employment of the Trust, the Trust will also be liable to pay gratuity to all such employees. The amount of gratuity cannot be ascertained at present. For the purpose of the above calculations, the period from September 2024 to March 2025 has been considered.

Note: a. Future cash outflows, if any, in respect of (1) to (5) above dependent upon the outcome of judgments/decisions etc.

b. The Government of Maharashtra has approved the implementation of the VIIth Pay Commission with effect from 1 January 2016, and the benefits thereof are applicable to the permanent employees of the Trust. However, since the Recruitment Rules of the Trust have not yet been finalised, the impact of the VIIth Pay Commission pertaining to promotional benefits has not been computed.

The amount of such benefits is currently not ascertainable.

5. Deposits

Confirmations of balances in respect of deposits and advances given or taken have not been obtained. Accordingly, the balances are reflected in the Financial Statements are unreconciled and as per the books of account only.

In the opinion of the Trustees, the non-reconciliation of these balances will not have a material impact on the excess of income over expenditure of the Trust for the year.

6. Sale of Gold/ Silver Coins

As per the practice consistently followed by the Trust, the selling price of gold and silver coins/pendants is determined by the Managing Committee, based on the prevailing market value of the metal, together with the applicable taxes. The selling price includes cost of making charges recovered in addition to the actual cost, from the buyer.

7. Income and Expenditure Account

During the year under review, there is an excess of Income over expenditure amounting to ₹310,34,33,439/- (2023-24: ₹213,35,93,372/-).

However, the Income & Expenditure Account does not include specific expenses; donations received by the Trust as the same are credited to the respective Fund Account(s). (refer Schedule A).

8. Earned Leave – Service Leave Rules, 2013:

As per the practice consistently followed by the Trust, the earned leave accrued during the year for permanent employees is computed after reducing the number of leave days availed by the employees during the year. This practice is not in accordance with Section 5(a)(1) of the Service Leave Rules, 2013, which requires earned leave to be credited without such reduction.

Consequently, lower earned leave balances have been credited to the employees of the Trust. As the accounting of the leave encashment is on cash basis, the impact of the said practice on the excess of income over the expenditure not quantifiable.

9. Leave Encashment and Gratuity – Basis of Accounting and Non-Provision:

As per the practice consistently followed by the Trust, Leave Encashment payable to employees at the time of retirement is not provided for on accrual basis. Instead, such expenditure is recognised on a cash basis, as and when the payment is made to employees upon their retirement. The leave liability is unfunded.

Gratuity is recognised on the basis of the last drawn salary of employees. No provision has been made towards Gratuity liability based on actuarial valuation, as required under the applicable Accounting Standards. The Trust relies on its arrangement with the Life Insurance Corporation of India (LIC), under which gratuity is settled at the time of retirement of eligible employees

Accordingly, the liabilities for Leave Encashment as at the year-end has not been recognised and the liability of Gratuity has not been recognised as per actuarial valuation in the financial statements. The impact of such non-recognition on the excess of income over expenditure, the liabilities of the Trust, and the corresponding disclosures is presently not quantifiable in the absence of actuarial valuation.

10. Interest on Gratuity Fund – Incorrect Recognition as Income:

As per the practice consistently followed by the Trust in preceding years, the interest accrued on the Gratuity Fund maintained with LIC has been recognised as income of the Trust. However, as per the LIC Group Gratuity Scheme, the interest credited by LIC represents income earned on the gratuity contributions made by the Trust and is not available for utilisation by the Trust, since it forms part of the Gratuity Fund earmarked exclusively for settlement of gratuity obligations of employees.

During the year, an amount of ₹7,22,65,972/- has been credited to the income of the Trust on this account. Similarly, an amount of ₹43,92,87,911/- had been credited as income up to the financial year 2023-24.

Consequently, an amount of ₹51,15,53,883/-, representing the cumulative excess income recognised up to 31 March 2025, has been incorrectly included in the Income and Expenditure Account of the Trust. This has resulted in the corresponding impact on the Management Fund Contribution, accumulation of income as per Income Tax Act, 1961, and the cumulative balance of excess of income over expenditure account.

11. Gratuity Payments – Reconciliation of Balance in designated bank account

The payments received from LIC towards the gratuity of retiring employees have not been reconciled. A designated bank account has been opened for payment of gratuity received from the LIC. As per the bank statement, the balance in the designated bank account as on 31 March 2025 is ₹2,38,41,119/- (including interest earned on the savings bank account).

The amounts received from LIC towards gratuity claims submitted by the Trust but not yet disbursed to the respective employees till date require reconciliation to determine the exact liability and the corresponding unutilised balance in the designated bank account.

12. Unadjusted Items – Pending Clarification / Approval

The Income and Expenditure Account does not include certain amounts that remain unadjusted due to one or more of the following reasons:

- Details are not readily available,
- Passing Incorrect entries in the accounts, and/or
- Specific approval required for adjustment has not been obtained.

These amounts will be recognised or adjusted in the financial statements once the requisite details are received, errors are rectified, and necessary approvals are obtained

Sr. No.	Particulars	Amount ₹
1.	Unused Software not written off (Original Cost)	5,13,81,111
2.	Interest on Group Gratuity Fund #	7,22,65,972
3.	Laser Project not impaired	11,75,42,393
4.	Sai Garden Project not impaired	1,33,40,409
5.	Unpaid Salary	18,68,010
6.	Unpaid Honorarium	40,204
7.	Unpaid Accounts Payable	4,78,78,755
8.	Outstanding Liability	3,43,13,340
9.	Unpaid GST interest	11,27,470
10.	Unadjusted GST Account	32,29,851
11.	Unpaid Deposit Accounts	9,63,51,539
12.	Outstanding Income not recovered	31,01,732
13.	Jr. College Vidhi Software not impaired	55,850
14.	Sr. College Vidhi Software not impaired	27,250
15.	Labour Cess –credit balance	31,25,449
16.	Sr. College fees account – credit balance	11,47,036
17.	Sr. College Scholarship – credit balance	65,98,709
18.	MSCIT Fees – credit balance	10,830
19.	SSST Employees Credit Co-op Society credit balance	2,22,83,220
20.	Sr. College Fees payable – debit balance	4,77,587
21.	Staff Welfare Fund – credit balance	2,04,534
22.	Flat received as donation but not accounted	18,24,000
23.	Unpaid Sundry Creditors opening credit balance	4,98,683
24.	Deposit received in earlier years but not refunded	9,63,51,539

Sr. No.	Particulars	Amount ₹
25.	Other unpaid deposits(drainage, ITI, Uniform Etc.)	4,19,694
26.	LIC India GGS Pune - debit balance	56,096
27.	Advance paid in earlier years but not adjusted	3,22,52,498
28.	Deposits paid in earlier years but not adjusted	4,88,16,847
29.	Unreconciled Sale of Cloth, Copper and Brass, G.D. Articles \$	14,20,209

The Income accrued on the Funds maintained by the LIC has been considered as income of the Trust. See Note 10

\$ See Note 15

13. Management Fund

As per Section 22(3) of the Act, the Trust, subject to any general or special order of the State Government, the Trust can apply the Management Fund towards the payment of honorarium, fees and allowances to the Committee and the employees of the Committee. Accordingly, an amount of ₹81,95,73,856/- (2023-24: ₹78,84,06,589) has been transferred to the Management Fund from Income and Expenditure Account during the year.

In continuation of the practice followed in preceding years, the salaries of all permanent employees of the Trust, except those working in Institutions run under medical relief activities and educational activities (debited to the respective Fund Accounts) have been debited to the Management Fund. However, the contribution to Provident Fund and other allowances payable to employees are not transferred as expenses out of the Management Fund Account. This has resulted in a lower amount being charged to the Management Fund during the year in the Financial Statements.

Further, while calculating the Gross Income, the income relating to Publication Receipts (i.e., sale of cassettes, books, CDs, etc.) was erroneously considered twice, resulting in an excess income transfer to the Management Fund by ₹2,78,48,930/-.

The Trust has received approval from the State Government on 8 October 2025, vide L&J Approval No. SSV/1025/273/P. K. 78/K16, for the amount spent from the Management Fund for the financial year 2023-24. However, there is a difference of ₹82,68,81,444/- between the expenses claimed before the State Government and the amount presented in the audited financial statements, resulting in an excess of expenses under the Management Fund in the claim submitted.

The difference in the Management Fund amount as per audit books and the amount approved by the State Government arises due to following reasons:

1. Double counting of Publication Receipts while calculating the Gross Income computation.
2. Adjustments identified during audit based on requirements of Section 22(3) of the Act:
 - a. PF and other statutory contributions not considered in the Schedule K to the Financial Statements but were included in the claim submitted to the State Government.
 - b. Salaries allowances and honorarium of employees working in institutions engaged in medical relief and educational activities (which are charged to the respective Fund Accounts) were not considered in the Schedule K to the Financial Statements but were included in the claim submitted to the State Government.
 - c. The salary and allowances of all outsourced contract staff were included in the claim submitted to the State Government, treating them as Management Fund expenditure, though they are not reflected as such in the schedule K to the audited Financial Statements.

14. Statutory Compliances:

The Trust is generally in compliance with the deduction and payment of all the applicable statutory dues. However, in the following cases the statutory non-compliances/ unadjusted balances were noted during the year:

- a. Non-issue of E-invoice as required under Rule 48 of the CGST Rules, 2017. The said non-compliance may result in payment of applicable penalties.
- b. Unreconciled balances in the GST payable account as accounted in the books of account and the GST returns filed by the Trust. The pending reconciliation amount is not ascertainable.
- c. Unadjusted Opening balance of GST payable ₹1,67,218/-.
- d. Unreconciled Input SGST payable account ₹6,677/-
- e. Unreconciled GST reversal (up to 19-20) Account having a debit balance ₹32,29,851/-.
- f. Non-booking and payment of TDS liability as per section 201 of the Income Tax Act, 1961. The TDS liability is booked on payment basis instead of on „earlier of payment or credit“.
- g. Unreconciled and unpaid TDS amounting to ₹48,782/- and ₹1,59,600 under section 194 Q and 194J of the Income Tax Act, 1961 respectively.
- h. Unreconciled Income Tax paid against TDS account having a debit balance of ₹8,93,728/-.
- i. Unreconciled amount of Advance against Tax having a debit balance ₹3,39,683/-
- j. Possible impact on non-payment of Gratuity of the retiring employees in time as per the provisions of the Payment of Gratuity Act, 1972.

15. Reconciliation of Cloth, Copper & Brass, and G.D. Articles

There is an unreconciled difference of ₹14,20,209/- in the account relating to Cloth, Copper & Brass, and G.D. Articles ("the Articles"). The amount of sale of the Articles reported in Schedule P(B-7) is presented net of consumption/expenses. However, this amount does not reconcile with the details of consumption and expenses as per the records maintained by the Kapad Kothi Department.

- 16.** During the year the Trust received income tax refund for the Assessment Year 2024-25 amounting to ₹23,71,82,801/- including interest of ₹91,22,411/- and for assessment year 2020-21 ₹19,99,12,850/- including interest of ₹1,69,92,584/-. The said amounts have been duly accounted for and adjusted in the books of account.

The closing balance of income tax receivable as on 31st March, 2025 is ₹42,31,18,013 for which the year wise details are not readily available. Similarly, the unadjusted TCS amount as on 31st March, 2025 is Rs14,45,512/- the details of which are readily ascertainable.

- 17.** The Provident Fund Fluctuation Fund amounting to ₹23,94,550/- (2023-24: ₹ 23,94,550/-) is shown as a liability in the financial statements.

This amount represents unreconciled balances of sums collected from staff in the year 1993-94 and deposited into the Government Provident Fund account when the provident fund activities of all eligible employees were transferred to the Provident Fund Commissioner by the Trust. The Trust Management has not yet decided upon liquidation or the appropriate accounting treatment of this liability.

- 18.** During the year an amount of ₹30,15,320/-(2023-24: ₹30,15,320/-) has been shown as liability towards "Saibaba Foundation" under "Schedule A: Other Earmarked Funds". The amount was donated by the devotees of Shree Saibaba in earlier years, and the Trust Management has not yet decided upon the utilisation of this fund.

- 19.** An amount of ₹5,33,83,063/- (2023-24: ₹5,33,83,063/-) collected towards "Ambulance Project Fund Account" from devotees of Shree Saibaba, for the purpose of purchase and distribution of medical ambulance vehicles in villages near Shirdi, has not been used or transferred for the general objects of the Trust as the desired consent from the donors has not been obtained.

- 20.** During earlier years, the Trust had commenced an I.T. Project and incurred expenditure amounting to ₹40,52,041/-, which was recorded under Capital Work-in-Progress (CWIP). The project was subsequently implemented; however, the corresponding asset was not capitalised in the books of account at that time.

During the current year, while reviewing the status of CWIP, it was noted that the earlier CWIP balance has exhausted its useful life. Accordingly, out of total CWIP balance, I.T. Infrastructure amounting to ₹7,91,967/- has been capitalised and the balance amount of ₹32,60,074/- has been written off during the year and disclosed under I.T. Expenditure in the Statement of Income and Expenditure.

- 21.** Transfer entries relating to income and the corresponding expenses to the various Fund Accounts, as detailed in Schedule A to the financial statements, are pending to be passed in the accounting software. Consequently, there are temporary differences between the balances appearing in the financial statements and the balances of the corresponding accounts as maintained in the accounting software (Tally).

- 22.** During the year under review, upon completion of all the pending KYC formalities, the Trust's licence under the Foreign Contribution (Regulation) Act, 2010 (FCRA) which had been cancelled on 31 December 2021 has been renewed with back dated effect from 1st January, 2022 vide letter dated 3rd February, 2025 received from Ministry of Home Affairs, FCRA Division, Government of India.

As cheques denominated in foreign currency cannot be deposited without a valid FCRA registration, the requisite permissions and the necessary KYC documents, the foreign contribution cheques received by post or held in hand as at 31st March, 2025, and which were within their validity period, have not been accounted for in the books of account of the Trust.

Since such cheques carry a validity period of three months, cheques that could not be deposited within this period were cancelled and returned to the respective donor. A record of receipt, cancellation, and return of such cheques is maintained by the Trust.

Similarly, opening balance amounting to ₹15,17,72,345/- and foreign currency amounting to ₹5,19,02,569/- received in the Offertory Box/Hundi during the year and held in hand, totalling to ₹20,36,74,914/- (2023-24: ₹15,17,72,345/-) as at 31 March 2025, has not been deposited in the designated FCRA bank account in the absence of a valid licence for the relevant period.

23. An amount of ₹8 Crores, which had been deposited with the Hon“ble Bombay High Court, Aurangabad Bench against Application No. 3496/2016 dated 18.03.2016, towards the evacuation of vendors from the land of Shirdi Nagar Panchayat, has been adjusted in the books of account under “Charity and Donation” during the year.

24. As per the decision of the Government of Maharashtra dated 7th May 2015, the Trust had, during the financial year 2015–16, paid an amount of ₹34 Crores to 34 districts as aid towards the “Jalyukt Shivar Abhiyan”, a project aimed at reducing water scarcity for farming in the respective districts.

As per the preconditions for the Grant, the respective District Collectors were required to submit to the Trust the complete details of utilisation of the funds, including site photographs and Utilisation Certificates (UCs) for the amounts spent under the Abhiyan. Further, one of the conditions stipulated that any unutilised funds should be refunded to the Trust along with applicable interest

However, as on 31st March 2025, Utilisation Certificates from 13 District Collectors (2023-24: 15 District Collectors) were pending to be received by the Trust. In addition, an amount of ₹ 151.14 Lakhs (Previous Year: ₹161.50 Lakhs) pertaining to nine districts, which remained unutilised, had not been refunded to the Trust along with the interest due thereon.

25. The details of capital commitments outstanding as at 31st March, 2025 are as under:

Amount ₹.

S.No	Particulars	31.03.2025	31.03.2024
1.	Water Supply Scheme- Nilwande Dam	3,57,82,812	19,10,64,000
2.	Construction of various facilities	21,97,16,461	-
3.	Water Supply Scheme, Phase I	17,50,000	17,50,000
4.	Interior work Education Complex	13,31,70,376	46,29,00,000
5.	Roof Top Solar	3,33,69,600	-
6.	Acquisition of land at Ruie Shivar	2,81,32,500	2,81,32,500
7.	New D I Pipeline at Nimgoan Korhale	2,34,21,494	2,35,90,500
	Total ₹	47,35,93,243	67,93,04,500

26. During the year, due to an incorrect selection of the bank from the *rate comparison sheet* while placing a fixed deposit, the Trust incurred a loss of interest approx. amounting to ₹10,13,443/-.

27. The date-of-birth details of several life members of the Trust are not available in the records. Consequently, it is not possible to verify the accuracy of the total number of active (live) life members of the Trust.

28. Events after the reporting date

There are no material events after the reporting date that requires disclosure/ adjustment in financial statements.

29. Previous year's figures have been regrouped/ reclassified and rearranged wherever necessary.

Accompanying Notes form part of the Financial Statements
Signature to Notes to Accounts

For The Shree Saibaba Sansthan Trust, Shirdi

Sd/-

Girish M. Pathak

Partner

For & on behalf of

K.K.Mnkeshwar & Co

Chartered Accountants

Place: Shirdi

18th Novmber, 2025

Sd/-

MANGALA WARADE

CHIEF ACCOUNTS OFFICER

Sd/-

BHIMRAJ DARADE

DY. CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Sd/-

GORAKSHA GADILKAR

CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Sd/-

ANJU.S.SHENDE

CHAIRMAN

श्री साईंचे समाधी मंदिरातील दैनंदिन कार्यक्रम सूची

वेळ	तपशील
पहाटे ०५.१५ वा.	श्रीं ची काकड आरती
काकड आरती नंतर	श्रीं चे मंगलस्नान
अंदाजे ०६.२० वा. चे दरम्यान	श्रीं ची “शिरडी माझे पंढरपूर आरती”
सकाळी ०६.२५ वा.	श्रीं चे दर्शनास सुरुवात
सकाळी ०७.०० वा.	संस्थानमार्फत श्रीं चे समाधीस अभिषेक पूजा
सकाळी ०७.००, ०९.०० व ११.०० वा.	श्री साईसत्यव्रत पूजा (भक्तांसाठी) (०३ बॅचेस)
सकाळी ०७.०० व ०९.००	श्रीं ची अभिषेक पूजा (भक्तांसाठी) (०२ बॅचेस)
दुपारी १२.००	श्रीं ची माध्यान्ह आरती
सायंकाळी सूर्यास्ताचे वेळी	श्रीं ची धूपारती
रात्री ०८.०० ते ०९.०० या वेळेत	श्रीं चे समोरील स्टेजवर कलाकार हजेरी कार्यक्रम
रात्री १०.०० वा.	श्रीं ची शेजारती

श्री साईबाबा संस्थान विश्वस्तव्यवस्था, शिर्डी

शिर्डी कार्यालय पो.शिर्डी-४२३ १०९, ता.राहाता, जि. अहिल्यानगर (महाराष्ट्र)

फोन : (०२४२३) २५८५००, फॅक्स : (०२४२३) २५८७७०

मुंबई कार्यालय : साईनिकेतन, ८०४-बी., डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई-४०० ०१४

फोन : (०२२) २४१६६५५६, फॅक्स : (०२२) २४१५०७९८

Email : saibaba@sai.org.in | Website : <http://www.sai.org.in>